

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบโดยภาคีเครือข่าย วิทยาลัย อาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ/นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมผู้เรียน
2. แนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และเกณฑ์การประเมิน
3. ทฤษฎีการควบคุมคุณภาพวงจรมะมิง (Deming : PDCA)
4. หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม
6. ความร่วมมือของภาคีเครือข่าย
7. การพัฒนารูปแบบ
8. บริบทของวิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 9.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 9.2 งานวิจัยต่างประเทศ
10. กรอบแนวคิดการวิจัย

นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ/นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมผู้เรียน

การศึกษาไทยสมัยโบราณเริ่มต้นที่วัด โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้ความรู้และให้การอบรม บ่มนิสัย ต่อมาการจัดการศึกษาเริ่มเป็นระบบ มีโรงเรียน มีหลักสูตร และมีครูผู้สอน โดยครูจะเป็น ผู้ให้ความรู้และให้การอบรมบ่มนิสัย โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ ในสมัยแรกๆ การอบรมบ่มนิสัย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณธรรม จริยธรรมตามที่ต้องการนั้น ยังไม่มีหลักสูตรและ แนวทางที่ชัดเจน ส่วนใหญ่จะให้การอบรมและว่ากล่าวตักเตือน ถ้าผู้เรียนกระทำผิดก็อาจมีการ ลงโทษ ถ้าทำดีก็อาจมีการให้รางวัล ต่อมาสังคมเริ่มซับซ้อนคุณธรรมในโรงเรียนเริ่มลดลง หลังจาก โรงเรียนได้แยกตัวออกจากวัด นอกจากนั้นกระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้เกิดการเลื่อนไหลทาง วัฒนธรรมผ่านทางสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่ไร้พรมแดน ทำให้วัฒนธรรมต่างชาติเกิดการผสมผสาน เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลทั้งในเชิงบวกและลบ ทำให้สังคมและเยาวชนไทยเกิดการเปลี่ยนแปลง ค่านิยม ทำให้พฤติกรรมด้านคุณธรรมเกิดความเสื่อมถอย มีการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง คนบูชาเงิน มากกว่าความดีส่งผลให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม ด้วยเหตุผลดังกล่าวกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ เน้นการปลูกฝังคุณธรรมควบคู่ไปกับการรู้ทันที่ได้กำหนดนโยบายไว้ว่า “ความรู้คู่คุณธรรม” โดยในทางปฏิบัติครูผู้สอนจะต้องมีแผนการสอนที่เน้นความรู้และมีการบูรณาการคุณธรรมเข้าไป

โดยคุณธรรมในแผนการสอนจะมีการกำหนดตัวชี้วัด มีการให้คะแนน ควบคุมไปกับความรู้ เพื่อนำไปสู่ การประเมินผลการเรียน แต่คุณธรรมในสังคมที่ผ่านมายังไม่บรรลุเป้าประสงค์ที่ดีพอ ในปัจจุบัน จึงเห็นว่าคุณธรรมสำคัญกว่าความรู้ ทำให้นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลได้กำหนดขึ้นมาใหม่ว่า คุณธรรมนำความรู้ แทนคำว่า ความรู้คู่คุณธรรม พร้อมทั้งมีการเน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความ สมานฉันท์ สันติวิธี โดยกระบวนการเรียนรู้ใช้คุณธรรมเป็นฐาน โดยจะต้องมีการเชื่อมโยงกัน 3 สถาบัน ที่เรียกว่า “บวร” ซึ่งได้แก่ ครอบครัว (บ้าน) ศาสนา (วัด) และสถานศึกษา (โรงเรียน)

การกำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของกระทรวงศึกษาธิการ ในปัจจุบัน ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริตของกระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำเป็นแผนปฏิบัติการ ส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561 (2561: 2-34) ทั้งนี้เพื่อใช้ เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของบุคลากร และหน่วยงานทาง การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งเน้นการปลูกฝังระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ภายใต้อุดมการณ์ที่พึงประสงค์ 4 ประการ คือ “พอเพียง มีวินัย สุจริต จิตอาสา” ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้คนไทย เป็นคนที่มีคุณธรรม มีความรักชาติ มีความศรัทธาและยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนา มีความเคารพเทิดทูน สถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เพื่อให้สังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขนำไปสู่สังคมแห่งคุณธรรม โดยมีวิสัยทัศน์ของ กระทรวงศึกษาธิการคือ “เป็นองค์กรหลักในการส่งเสริมคุณธรรมในการจัดการศึกษาทุกระดับ เพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิต” โดยแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวง ศึกษาธิการนี้ ได้บูรณาการการขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2559 ภายใต้อำนาจการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2560-2564) โดยแผนดังกล่าวได้กำหนดวัตถุประสงค์ขอบเขตการดำเนินงาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด แนวทางการดำเนินงาน แผนงาน/โครงการต่างๆ การขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ การกำกับติดตาม และทิศทางของแผนแม่บทได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 เพื่อวางระบบรากฐานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในกระทรวงศึกษาธิการ
- 1.2 เพื่อสร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
- 1.3 เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม

2. ขอบเขตการดำเนินงาน

การจัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564) มีขอบเขตการจัดทำแผนตามกรอบกฎหมาย ยุทธศาสตร์ และแผนที่สำคัญ ดังนี้

- 2.1 ร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579)
- 2.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)
- 2.3 แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564)
- 2.4 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579)
- 2.5 ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564)
- 2.6 จุดเน้นเชิงนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์)

2.7 แผนปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบกระทรวงศึกษาธิการ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564)

2.8 แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

3. วิสัยทัศน์

กระทรวงศึกษาธิการเป็นองค์กรหลักในการส่งเสริมคุณธรรมในการศึกษาทุกระดับเพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิต

4. เป้าหมาย

บุคลากรของกระทรวงศึกษาธิการมีคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติดำรงรักษาไว้ ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของไทยอย่างยั่งยืน

5. พันธกิจ

5.1 พัฒนาบุคลากร ผู้เรียน และประชาชนให้มีคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และดำรงตนตามวิถีวัฒนธรรมไทยที่งดงาม

5.2 ส่งเสริมให้ส่วนราชการและหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีคุณธรรมในการปฏิบัติงานและการบริหารงาน

5.3 พัฒนาเครือข่ายการส่งเสริมคุณธรรมในกระทรวงศึกษาธิการ ให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

6. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณธรรม

แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564) ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ และ 3 กลยุทธ์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์

6.1 วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทยผ่านกลไกทางการศึกษา

6.2 สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการเป็นเอกภาพ

6.3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ

7. กลยุทธ์

7.1 วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันการศึกษาและสถาบันครอบครัว และนำวัฒนธรรมไทยมาเป็นฐานเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่สังคมไทย

7.2 สร้างและพัฒนาระบบบริหารจัดการงานด้านส่งเสริมคุณธรรม และพัฒนาศักยภาพบุคลากรผู้ทำหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรม

7.3 สร้าง พัฒนา และขยายเครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรม โดยสร้างระบบบริหารจัดการเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมและการคลังในการส่งเสริมเครือข่ายคุณธรรม

8. ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด แบ่งเป็น 2 ระยะ

8.1 ระยะสั้น กำหนดกรอบระยะเวลา ปี 2560-2561 (1 ปี)

8.1.1 ทุกส่วนราชการ/หน่วยงาน ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการมีโครงการ/กิจกรรมในแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมกระทรวงศึกษาธิการ

8.1.2 ทุกส่วนราชการ/หน่วยงาน ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการมีผู้รับผิดชอบในการติดตามประเมินผลตามแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมกระทรวงศึกษาธิการ

8.1.3 ทุกส่วนราชการในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ผ่านเกณฑ์การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานในระดับดีมาก (ร้อยละ 80)

8.2 ระยะปานกลาง กำหนดกรอบระยะเวลา ปี 2560–2564 (5 ปี)

8.2.1 ทุกส่วนราชการ หน่วยงาน และสถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีการส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร

8.2.2 ทุกสถานศึกษาที่จัดการศึกษาภาคบังคับในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในสถานศึกษา

8.2.3 ทุกส่วนราชการในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการผ่านเกณฑ์การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงาน โดยมีคะแนนภาพรวมสูงกว่าร้อยละ 80

9. แนวทางการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 387,147,040 บาท มีโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมรวม 62 โครงการ/กิจกรรม

10. แผนงานและโครงการ

แผนงานและโครงการตามแผนส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ แต่ละยุทธศาสตร์ประกอบด้วยกลยุทธ์ดังนี้

1. วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทยผ่านกลไกทางการศึกษา

กลยุทธ์ที่ 1 : วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันครอบครัว มีจำนวน 8 โครงการ/กิจกรรม

กลยุทธ์ที่ 2 : วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันการศึกษา มีจำนวน 15 โครงการ/กิจกรรม

กลยุทธ์ที่ 3 : วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันทางการเมืองการปกครอง (ภาคราชการและภาคการเมืองทุกระดับ) มีจำนวน 13 โครงการ/กิจกรรม

2. สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นเอกภาพ

กลยุทธ์ที่ 1 : สร้างและพัฒนาระบบบริหารจัดการงานด้านส่งเสริมคุณธรรมและเสริมสร้างความเป็นเอกภาพ แก่สถาบัน/องค์กรในสังคม มีจำนวน 8 โครงการ/กิจกรรม

กลยุทธ์ที่ 2 : พัฒนาศักยภาพบุคลากรผู้ทำหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรม มีจำนวน 4 โครงการ/กิจกรรม

3. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ

กลยุทธ์ที่ 1 : พัฒนาเครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรม มีจำนวน 3 โครงการ/กิจกรรม

กลยุทธ์ที่ 2 : สร้างระบบบริหารจัดการภาคีเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมมีจำนวน 4 โครงการ/กิจกรรม

11. รายชื่อแผนงานและโครงการ

แผนงานและโครงการตามแผนส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 มีรายชื่อดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 วางระบบรากฐานการส่งเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทยผ่านกลไกทางการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันครอบครัว

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันการเมือง การปกครอง (ภาคราชการและภาคการเมืองทุกระดับ)

รายชื่อแผนงานและโครงการในยุทธศาสตร์ที่ 1

กลยุทธ์ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
1. วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันครอบครัว	1. โครงการวันสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า	สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ
	2. โครงการจัดงานวันคล้ายวันสถาปนาคณะลูกเสือแห่งชาติ	สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ
	3. โครงการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร	สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ
	4. โครงการจิตอาสาลูกเสือทำดีด้วยหัวใจ	สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ
	5. โครงการคัดเลือกลูกเสือเนตรนารีที่เห็นสมควรได้รับเข็มลูกเสือบำเพ็ญประโยชน์	สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ
	6. โครงการงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ 21 เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูรประมุขของคณะลูกเสือแห่งชาติ	สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ
	7. โครงการงานชุมนุมลูกเสือวิสามัญแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระชนมายุครบ 40 พรรษา	สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ
	8. โครงการงานชุมนุมลูกเสือสำรองแห่งชาติครั้งที่ 1 (ครบรอบ 55 ปี ลูกเสือสำรองประเทศไทย)	สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ
2. วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันการศึกษา	1. โครงการการเรียนการสอนหลักสูตรโตไปไม่โกง	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

รายชื่อแผนงานและโครงการในยุทธศาสตร์ที่ 1 (ต่อ)

กลยุทธ์ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
2. วางระบบรากฐาน การเสริมสร้างคุณธรรม ของสถาบันการศึกษา (ต่อ)	2. กิจกรรมโรงเรียนคุณธรรม	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน
	3. โครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในสถานศึกษาของ ศพท. เน้นพัฒนาผู้เรียน (ศูนย์ส่งเสริม ประสานงานกิจการนักศึกษาและ กิจการพิเศษ)	สำนักงาน คณะกรรมการ การอาชีวศึกษา
	4. โครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในสถานศึกษาของ ศึกษานิเทศก์ เน้นการพัฒนาหลักสูตร ครูผู้สอน (หน่วยศึกษานิเทศก์)	สำนักงาน คณะกรรมการ การอาชีวศึกษา
	5. โครงการส่งเสริมกิจกรรมการป้องกัน การทุจริต (ศูนย์ส่งเสริมประสานงานกิจการ นักศึกษาและกิจการพิเศษ)	สำนักงาน คณะกรรมการ การอาชีวศึกษา
	6. โครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียน นักศึกษา โรงเรียนเอกชน ศอธ. (ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเอกชน)	สำนักงาน คณะกรรมการ การอาชีวศึกษา
	7. โครงการโรงเรียนคุณธรรมของ สสอ. (สำนักงานพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากร อาชีวศึกษา)	สำนักงาน คณะกรรมการ การอาชีวศึกษา
	8. โครงการพัฒนาจรรยาบรรณวิชาชีพครู ของนิสิตนักศึกษาและครูประจำการด้วย กระบวนการชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพผ่าน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ	สำนักงาน เลขาธิการคุรุสภา

รายชื่อแผนงานและโครงการในยุทธศาสตร์ที่ 1 (ต่อ)

กลยุทธ์ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
2. วางระบบรากฐาน การเสริมสร้างคุณธรรม ของสถาบันการศึกษา (ต่อ)	9. กิจกรรมจัดทำป้ายนิเทศแสดงถึง ความสำคัญในวันสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับศาสนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียน	โรงเรียนมหิตล วิทยานุสรณ์
	10. กิจกรรมนักเรียนและครูเข้าร่วมพิธี สำคัญทางพุทธศาสนาและเข้าร่วมทำบุญ ตักบาตรในโอกาสต่างๆ ณ พุทธมณฑล และกระทรวงศึกษาธิการ	โรงเรียนมหิตล วิทยานุสรณ์
	11. โครงการกิจกรรมสำคัญทางพุทธศาสนา และกิจกรรมวันสำคัญอื่นให้นักเรียน ครู และเจ้าหน้าที่	โรงเรียนมหิตล วิทยานุสรณ์
	12. กิจกรรมร้อยใจเรียงคำรำลึกถึงครู โดยมีการประกวดบทร้อยกรองและ เรียงความเพื่อแสดงความกตัญญูและ ระลึกถึงพระคุณครู	โรงเรียนมหิตล วิทยานุสรณ์
	13. กิจกรรมงานเขียนเชิงวิชาการเพื่อรำลึก ถึงศิลปวัฒนธรรมไทยแสดงถึงความกตัญญู กตเวทิต่อผู้มีพระคุณและประเทศชาติ	โรงเรียนมหิตล วิทยานุสรณ์
	14. โครงการค่ายเรียนรู้และเผยแพร่ พระราชดำริ (พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา)	สำนักงาน คณะกรรมการ การอุดมศึกษา (สำนักส่งเสริมและ พัฒนาศักยภาพ นักศึกษา)
	15. โครงการส่งเสริมคุณธรรมความซื่อตรง ของผู้นำนักศึกษา	สำนักงาน คณะกรรมการ อุดมศึกษา

รายชื่อแผนงานและโครงการในยุทธศาสตร์ที่ 1 (ต่อ)

กลยุทธ์ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
3. วางระบบฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันทางการเมืองการปกครอง	1. โครงการอบรมพัฒนาข้าราชการบรรจุใหม่ หลักสูตร “การเป็นข้าราชการที่ดี” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561	สำนักงานปลัด กระทรวงศึกษาธิการ (กบค.สอ.สป.)
	2. โครงการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ	สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา
	3. โครงการขับเคลื่อนค่านิยมและวัฒนธรรมองค์กร OEC-EDNA เพื่อสืบสานพระราชปณิธาน ด้านการศึกษาของในหลวงรัชกาลที่ 9	สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา
	4. โครงการเสริมสร้างธรรมาภิบาล มุ่งสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนขององค์กร	สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา
	5. โครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากร สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมข้าราชการของรัฐยุคใหม่ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561	สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา
	7. โครงการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA)	สถาบันส่งเสริมการสอน วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี (สสวท.)
	8. โครงการอบรมข้าราชการใหม่	สำนักงาน คณะกรรมการ การอุดมศึกษา

รายชื่อแผนงานและโครงการในยุทธศาสตร์ที่ 1 (ต่อ)

กลยุทธ์ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
3. วางระบบฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันทางการเมืองการปกครอง	9. โครงการส่งเสริมการจัดการความรู้ นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ในการปฏิบัติราชการและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข	สำนักงาน คณะกรรมการ การอุดมศึกษา
	10. โครงการส่งเสริมการจัดการความรู้เรื่อง “ศาสตร์พระราชากับการนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการ”	สำนักงาน คณะกรรมการ การอุดมศึกษา
	11. โครงการส่งเสริมการจัดการความรู้เรื่อง “การวางระบบควบคุมภายใน”	สำนักงาน คณะกรรมการ การอุดมศึกษา
	12. โครงการส่งเสริมการจัดการความรู้ “การใช้ชีวิตของเจ้าหน้าที่รัฐ”	สำนักงาน คณะกรรมการ การอุดมศึกษา
	13. โครงการประชุมสร้างความเข้าใจในการประเมินคุณธรรมความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ	สำนักงาน คณะกรรมการ การอุดมศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นเอกภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : สร้างและพัฒนาระบบบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมและเสริมสร้างความเป็นเอกภาพแก่สถาบัน/องค์กรในสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : พัฒนาศักยภาพบุคลากรผู้ทำหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : เสริมสร้างความเป็นเอกภาพด้านคุณธรรม

รายชื่อแผนงานและโครงการในยุทธศาสตร์ที่ 2

กลยุทธ์ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
1. สร้างและพัฒนา ระบบบริหารจัดการด้าน การส่งเสริมคุณธรรม และเสริมสร้างความเป็น เอกภาพแก่สถาบัน/ องค์กรในสังคม	1. กิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ประจำปีงบประมาณ 2561	สำนักงานปลัด กระทรวงศึกษาธิการ (สนย.สป)
	2. โครงการกำกับดูแลองค์กรที่ดีของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา	สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา
	3. โครงการฝึกอบรมด้าน “การจัดซื้อ จัดจ้างและบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560”	สำนักงานคณะกรรมการ ส่งเสริมสวัสดิการและ สวัสดิภาพครู และ บุคลากรทางการศึกษา
	4. โครงการสัมมนาของสถาบันทดสอบทาง การศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) เรื่อง “การยกระดับคุณธรรมความโปร่งใสและการ ป้องปรามการทุจริต” ประจำปี พ.ศ. 2561	สถาบันทดสอบทาง การศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)
	5. โครงการขับเคลื่อน สทศ.สู่การเป็น องค์การมหาชนคุณธรรม	สถาบันทดสอบทาง การศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)
	6. กิจกรรมค่ายพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียน	โรงเรียนมหิดล วิทยานุสรณ์
	7. การจัดกิจกรรมบรรยายธรรม	โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์
	8. กิจกรรมทำบุญตักบาตร	โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์
2. พัฒนาศักยภาพ บุคลากรผู้ทำหน้าที่ใน การส่งเสริมคุณธรรม	1. โครงการอบรมหลักสูตรวิทันตสาสมาธิ สสวท.	สถาบันส่งเสริมการสอน วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี (สสวท.)
	2. โครงการพัฒนาจิตอาสาของบุคลากร สสวท.	สถาบันส่งเสริมการสอน วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี (สสวท.)
	3. โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร วิทยากรขับเคลื่อนสถานศึกษาน้อมนำ ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน	สำนักงานปลัด กระทรวงศึกษาธิการ (สสท.)
	4. โครงการประชุมคัดกรองข้อมูลประกอบการ ประเมินศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา	สำนักงานปลัด กระทรวงศึกษาธิการ (สสท.)

รายชื่อแผนงานและโครงการในยุทธศาสตร์ที่ 2 (ต่อ)

3. เสริมสร้างความเป็นเอกภาพด้วยคุณธรรม	1. โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์	สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)
	2. โครงการประเมินผลสถานศึกษาพอเพียง เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา	สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (สสค.)
	3. โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา	สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (สสค.)
	4. กิจกรรมพัฒนานักเรียนคาบกิจกรรม Myself หัวข้อจริยธรรมการคัดลอกผลงานทางวิชาการ	โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์
	5. กิจกรรมพัฒนานักเรียนคาบกิจกรรม Myself หัวข้อจริยธรรมในการทำงาน	โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์
	6. กิจกรรมพัฒนานักเรียนคาบกิจกรรม Myself หัวข้อจริยธรรมในการดูแลเพื่อนมนุษย์	โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์
	7. โครงการปรับปรุงสัมมนาเรื่อง “การพัฒนาบุคลากรเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.เดย์)”	สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : พัฒนาเครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : สร้างระบบบริหารจัดการภาคีเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการส่งเสริม

คุณธรรม

รายชื่อแผนงานและโครงการในยุทธศาสตร์ที่ 3

กลยุทธ์ที่	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
1. พัฒนาเครือข่าย ขับเคลื่อนคุณธรรม	1. กิจกรรม จริยธรรม สัจจร	สำนักงานปลัด กระทรวงศึกษาธิการ (ศปท.ศธ.)
	2. โครงการอุดมศึกษาช่วยภัยน้ำท่วม	สำนักงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา
	3. โครงการอบรมวิทยากรตัวคุณหลักสูตร เสริมสร้างเกียรติภูมิข้าราชการสำนึก ข้าราชการไทยไม่โกง สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. สร้างระบบบริหาร จัดการภาคีเครือข่าย และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อ ต่อการส่งเสริมคุณธรรม	1. โครงการจริยธรรมสัจจร สพฐ. (OBEC Travel Ethics) เพื่อปลูกจิตสำนึกต่อต้าน การทุจริต	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน
	2. กิจกรรมจัดค่ายบำเพ็ญประโยชน์โรงเรียนรัก การอ่าน และโรงเรียนในพระราชดำริ โรงเรียน ขยายโอกาสทั้งสิ้น 3 ค่าย	โรงเรียนมหิดล วิทยานุสรณ์
	3. กิจกรรมจัดค่ายบำเพ็ญประโยชน์ โรงเรียนในท้องถิ่น ไป - กลับ 7 ค่าย	โรงเรียนมหิดล วิทยานุสรณ์
	4. กิจกรรมจัดค่ายบำเพ็ญประโยชน์ โรงเรียนที่นักเรียนขอจัดขึ้นเอง 3 ค่าย	โรงเรียนมหิดล วิทยานุสรณ์

12. การขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ

ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต กระทรวงศึกษาธิการ ได้บูรณาการการขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 -2564) โดยแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ได้บูรณาการแผนงาน โครงการ/กิจกรรมของหน่วยงาน ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ รวม 11 ส่วนราชการ/หน่วยงาน ได้แก่

ส่วนราชการในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการ และสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา
- สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)
- โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ (องค์การมหาชน)

13. การกำกับ ติดตามและประเมินผล

การกำกับ ติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลสำเร็จอย่างต่อเนื่องตามประเด็นยุทธศาสตร์ และผลการดำเนินงานในภาพรวมตามแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ โดยสนับสนุนให้ทุกหน่วยงานติดตามความก้าวหน้าในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบ มีกลไกการกำกับติดตาม และประเมินผลแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

13.1 คณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้กำกับของ คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ มีบทบาทหน้าที่ในการกำกับติดตาม การประเมินผล การประสานงานภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมกันส่งเสริมคุณธรรม การบริหารจัดการแผนแม่บทและ แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการสู่การปฏิบัติ และรายงานผลเสนอ คณะอนุกรรมการกำกับติดตามการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย และคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรม แห่งชาติตามลำดับ เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี

13.2 คณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้กำกับของ คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ รายงานผลเสนอคณะอนุกรรมการกำกับติดตามการส่งเสริมคุณธรรม ในสังคมไทย และคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติตามลำดับ ภายใน 30 วัน หลังจากสิ้นปีงบประมาณ พ.ศ. 2560–2564 ช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี รวมทั้งให้สรุปผลการดำเนินงาน ตลอดแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ระยะเวลา 5 ปี และนำเสนอผล ตลอดจนจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ฉบับต่อไป

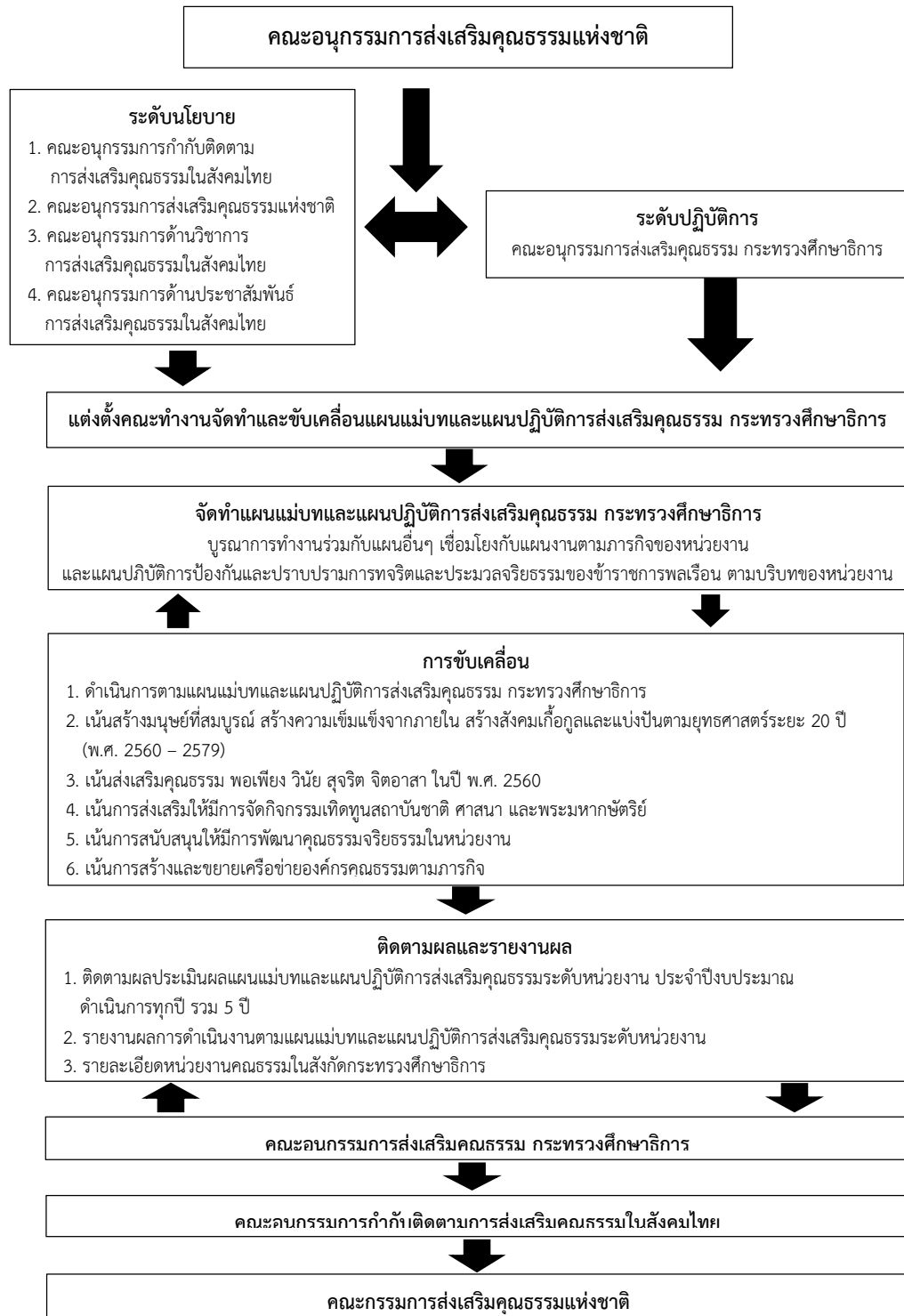
14. ทิศทางของแผนแม่บท

ทิศทางของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560–2564) เน้นการพัฒนาและยกระดับจิตใจของบุคลากรกระทรวงศึกษาธิการให้มีคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านส่งเสริมคุณธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นแบบอย่าง ด้านคุณธรรม โดยจัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ และดำเนินการให้ทุก ส่วนราชการ/หน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนแผนแม่บทและ แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้วิสัยทัศน์กระทรวงศึกษาธิการเป็น องค์กรหลักในการส่งเสริมคุณธรรมเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิต

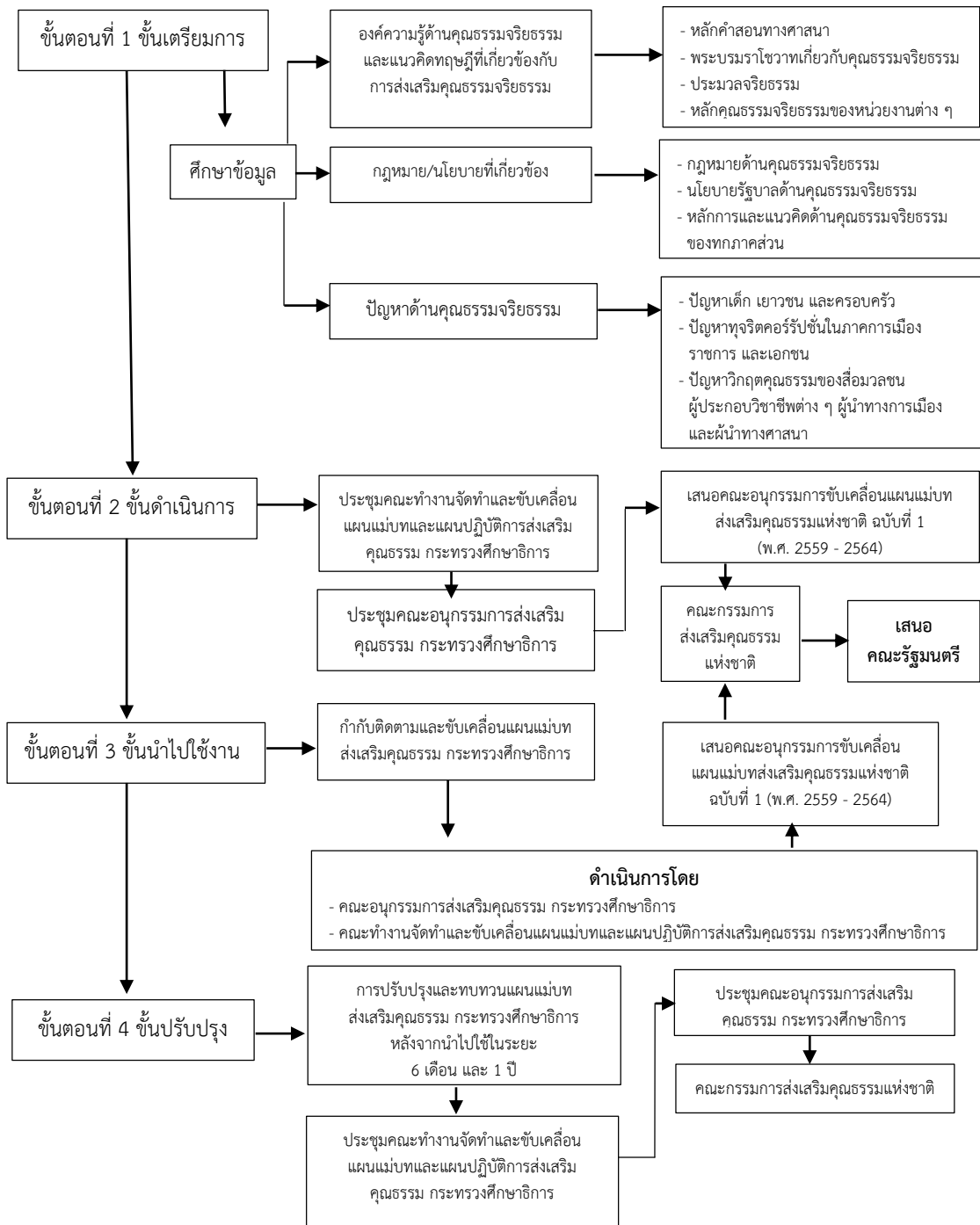
15. แผนผังต่างๆ ของแผนแม่บท

แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2560–2564: 17-20) ได้จัดทำ แผนผังการดำเนินงานตามแผนแม่บท แผนผังขั้นตอนการจัดทำแผนแม่บท แผนผังกรอบแนวคิดแผน แม่บท และแผนผังแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

แผนผังการดำเนินงานตามแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ

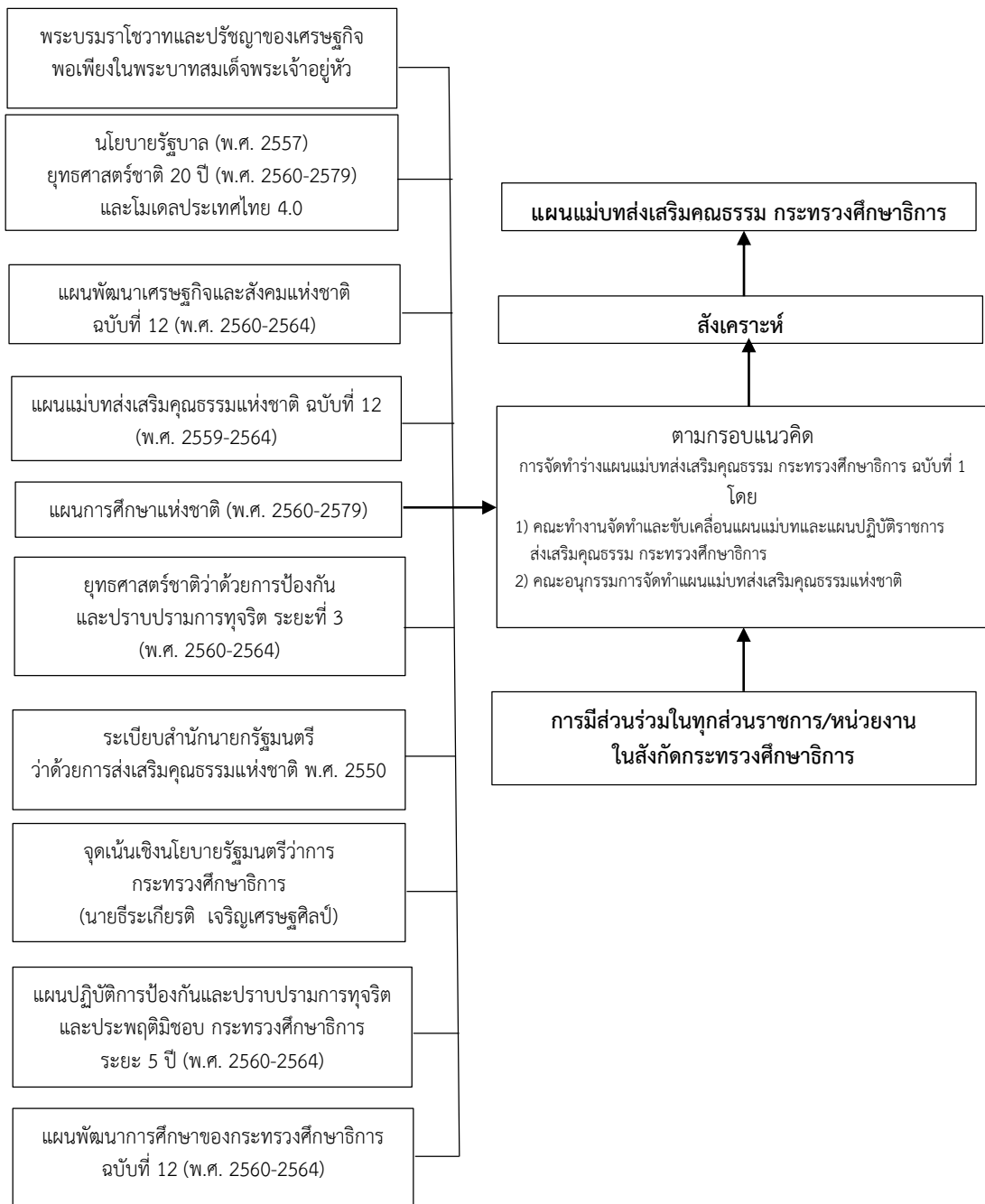

ภาพที่ 2.1 แผนผังการดำเนินงานตามแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ

ภาพที่ 2.2 แผนผังขั้นตอนการจัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ

แผนผังกรอบแนวคิดการจัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ

ภาพที่ 2.3 แผนผังกรอบแนวคิดการจัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ

แผนผังแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ

วิสัยทัศน์

กระทรวงศึกษาธิการเป็นองค์กรหลักในการส่งเสริมคุณธรรมเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิต

เป้าหมาย

กระทรวงศึกษาธิการมีคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของไทย และอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขในประเทศไทย ประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกอย่างยั่งยืน

พันธกิจ

(1) พัฒนาบุคลากร ผู้เรียน และประชาชนให้มีคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และดำรงตนตามวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม

(2) ส่งเสริมให้ส่วนราชการและหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการมีคุณธรรมในการปฏิบัติงานและการบริหารงาน

(3) พัฒนาเครือข่ายการส่งเสริมคุณธรรมในกระทรวงศึกษาธิการให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และมีความยั่งยืน

วัตถุประสงค์หลัก

(1) เพื่อวางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย

(2) เพื่อสร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นเอกภาพ

(3) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม

ยุทธศาสตร์

(1) วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทยผ่านกลไกทางการศึกษา

(2) สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นเอกภาพ

(3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ

ผลที่ได้รับ

ระดับประเทศชาติ

- (1) ประเทศชาติเกิดความสงบร่มเย็น สมานฉันท์ มีคุณธรรมนำการพัฒนา มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในมิติศาสนา
- (2) เกิดกลไกการขับเคลื่อน เพื่อการส่งเสริมคุณธรรมทั้งในระดับชาติ และท้องถิ่นในแนวตั้งและแนวนราบ

ระดับสังคม

- (1) เกิดชุมชนคุณธรรม สังคมคุณธรรม เป็นสังคมที่ยึดมั่นในสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเอื้ออาทรอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและสมานฉันท์โดยมีระบบการเสริมสร้างคุณธรรมอย่างเข้มแข็ง
- (2) ระบบการศึกษามีกิจกรรม/หลักสูตรที่ส่งเสริมคุณธรรมที่ชัดเจน
- (3) มีการรณรงค์ส่งเสริมคุณธรรมอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

ระดับประชาชน

มีพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงาม โดยปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตรักษาไว้ซึ่งวิถีวัฒนธรรมไทย มีความสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ภาพที่ 2.4 แผนผังแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตยพัฒนาคน โดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุขโดย 8 คุณธรรมพื้นฐาน ประกอบด้วย

1. ขยัน คือ ผู้ที่มีความตั้งใจเพียรพยายาม ทำหน้าที่การงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควร สู้งานมีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รั้งงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

2. ประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของตนเองอยู่เสมอ

3. ซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อเวลา ต่อหน้าที่ และต่อวิชาชีพ มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียง หรืออคติ ไม่ใช้เล่ห์กลคดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองปฏิบัติอย่างเต็มที่และถูกต้อง

4. มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎ ระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน องค์กร และประเทศ โดยที่ตนยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจยึดมั่นในระเบียบแบบแผนข้อบังคับและข้อปฏิบัติ รวมถึงการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม

5. สุภาพ คือ ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสภาพและกาลเทศะ มีสัมมาคาราวะ เรียบร้อยไม่ก้าวร้าว รุนแรง หรือวางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง เป็นผู้มีมารยาทดีงามวางตนเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย

6. สะอาด คือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ ผีกลั่นจิตไม่ให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม มีความผ่องใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

7. สามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วงสามารถแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้ที่มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิดและความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์

8. มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น เห็นอก เห็นใจ และเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ และผู้ที่มีความเดือดร้อนมีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกายและสติปัญญาลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

จากนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา 8 คุณธรรมพื้นฐานข้างต้น สถาบันการศึกษาควรเร่งรัดนำไปปลูกฝังคุณธรรม พัฒนาให้กับเยาวชนของชาติ เพื่อให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุขก้าวสู่สังคมคุณธรรมนำความรู้ โดยขอความร่วมมือจากสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาอื่นๆ เพื่อให้การดำเนินการประสบความสำเร็จสามารถนำไปสู่การปฏิบัติยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่จะนำสู่ความสำเร็จนั้นทุกฝ่ายจะต้องมีความตั้งใจ และลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ผู้ใหญ่ควร

เป็นตัวอย่งที่ดีแก่เยาวชน พ่อแม่ต้องดูแลเอาใจใส่ลูก หลาน อย่างใกล้ชิด ครูต้องมีจิตสำนึกและวิญญานของความเป็นครูเพิ่มขึ้น ภาครัฐและเอกชน องค์การศาสนา และสื่อมวลชน ต้องตื่นตัวกระตือรือร้น และผนึกกำลังเพื่อการพัฒนาไปสู่ความก้าวหน้าอย่างมั่นคง อย่างน้อยที่สุดทุกคนควรทำงานให้เต็มกำลัง เต็มความสามารถ และเต็มเวลาด้วย 8 คุณธรรมพื้นฐานคือ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจหากเกิดขึ้นกับครอบครัว ชุมชน หน่วยงาน สถาบัน ตลอดจนประเทศใดแล้ว โดยเฉพาะประเทศไทยนั้นก็จะพ้นวิกฤติทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม พัฒนาชาติ ให้มีความเจริญก้าวหน้า เป็นสังคมคุณธรรมนำความรู้ ชีวิตของคนในชาติ คงจะดีกว่าเดิมสังคมไทยจะสงบสุขกว่านี้ ประเทศไทยก็คงเป็นไทยอยู่ตลอดไป มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วไม่ด้อยกว่าประเทศใดในโลกนี้ทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างแน่นอน

จากนโยบายกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมผู้เรียนสามารถสรุปได้ว่า กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำเป็นแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 และแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2560-2564) ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนและบุคลากรในกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นรูปธรรมสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ง่าย โดยแผนดังกล่าวกระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำขึ้นโดยมีกรอบแนวคิดจากนโยบายรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ แผนการศึกษาชาติ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและอื่นๆ นอกจากนั้นยังได้มีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีองค์ความรู้ทางด้านคุณธรรม ปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรมที่เกิดขึ้น ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้กระทรวงศึกษาธิการได้เป็นองค์กรหลักในการดำเนินชีวิต โดยมุ่งเน้นการปลูกฝังระเบียบวินัยคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์โดยส่งเสริมให้คนในสังคมเป็นคนมีคุณธรรม มีความรักชาติ มีความศรัทธา และยึดมั่นในหลักคำสอนทางศาสนา มีความเคารพและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเพื่อนำไปสู่สังคมและองค์กรแห่งคุณธรรม

นอกจากนั้น กระทรวงศึกษาธิการยังได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความสมานฉันท์ สันติวิธีตามวิถีประชาธิปไตย โดยใช้คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการคือ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ โดยคุณธรรมต่างๆ เหล่านี้ จะสอดแทรกอยู่ในกระบวนการเรียนการสอน ในโครงการและกิจกรรมต่างๆ ของสถาบันการศึกษา และกระทรวงศึกษาธิการ

นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมผู้เรียน

ในการพัฒนาคุณธรรมของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้มอบนโยบายให้แก่สถานศึกษาในสังกัดทั่วประเทศจำนวน 12 ข้อ เพื่อเป็นมาตรการนำไปสู่การปฏิบัติโดยมีข้อหรือมาตรการที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมคือ มาตรการที่ 9 และมาตรการที่ 10 โดยมีรายละเอียดดังนี้

มาตรการที่ 9 คุณธรรมนำวิชาชีพ โดยมีการสร้างเจตคติ ปลูกจิตสำนึกและปรับพฤติกรรมของผู้เรียน และบุคลากรด้วยระบบคุณธรรมนำวิชาชีพ รวมทั้งสร้างความตระหนักในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี และวิถีชีวิตของประชาธิปไตย

มาตรการที่ 10 เสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านการเงินและบุคลากรอาชีวศึกษา โดยมีแผนการใช้จ่ายเงินอย่างมีประสิทธิภาพเน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เป็นธรรม

ตามหลักธรรมาภิบาล และมีระบบตรวจสอบภายในที่มีประสิทธิภาพ ส่งเสริม การทำงานเป็นทีม และสร้างขวัญกำลังใจแก่บุคลากรทุกคน

นอกจากนั้น ยังได้กำหนดคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนอีก 15 ข้อ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาทั้งในระดับ ปวช. และปวส. มีคุณธรรมควบคู่ไปกับความรู้ทางด้านวิชาชีพโดยคุณธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 15 ข้อ มีดังนี้

1. มีมนุษยสัมพันธ์ คือ การแสดงกิริยาท่าทางสุภาพต่อผู้อื่น การพูดจาสุภาพ การช่วยเหลือผู้อื่น การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การให้ความร่วมมือกับผู้อื่น การชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ การกล่าวขอบคุณหรือกล่าวคำขอโทษตามสถานการณ์

2. ความมีวินัย คือ ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับและข้อตกลงต่างๆ ของสถานศึกษา ได้แก่ การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบและข้อบังคับ ตรงต่อเวลา รักษาสาธารณสุขสมบัติ สิ่งแวดล้อม และเข้าร่วมกิจกรรมที่ครูกำหนดและประพฤติตนถูกต้องตามศีลธรรมอันดีงาม

3. ความรับผิดชอบ คือ การเตรียมความพร้อมในการเรียนและการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่วางไว้ ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดรอบคอบ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนด มีความเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตนเอง ยอมรับผลการกระทำของตนเอง ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยต่อตนเองและส่วนรวม

4. ความซื่อสัตย์สุจริต คือ การพูดความจริง ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของตนเอง ไม่ทุจริตในการสอบ ไม่ลักขโมย เป็นต้น

5. ความเชื่อมั่นในตนเอง คือ กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล กล้าหักท้วงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง กล้ายอมรับความจริง เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือทำท้าย กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง

6. การประหยัด เช่น การใช้วัสดุถูกต้องและเหมาะสมกับงาน ปิดน้ำ ปิดไฟฟ้าทุกครั้งเมื่อเลิกใช้ ใช้จ่ายเงินของส่วนรวมให้เกิดประโยชน์สูงสุด

7. ความสนใจใฝ่รู้ เป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ชักถามปัญหาข้อสงสัย แสวงหาประสบการณ์และค้นหาความรู้ใหม่ ๆ

8. การละเว้นสิ่งเสพติดและการพนัน เป็นความสำนึกในการไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุราและของมีนเมา ไม่เสพสิ่งเสพติดอื่นๆ ไม่เล่นการพนัน หลีกเลี่ยงในการเข้าไปอยู่ในสถานที่ที่มีการเล่นการพนัน

9. ความรักสามัคคี คือ การไม่ทะเลาะวิวาท ไม่สร้างความเดือดร้อนกับสังคมโดยรวม การร่วมมือในการทำงาน

10. ความกตัญญู เป็นการสร้างความตระหนักในพระคุณครูอาจารย์ มีสัมมาคารวะต่อครูอาจารย์อย่างสม่ำเสมอทั้งต่อหน้าและลับหลัง อาสาช่วยเหลืองานครูอาจารย์

11. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม มีความคิดหลากหลายในการแก้ปัญหา

12. การพึ่งตนเอง หลังจากที่ได้รับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนสามารถแก้ปัญหาทำงานที่ได้รับมอบหมาย และหารายได้พิเศษด้วยตนเองเมื่อจำเป็น

13. ความอดทน คือ มีสติและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี ควบคุมกริยามารยาทในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

14. มารยาทไทย คือ การแสดงความเคารพเป็นเอกลักษณ์สำคัญของคนไทย กิริยาอาการที่ควรประพฤติปฏิบัติ อย่างมีขอบเขต หรือมีระเบียบแบบแผนอันเหมาะสมแก่ กาละ เทศะและสังคม

15. อื่นๆ ที่เหมาะสมและส่งผลให้นักเรียนนักศึกษาเป็นคนดีและมีความสุข

เกณฑ์การเลือกและวัดคุณธรรมแต่ละครั้ง เราควรเลือกและวัดให้เหมาะสมกับรายวิชา เช่น การสอนในรายวิชาของสาขาการบัญชี เราอาจจะเลือกคุณธรรม ความรับผิดชอบ ความมีวินัย การมีมนุษยสัมพันธ์ ความสนใจใฝ่รู้ การพึ่งตนเอง เราควรที่จะสร้างเกณฑ์การวัดเพื่อนำไปสู่การให้คะแนน เช่น ต้องการจะวัดคุณธรรม ความมีวินัยในเรื่องของการตรงต่อเวลา เราอาจจะกำหนดเกณฑ์การวัดได้คือ (กรณีคะแนนเต็ม 2 คะแนน)

- มาตรงเวลา หรือก่อนครูเข้าสอน ให้คะแนนเต็ม 2 คะแนน
- มาสายหลังครูสอนไปแล้ว 15 นาที ให้คะแนน 1 คะแนน
- มาสายเกิน 15 นาที ให้คะแนน 0 คะแนน

โดยครูควรที่จะสร้างเกณฑ์ตามแนวในการวัดคุณธรรมแต่ละตัว หลังจากนั้นนำไปเทียบสัดส่วนของคะแนนคุณธรรม หรือจิตพิสัย ซึ่งนิยมใช้กัน 20 คะแนน เพื่อนำไปรวมคะแนนด้านความรู้ให้เป็น 100 คะแนน นำไปสู่การตัดเกรดเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ในรายวิชาที่ทำการสอน

จากการศึกษานโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมผู้เรียน พบว่า สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้กำหนดนโยบาย หรือมาตรการลงไปอย่างชัดเจนอย่างน้อย 2 ข้อ จากมาตรการทั้งหมด 12 ข้อ คือมาตรการที่ 9 คุณธรรมนำวิชาชีพและมาตรการที่ 10 เสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านการเงิน โดยเน้นความโปร่งใสตรวจสอบได้ นอกจากนี้ยังได้กำหนดคุณธรรมที่จำเป็นอื่นๆ อีก 15 ข้อ ตัวอย่างเช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนทั้งในระดับ ปวช.และปวส. มีคุณธรรมควบคู่ไปกับความรู้ด้านวิชาชีพ โดยคุณธรรมแต่ละข้อจะนำไปใช้ในการสังเกตตรวจสอบ หรือบูรณาการในการจัดการเรียนรู้การสอน เมื่อผู้เรียนเข้าชั้นเรียนมีการให้คะแนนคุณธรรม หรือจิตพิสัย นำไปรวมกับคะแนนความรู้ด้านพุทธิพิสัยเพื่อนำไปสู่การประเมินผล (ตัดเกรด) ในรายวิชาของครูผู้สอน

แนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และเกณฑ์การประเมิน

แนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และเกณฑ์การประเมิน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2561: 8-11) ได้กำหนดแนวทาง หรือหลักการในการจัดสถานศึกษา ให้เป็นสถานศึกษาคุณธรรม โดยกำหนดแนวทางในการปฏิบัติตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ให้สถานศึกษาออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยมีจำนวนกรรมการตามความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา เพื่อให้คำปรึกษา ส่งเสริม สนับสนุน นิเทศ กำกับ ติดตาม สร้างขวัญกำลังใจ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

2. ให้สถานศึกษาออกคำสั่งแต่งตั้งหัวหน้าศูนย์ประสานงานสถานศึกษาคุณธรรม อาชีวศึกษา จำนวน 1 คน โดยคัดเลือกผู้ที่มีความตั้งใจ มีศักยภาพในการเป็นผู้นำขับเคลื่อนและเป็นที่ยอมรับของคนในสถานศึกษา พร้อมทั้งให้ตั้งคณะทำงานตามจำนวนที่เหมาะสม
3. ให้สถานศึกษาได้ศึกษาข้อมูลจากคู่มือของมูลนิธิยุวสถิรคุณ โดยสามารถ Download ได้ที่ www.moralschools.org ดังต่อไปนี้
 - 3.1 คู่มือปฏิบัติโรงเรียนคุณธรรม
 - 3.2 คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
 - 3.3 กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ทำอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ
4. ให้ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างความเข้าใจกับบุคลากรและผู้เรียนทุกคน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้เห็นความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันในการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยทุกคนเป็นผู้มีส่วนร่วม ดังนี้
 - 4.1 ค้นหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (ปัญหาที่อยากแก้ไข)
 - 4.2 ค้นหาพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก (สิ่งดีๆ ที่อยากให้เกิดขึ้น)
 - 4.3 นำข้อ 4.1 และ ข้อ 4.2 เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดเป็นคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา
 - 4.4 เป็นโครงการคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์
5. ให้สถานศึกษาโดยคณะกรรมการและคณะทำงานร่วมกันประเมินศักยภาพของตนเอง ในด้านคุณธรรมตามแบบประเมินคุณภาพสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจสมัคร เข้าร่วมโครงการคุณธรรมอาชีวศึกษาในระดับใด
6. ให้สถานศึกษานำผลการประเมินตนเอง (ตามข้อ 5) มาวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจสมัคร เข้าร่วมโครงการสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้
 - 6.1 สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาต้นแบบ
 - 6.2 สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา
 - 6.3 สถานศึกษาพัฒนาคุณธรรมอาชีวศึกษา
7. สถานศึกษา โดยหัวหน้าศูนย์ประสานงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา กรอกใบสมัครเข้าร่วมโครงการสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ทางเว็บไซต์ <https://www.R-Moral.net>
8. ทำบันทึกข้อตกลง (MOU) ระหว่างสถานศึกษากับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ตามระดับที่สมัครทางเว็บไซต์ <https://www.R-Moral.net>
9. ให้สถานศึกษาดำเนินการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรมโครงการคุณธรรมที่สถานศึกษาร่วมกันกำหนดไว้ให้สอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา และขอให้สถานศึกษาโดยหัวหน้าศูนย์ประสานงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา เป็นผู้ส่งรายงานผลการดำเนินงานและความก้าวหน้าของโครงการให้เป็นไปตามสภาพจริงและเป็นปัจจุบัน สามารถส่งได้ตลอดระยะเวลาที่มีการจัดกิจกรรม ทางเว็บไซต์ <https://www.R-Moral.net> ดังนี้
 - 9.1 ส่ง Clip การดำเนินกิจกรรมโครงการคุณธรรมยาวไม่เกิน 3 นาที
 - 9.2 ส่งภาพถ่ายกิจกรรมโครงการคุณธรรม ครั้งละ 1 ภาพ พร้อมคำบรรยายภาพให้เข้าใจ

* ทั้งข้อ 9.1 และ 9.2 จะใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเชิดชูเกียรติต่อไป

10. ในขณะที่สถานศึกษาดำเนินงานโครงการคุณธรรม จะได้รับการนิเทศ จากหน่วยศึกษานิเทศก์ และศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพศึกษาศาสตร์ทุกภาค

11. ให้สถานศึกษาทุกแห่ง คัดเลือกโครงการคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จสูงสุด จำนวน 1 โครงการ ให้เป็น THE BEST ของสถานศึกษา โดยจัดทำ Clip (หนังสือ) ความยาวไม่เกิน 5 นาที พร้อมภาพถ่ายและเอกสารประกอบ ตามแบบฟอร์มรายงานโครงการคุณธรรม THE BEST และส่งที่เว็บไซต์ <https://www.R-Moral.net>

12. ให้สถานศึกษาเตรียมความพร้อมเพื่อเข้ารับการประเมินคุณภาพสถานศึกษาคุณธรรม อาชีวศึกษา ในระดับต่างๆ ดังนี้

12.1 ระดับอาชีวศึกษาจังหวัด ให้คณะกรรมการสถานศึกษาคุณธรรมระดับอาชีวศึกษาจังหวัด ทำการประเมินสถานศึกษาทุกแห่งในสังกัดทั้งภาครัฐและเอกชน ตามเกณฑ์การประเมินฯ และคัดเลือกสถานศึกษาที่มีผลการประเมินสูงสุด จำนวน 1 แห่ง เพื่อส่งเข้ารับการคัดเลือกในระดับภาค

12.2 ระดับอาชีวศึกษาภาค ให้คณะกรรมการสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาภาค ร่วมกับศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีวศึกษาภาคในแต่ละภาค จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำเสนอและแสดงผลงานของสถานศึกษาคุณธรรมที่ได้รับการคัดเลือกตามข้อ 12.1 พร้อมทั้งทำการคัดเลือกสถานศึกษา จำนวน 3 แห่ง ของแต่ละภาค เพื่อส่งเข้ารับการคัดเลือกในระดับ สอศ.

13. สถานศึกษาทุกแห่งที่มีผลการประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนดในระดับสถานศึกษาคุณธรรมจากสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

14. การเชิดชูเกียรติอื่นๆ

14.1 รางวัลการรายงานผลการดำเนินงานทางเว็บไซต์ <https://www.R-Moral.net>

14.2 รางวัล Clip คุณธรรม ดูจากยอดผู้เข้าเยี่ยมชม

14.3 รางวัล Clip (หนังสือ) ดีเด่น ตัดสินโดยคณะกรรมการ

จากการศึกษาแนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สามารถสรุปได้ว่า ในการจัดสถานศึกษาคุณธรรมนั้น มีหลักการในการปฏิบัติ คือ ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานในระดับสถานศึกษา มีการแต่งตั้งหัวหน้าศูนย์ผู้ประสานงาน มีการศึกษาคู่มือปฏิบัติการโรงเรียนคุณธรรม มีการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษาโดยผู้บริหาร มีการค้นหาพฤติกรรมไม่พึงประสงค์และพฤติกรรมเชิงบวก เพื่อนำไปกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา มีการจัดทำโครงการ/กิจกรรมด้านคุณธรรม มีการประเมินผลการปฏิบัติ และสมัครใจเข้าร่วมโครงการสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาต้นแบบสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา และสถานศึกษาพัฒนาคุณธรรมอาชีวศึกษา มีการทำบันทึกข้อตกลง (MOU) ระหว่างสถานศึกษากับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา มีการส่งโครงการคุณธรรมเข้าประกวด มีการประเมินสถานศึกษาคุณธรรม ทั้งในระดับอาชีวศึกษาจังหวัด ระดับภาค และระดับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีการนิเทศติดตามผลและมีการมอบประกาศเกียรติคุณสถานศึกษาคุณธรรม และรางวัลต่างๆ โดยใน

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการศึกษาสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบโดยภาคีเครือข่าย วิทยาลัยอาชีวศึกษา ฉะเชิงเทรา ครั้งนี้ ได้นำแนวทางดังกล่าวมาทำการประยุกต์ใช้

เกณฑ์การประเมินสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2561: 8-33) ได้กำหนดแนวทางการวัดและประเมินผลการจัดสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบ ทั้งกระบวนการโดยเริ่มตั้งแต่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน มีการชี้แจงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานแก่ผู้บริหาร ครู อาจารย์ และนักเรียน นักศึกษา มีการค้นหาพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก ซึ่งเป็นพฤติกรรมคุณธรรมที่ดีให้เพิ่มขึ้น เพื่อนำมากำหนดเป็นคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษาที่ต้องพัฒนา มีการประเมินผลการปฏิบัติงานสถานศึกษาคุณธรรมในระดับอาชีวศึกษาจังหวัด ระดับภาค และระดับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พร้อมมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงผลงานและมีการมอบรางวัลเพื่อเชิดชูเกียรติต่างๆ โดยการประเมินนั้น สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินจากองค์ประกอบ 3 ด้าน 7 ตัวบ่งชี้วัด ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 2 ด้านผลผลิต ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลลัพธ์ ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด

โดยเกณฑ์การประเมินแต่ละองค์ประกอบ และตัวชี้วัด มีดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านกระบวนการ ตัวชี้วัดที่ 1.1 กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา มีเกณฑ์ดังนี้

เกณฑ์พิจารณา

1. สถานศึกษามีแผนงานโครงการ/กิจกรรม ส่งเสริมการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรม มีคุณธรรมอัตลักษณ์ครอบคลุมทั้งผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียน สอดคล้องกับสภาพปัญหาของสถานศึกษาอย่างชัดเจน ซึ่งผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียน รับทราบแผนงานคุณธรรมของสถานศึกษา

2. สร้างครูแกนนำและผู้เรียนแกนนำของสถานศึกษา เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่บุคลากรในองค์กร และปฏิบัติตามแผนงานคุณธรรม ได้ครบทุกโครงการ

3. การนิเทศ ติดตาม และส่งเสริมอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งรายงานผลอย่างต่อเนื่อง

4. มีการนำผลการนิเทศ ติดตาม และส่งเสริมไปพัฒนาอย่างต่อเนื่องชัดเจน เป็นรูปธรรม และยั่งยืน

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

องค์ประกอบที่ 1 ด้านกระบวนการตัวชี้วัดที่ 1.2 มีคณะทำงานและใช้โครงงานคุณธรรม เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ มีเกณฑ์ดังนี้

เกณฑ์การพิจารณา

1. มีศูนย์ประสานงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา มีคณะกรรมการระดับวิทยาลัยฯ มีการทำความร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (MOU) คณะกรรมการมีส่วนร่วมพัฒนาสถานศึกษา
2. มีคณะกรรมการ คณะทำงาน ระดับแผนกวิชา ปฏิบัติหน้าที่ได้รับมอบหมาย สร้างแรงจูงใจกระตุ้นการเชื่อมโยงการทำงานของทุกฝ่าย ให้บรรลุตามแผนปฏิบัติงานที่กำหนด
3. คณะทำงานทุกระดับ มีส่วนร่วมในการนิเทศติดตาม และส่งเสริมโดยใช้โครงงาน/กิจกรรมคุณธรรม เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา
4. มีการนำผลสำเร็จตามคุณธรรมอัตลักษณ์โครงงาน/กิจกรรม ไปเผยแพร่ให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทราบและพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

องค์ประกอบที่ 2 ด้านผลผลิต ตัวชี้วัดที่ 2.1 พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในสถานศึกษา มีเกณฑ์ ดังนี้

เกณฑ์การพิจารณา

1. ผู้เรียนที่เข้าร่วมโครงงานคุณธรรม ร้อยละ 75 ขึ้นไป มีพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกเพิ่มขึ้นตามที่กำหนดในตารางคุณธรรมอัตลักษณ์
2. ครูที่เข้าร่วมโครงงานคุณธรรม ร้อยละ 80 ขึ้นไป มีพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้นตามที่กำหนดในตารางคุณธรรมอัตลักษณ์

3. ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาที่เข้าร่วมโครงการคุณธรรม ร้อยละ 90 ขึ้นไป มีพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้นตามที่กำหนดในตารางคุณธรรมอัตลักษณ์

4. สถานศึกษามีบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ครูและนักเรียน มีความสุข ยิ้มแย้ม แจ่มใส และมีสัมมาคารวะ รวมทั้ง มีสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา สวยงาม สะอาด ปลอดภัย เอื้อต่อการเรียนรู้

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

องค์ประกอบที่ 2 ด้านผลผลิตตัวชี้วัดที่ 2.2 พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในสถานศึกษาลดลง มีเกณฑ์ดังนี้

เกณฑ์การพิจารณา

1. ผู้เรียนที่เข้าร่วมโครงการคุณธรรม มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ไม่เกินร้อยละ 5
2. ครูที่เข้าร่วมโครงการคุณธรรม มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ไม่เกินร้อยละ 5
3. ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ไม่เกินร้อยละ 5
4. พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในสถานศึกษาลดลงอย่างต่อเนื่องและชัดเจน อย่างน้อย 1 เรื่อง (โดยสถานศึกษานำเสนอข้อมูลโครงการคุณธรรมประกอบการพิจารณา)

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

องค์ประกอบที่ 2 ด้านผลผลิต ตัวชี้วัดที่ 2.3 ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา (ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน) มีเกณฑ์ดังนี้

1. การวางแผนในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาและผู้เรียน

2. ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาและผู้เรียน ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ
3. ผู้ปกครองมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา
4. ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง รับรู้เป้าหมายคุณธรรมของสถานศึกษาและช่วยเหลือพัฒนาตามความเหมาะสม

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลลัพธ์ ตัวชี้วัดที่ 3.1 มีองค์ความรู้/นวัตกรรมการสร้างเสริมคุณธรรมและมีการบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนมีเกณฑ์ดังนี้

เกณฑ์การพิจารณา

1. สถานศึกษามีองค์ความรู้/นวัตกรรมการสร้างเสริมคุณธรรมที่ได้จากการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรม และได้เผยแพร่องค์ความรู้/นวัตกรรม
2. สถานศึกษามีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ที่บูรณาการในกระบวนการจัดการเรียนการสอน หรือในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. สถานศึกษามีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ที่บูรณาการในกระบวนการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษาจนเป็นวัฒนธรรมองค์กร
4. สถานศึกษามีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ปฏิบัติงาน อย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างกลุ่มชุมชนแห่งการเรียนรู้สถานศึกษาคุณธรรม (Professional Learning Community : PLC)

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลลัพธ์ ตัวบ่งชี้ที่ 3.2 เป็นแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา มีเกณฑ์ดังนี้

1. มีองค์ความรู้และนวัตกรรม โครงการงาน/กิจกรรมคุณธรรม ของผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียนที่เป็นแบบอย่างในการศึกษาคูงาน
2. มีการเผยแพร่โครงการงาน/กิจกรรมคุณธรรมที่เป็นแบบอย่างสู่สาธารณะ ในรูปแบบสื่อต่างๆ ที่ทันสมัย
3. มีสื่อนวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้ในการให้บริการ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้มาศึกษาคูงาน
4. มีศูนย์การเรียนรู้สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาที่ยั่งยืน (มีกระบวนการพัฒนาที่เป็นระบบ ชัดเจนเป็นแบบอย่างได้)

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

การพิจารณาระดับคุณภาพจากเกณฑ์การวัดสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาจะแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาด้านแบบ หมายถึง สถานศึกษาที่มีผลการพิจารณา รวมทั้ง 3 องค์ประกอบ จากการประเมินได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 25 คะแนน และไม่มีระดับคุณภาพพอใช้ (ค่าคะแนน 2 คะแนน) หรือระดับคุณภาพปรับปรุง (ค่าคะแนน 1 คะแนน) ในข้อใดข้อหนึ่ง
2. สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่มีผลการพิจารณาทั้ง 3 องค์ประกอบจากการประเมินได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 21 คะแนน และไม่มีระดับคุณภาพต้องปรับปรุง (ค่าคะแนน 1 คะแนน)
3. สถานศึกษาพัฒนาคุณธรรมอาชีวศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่มีผลการพิจารณารวมทั้ง 3 องค์ประกอบจากการประเมินได้คะแนนต่ำกว่า 21 คะแนน

จากการศึกษาเกณฑ์การประเมินสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา พบว่า จะมีการประเมินทั้งกระบวนการจากองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านกระบวนการ 2 ตัวชี้วัด ด้านผลผลิต 3 ตัวชี้วัด และด้านผลลัพธ์ 2 ตัวชี้วัด แต่ละตัวชี้วัดจะมีเกณฑ์การพิจารณาองค์ประกอบ 4 รายการ โดยถ้ามีครบ 4 รายการ จะได้ 4 คะแนน อยู่ในระดับคุณภาพดีเยี่ยมมี 3 รายการ จะได้ 3 คะแนน ในระดับคุณภาพดี มี 2 รายการ ได้ 2 คะแนน ในระดับคุณภาพพอใช้และถ้ามีเพียง 1 รายการ จะได้ 1 คะแนน อยู่ในระดับคุณภาพต้องปรับปรุง ดังนั้นคะแนนเต็มจาก 7 ตัวชี้วัด เท่ากับ 32 คะแนน โดยสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบ ต้องได้คะแนนรวมจาก 7 ตัวชี้วัด ไม่ต่ำกว่า 25 คะแนน และต้องไม่มีคะแนนในระดับคุณภาพพอใช้ และระดับคุณภาพต้องปรับปรุงในตัวชี้วัดใดตัวชี้วัดหนึ่ง รองลงมา เป็นสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 21 คะแนน และต้องไม่มีคะแนน

ในตัววัดใดตัววัดหนึ่ง อยู่ในระดับคุณภาพต้องปรับปรุง ส่วนสถานศึกษาพัฒนาคุณธรรมอาชีวศึกษา ได้คะแนนต่ำกว่า 21 คะแนน

ทฤษฎีการควบคุมคุณภาพวงจรมะมิ่ง (Deming : PDCA)

ปรัชญาความเป็นมาของวงจรมะมิ่ง

วีรวิชญ์ เลิศไทยตระกูล (2554: 23) ได้กล่าวถึงปรัชญาความเป็นมาของวงจรมะมิ่ง (PDCA) ว่า Dr. William Edwards Deming ได้พัฒนาวงจรมะมิ่ง PDCA มาจากแนวคิดของ ดร.วอลเทอร์ เอ ชูฮาร์ท (Dr. Walter A. Shewhart) นักควบคุมกระบวนการเชิงสถิติที่เจเบลล์แลบอราทอรี (j Bell Laboratories) ในสหรัฐอเมริกาที่ได้นำเสนอในหนังสือ Statistical Method from the Viewpoint of Quality Control (1930) ในระยะแรกรู้จักวงจรมะมิ่ง PDCA ในนาม Shewhart Cycle จากนั้น ดร.วิลเลียม เอ็ดเวิร์ดส์ เดมมิ่ง (Dr. William Edwards Deming) ได้นำไปพัฒนาปรับใช้ในการควบคุมคุณภาพอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น จึงมีชื่อเรียกว่า Deming Cycle เริ่มแรกวงจรมะมิ่ง PDCA เน้นถึงความสัมพันธ์ของ 4 ฝ่าย ในการดำเนินธุรกิจเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณภาพ และความพึงพอใจของลูกค้า ได้แก่ ฝ่ายออกแบบ ฝ่ายผลิต ฝ่ายขาย และฝ่ายวิจัย ความสัมพันธ์ทั้ง 4 ฝ่ายจะต้องดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพสินค้าตามความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาโดยให้ถือว่าคุณภาพต้องมาก่อนสิ่งใด ต่อมาแนวคิดเกี่ยวกับวงจรมะมิ่ง (Deming Cycle) ได้ถูกดัดแปลงให้เข้ากับวงจรมะมิ่งการบริหารงาน คือขั้นตอนการวางแผน (Plan) ขั้นตอนการปฏิบัติงาน (DO) ขั้นตอนการตรวจสอบ (Check) และขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไข (Act)

การบริหารงานของระบบวงจรมะมิ่ง PDCA

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2553: 8-9) กล่าวว่าไว้ว่า สำหรับการศึกษา นั้นไม่เหมือนธุรกิจ เพราะการศึกษาไม่ได้หวังผลกำไรเป็นตัวเงิน แต่ผลที่ได้เป็นคุณภาพในด้านต่างๆ ของคน อย่างไรก็ตาม กระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาก็สามารถนำแนวคิดและกระบวนการวงจรมะมิ่ง PDCA คือ การวางแผน ทำตามแผน ตรวจสอบประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงมาใช้ได้ โดยปรับเหมาะสมกับกระบวนการพัฒนาการศึกษา ซึ่งเป็นการพัฒนานั้น

การศึกษาจะจัดการศึกษาให้ดีขึ้นมีคุณภาพ เพื่อสร้างคนที่มีคุณภาพนั้น ก็เปรียบเหมือนกับการสร้างบ้าน โดยคนในบ้านจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน ว่าต้องการสร้างบ้านนั้นเพื่อประโยชน์แล้วจึงออกแบบแปลนให้เหมาะสม ต่อจากนั้นจึงลงมือวางรากฐานและดำเนินการก่อสร้างตามแบบแปลน ในระหว่างการก่อสร้างจะต้องตรวจสอบว่าตรงกับแบบแปลนหรือไม่ วัสดุที่ใช้เป็นไปตามข้อกำหนดหรือไม่ มีความมั่นคงเพียงใด ระบบน้ำไฟเป็นอย่างไร ถ้าพบสิ่งใดที่เป็นข้อบกพร่อง ก็ปรับปรุงแก้ไขได้ในทุกขั้นตอน ซึ่งจะทำให้บ้านที่ก่อสร้างขึ้นมามีความแข็งแรง สวยงามมั่นคง ตรงตามเป้าหมายที่ต้องการ

กระบวนการพัฒนานั้นในสถานศึกษาก็เหมือนกับการสร้างบ้าน เพียงแต่การสร้างบ้านนั้นต้องใช้สถาปนิก ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกมาดำเนินการ และเมื่อสร้างเสร็จแล้วก็เสร็จเลย ไม่ต้องทำต่อ แต่กระบวนการสร้างคนนั้น ผู้ที่เป็นสถาปนิกคือ ครู และผู้บริหาร ซึ่งเป็นบุคคลากรภายในจะต้องร่วมกันพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพดีและจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยไม่หยุด ผู้บริหารและครูในสถานศึกษามีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ว่าต้องการพัฒนาเด็กให้มีคุณสมบัติเป็นอย่างไร

และถ้าจะให้เด็กมีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว ก็ต้องช่วยกันคิด และช่วยกันวางแผน (Plan) ว่าจะต้องทำอย่างไร แล้วช่วยกันทำ (Do) ช่วยกันตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง (Act) เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยร่วมกันทำงานเป็นทีม

โครงสร้างของวงจร PDCA

ชนิกานต์ เที่ยรสสูตร (2551) กล่าวว่า ขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอนของวงจร PDCA ประกอบด้วย “การวางแผน” อยากรอบคอบเพื่อ “การปฏิบัติ” อยากร่อยเป็นค่อยไปแล้วจึง “ตรวจสอบ” ผลที่เกิดขึ้น วิธีการปฏิบัติใดมีประสิทธิภาพที่สุดก็จะจัดเป็นมาตรฐาน หากไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ก็ต้องมองหาวิธีการปฏิบัติใหม่ หรือใช้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม

ขั้นตอนการวางแผน (Plan) ขั้นตอนการวางแผนครอบคลุมถึงการกำหนดกรอบหัวข้อที่ต้องการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ฯลฯ พร้อมกับพิจารณาว่ามีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลใดบ้าง เพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้น โดยระบุวิธีการเก็บข้อมูลให้ชัดเจน นอกจากนี้จะต้องวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้แล้วกำหนดทางเลือกในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การวางแผนยังช่วยให้เราสามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งในด้านแรงงาน วัสดุ ขั้วโม่ง การทำงาน เงิน เวลา ฯลฯ โดยทั่วไปการวางแผนมีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภทหลักๆ ดังนี้

ประเภทที่ 1 การวางแผนเพื่ออนาคต เป็นการวางแผนสำหรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือกำลังจะเกิดขึ้น บางอย่างเราไม่สามารถควบคุมสิ่งนั้นได้เลย แต่เป็นการเตรียมความพร้อมของเราสำหรับสิ่งนั้น

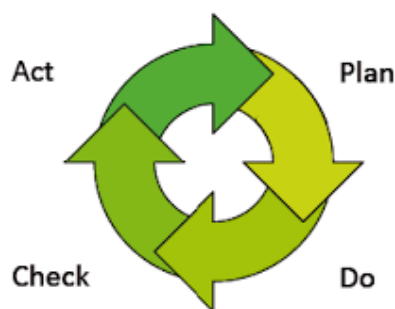
ประเภทที่ 2 การวางแผนเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นการวางแผน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อสภาพที่ดีขึ้น ซึ่งเราสามารถควบคุมผลที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ด้วยการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปัจจุบัน

ขั้นตอนการปฏิบัติ (DO) ขั้นตอนการปฏิบัติ คือ การลงมือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามทางเลือกที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนการวางแผน ในขั้นตอนนี้ต้องตรวจสอบระหว่างการปฏิบัติด้วยว่าได้ดำเนินไปในทิศทางที่ตั้งใจหรือไม่ พร้อมกับสื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบด้วยเราไม่ควรปล่อยให้ถึงวินาทีสุดท้าย เพื่อดูความคืบหน้าที่เกิดขึ้น หากเป็นการปรับปรุงในหน่วยงานผู้บริหารย่อมต้องการทราบความคืบหน้าอย่างแน่นอน เพื่อจะได้มั่นใจว่าโครงการปรับปรุงเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด

ขั้นตอนการตรวจสอบ (Check) ขั้นตอนการตรวจสอบ คือ การประเมินผลที่ได้รับจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แต่ขั้นตอนนี้มักจะถูกมองข้ามเสมอ การตรวจสอบทำให้เราทราบว่าการปฏิบัติในขั้นที่สองสามารถบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ สิ่งสำคัญก็คือ เราต้องรู้ว่า จะตรวจสอบอะไรบ้าง และบ่อยครั้งแค่ไหน ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบจะเป็นประโยชน์สำหรับขั้นตอนนี้

ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสม (Act) ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสมจะพิจารณาผลที่ได้จากการตรวจสอบ ซึ่งมีอยู่ 2 กรณี คือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ เป็นไปตามแผนที่วางไว้ หากเป็นกรณีแรกก็ให้นำแนวทาง หรือกระบวนการปฏิบัตินั้น มาจัดทำเป็นมาตรฐาน พร้อมทั้งหาวิธีการที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งอาจหมายถึงสามารถบรรลุเป้าหมายได้เร็วกว่าเดิม

หรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเดิม หรือทำให้คุณภาพดียิ่งขึ้นก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่สองซึ่งก็คือผลที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่วางไว้ เราควรนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาวิเคราะห์ และพิจารณาว่าควรจะดำเนินการอย่างไรต่อไปนี้ อาทิ มองหาทางเลือกใหม่ที่น่าจะเป็นไปได้ ให้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม ขอความช่วยเหลือจากผู้รู้หรือเปลี่ยนเป้าหมายใหม่

ภาพที่ 2.5 แสดงการทำงานของวงจร PDCA

สมคิด บางโม (2557: 238-239) ได้กล่าวถึง การบริหารทีมงานที่ใช้วงจร เตมิ่ง PDCA 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 วางแผน (Plan)

วิธีการบริหารงานจะต้องเริ่มด้วยการวางแผนการทำงานของทีมงานก่อนเสมอ โดยให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผนด้วย การวางแผนควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ (objective) ของทีมให้ชัดเจน
2. กำหนดเป้าหมาย (Goal) ของทีมให้ชัดเจน สามารถวัดได้
3. กำหนดภารกิจ (Mission) ของทีมว่ามีอะไรบ้าง
4. กำหนดขั้นตอนวิธีทำงาน (Method) ว่าทำอย่างไร
5. แจ้งให้สมาชิกทุกคนในทีมงานทราบ

ขั้นที่ 2 ปฏิบัติ (Do)

เมื่อวางแผนแล้วให้ทีมงานนำแผนมาปฏิบัติ ในขั้นนี้ทีมงานควรปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาเป้าหมาย วิธีทำงานตามแผนที่กำหนดไว้ ถ้าไม่สามารถทำได้ต้องสอน หรือฝึกอบรมให้ก่อน

2. การมอบหมายงานให้ยึดหลักความสามารถและใช้คนให้ตรงกับงาน แต่ถ้าช่วยกันทำงานทั้งทีมก็จะดีกว่า

3. ลงมือทำตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผน
4. เก็บข้อมูลต่างๆ ในการทำงาน โดยเฉพาะข้อมูลเชิงคุณภาพ

ขั้นที่ 3 ตรวจสอบ (Check)

การตรวจสอบการทำงานและผลของการทำงาน ควรตรวจสอบเป็นระยะแล้วแต่ลักษณะของงาน อาจตรวจสอบทุกสัปดาห์ หรือทุกเดือน หรือทุกๆ 3 เดือน เพื่อหาข้อบกพร่องและปัญหาต่างๆ การตรวจสอบควรทำดังนี้

1. ตรวจสอบผลงานว่าได้ปริมาณตามที่กำหนดไว้ในแผนหรือไม่
2. วัดและดูค่าที่วัดว่าตรงตามมาตรฐานหรือไม่
3. ตรวจสอบลักษณะจำเพาะเชิงคุณภาพ
4. ตรวจสอบวิธีปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามที่กำหนดหรือไม่

ขั้นที่ 4 แก้ไขแล้วปฏิบัติ (Act)

เมื่อตรวจสอบพบข้อบกพร่องให้แก้ไขแล้ว นำไปปฏิบัติตามที่ได้แก้ไขแล้ว ในขั้นตอนการแก้ไขควรปฏิบัติดังนี้

1. ถ้าผลงานเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายต้องแก้ที่ต้นเหตุ
2. ถ้าพบความผิดปกติใดๆ ให้สอบสวนค้นหาสาเหตุ แล้วทำการป้องกันเพื่อมิให้ความผิดนั้นเกิดขึ้นซ้ำอีก

3. พัฒนาหรือปรับปรุงระบบการทำงานให้ดีขึ้น

เมื่อวัฏจักรเต็มหมุนไปหลายๆ รอบแล้ว การทำงานจะมีประสิทธิภาพที่แน่นอน สามารถกำหนดเป็นมาตรฐานเพื่อยึดถือเป็นหลักปฏิบัติของทีมงานได้

การนำวงจร PDCA ไปใช้

หน่วยประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ราชวิทยาลัยวิทยา เขตพะเยา ห้องเรียน วัดพระแก้ว ได้กล่าวถึงการนำวงจร PDCA ไปใช้ไว้ดังนี้

1. PDCA เพื่อป้องกัน

1.1 การนำวงจร PDCA ไปใช้ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีการวางแผน การวางแผนที่ดีช่วยป้องกันปัญหาที่ไม่ควรเกิด ช่วยลดความสับสนในการทำงาน ลดการใช้ทรัพยากรมากหรือน้อย เกิดความพอดี ลดความสูญเสียในรูปแบบต่างๆ

1.2 การทำงานที่มีการตรวจสอบเป็นระยะ ทำให้การปฏิบัติงานมีความรัดกุมขึ้น และแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วก่อนจะลุกลาม มากยิ่งขึ้น

1.3 การตรวจสอบที่นำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วไม่เกิดซ้ำ หรือลดความรุนแรงของปัญหา ถือเป็น การนำความผิดพลาดมาใช้ให้เกิดประโยชน์

2. PDCA เพื่อแก้ไขปัญหา

2.1 ถ้าประสบสิ่งที่ไม่เหมาะสม ไม่สะอาด ไม่สะดวก ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ประหยัด ควรจะแก้ปัญหา

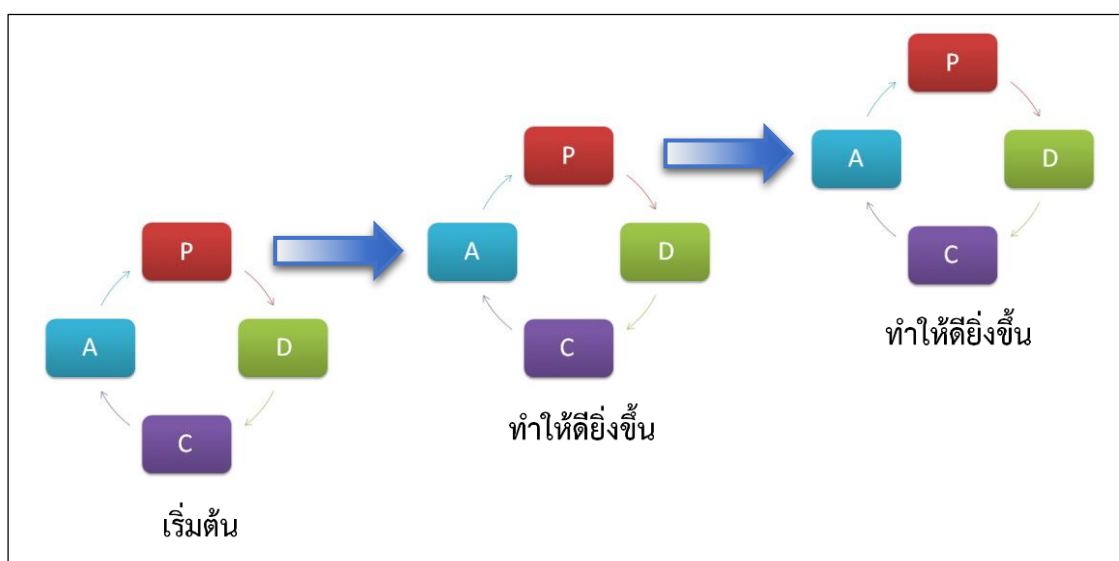
2.2 การใช้ PDCA เพื่อการแก้ปัญหา ได้แก่ การทำ C-PDCA คือ ตรวจสอบก่อน ว่ามีอะไรบ้างที่เป็นปัญหา เมื่อหาปัญหาได้ ก็นำมาวางแผนเพื่อดำเนินการตามวงจร PDCA ต่อไป

3. PDCA เพื่อการปรับปรุง

3.1 PDCA เพื่อการปรับปรุง คือไม่ต้องรอให้เกิดปัญหา แต่ต้องเสาะแสวงหาสิ่งต่างๆ หรือวิธีการที่ดีกว่าเดิมอยู่เสมอ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสังคม

3.2 เมื่อเราคิดว่าจะปรับปรุงอะไร ก็ให้ใช้วงจร PDCA เป็นขั้นตอนในการปรับปรุง

3.3 ข้อคิดสำคัญ ต้องเริ่ม PDCA ตัวเองก่อนมุ่งไปที่คนอื่น

ภาพที่ 2.6 วงจร PDCA กับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาทฤษฎีการควบคุมคุณภาพวงจรเดมมิง (PDCA) สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาคุณภาพ PDCA เป็นกระบวนการบริหารงานให้มีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็งานของภาครัฐหรือเอกชน โดยมีขั้นตอน 4 ขั้นตอนคือ การวางแผน (Plan) การลงมือปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบในขณะที่ลงมือปฏิบัติงาน (Check) และการปรับปรุงแก้ไขเมื่อมีข้อผิดพลาด (Act) วงจร PDCA จะมีการวนซ้ำเพื่อนำไปสู่การป้องกัน การแก้ไขปัญหา และการปรับปรุงคุณภาพของงาน

หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 2) ได้ให้ทรงระณะของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า คือ การดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่มองเห็นว่าบุคลากรทุกคนมีความสามารถที่แตกต่างกัน โดยนำความสามารถของแต่ละบุคคลมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าภายใต้บริบทของสถานศึกษานั้นๆ ทั้งนี้โดยมีความเชื่อพื้นฐานการบริหารงานโดยผู้บริหารแต่เพียงผู้เดียวย่อมมีข้อจำกัด ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าวสามารถแก้ไขได้โดยการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีศักยภาพทางการบริหารเป็นทวีคูณ

เมตต์ เมตการุณจิต (2553: 10) ได้กล่าวหลักการสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า คือการสร้างบรรยากาศในการทำงานแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้แสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและรับผิดชอบ

ฉลาด จันทรสมบัติ (2553: 176-177) ได้กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การศึกษาแก้ปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาและการประเมินร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตรวจสอบร่วมรับผิดชอบ

จันทราณี สงวนนาม (2553: 167) ได้กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน ทั้งในด้านแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ และการปฏิบัติงาน ตลอดจนการประเมินผล

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2555: 209-211) ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้เข้ามามีส่วนในการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญต่อการบริหารหน่วยงาน

ประภาพรรณ รักเลี้ยง (2556: 123) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการบริหารงานที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) เข้ามามีส่วนร่วมตามความเหมาะสมตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมสนับสนุน ร่วมติดตาม ประเมินผล ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมรับผิดชอบผลงานที่ออกมา ร่วมภาคภูมิใจในผลงานและรางวัลที่เกิดจากการร่วมกันปฏิบัติงาน หรือรับข้อตำหนิที่เกิดขึ้น นั่นคือรวมทั้งผลิตและชอบ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2560: 16) ได้ให้ความหมายของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การบริหารราชการที่นำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงานและการประเมินผล โดยมีการจัดระบบหรือวิธีการทำงาน การจัดโครงสร้างและการสร้างวัฒนธรรมการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐที่เอื้อต่อการเปิดโอกาสให้ประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงาน

สรุปได้ว่า การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้บริหารได้เปิดโอกาสให้บุคลากรในหน่วยงานที่มีความรู้ ความสามารถ ที่หลากหลายได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมแสดงความคิดเห็นเมื่องานประสบความสำเร็จ และร่วมรับผิดชอบ เพื่อร่วมแก้ไขงานเมื่องานยังไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งการบริหารงานเช่นนี้เป็นการทำงานในรูปแบบประชาธิปไตย และงานต่างๆ จะประสบความสำเร็จได้โดยง่าย

ลักษณะหรือรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม

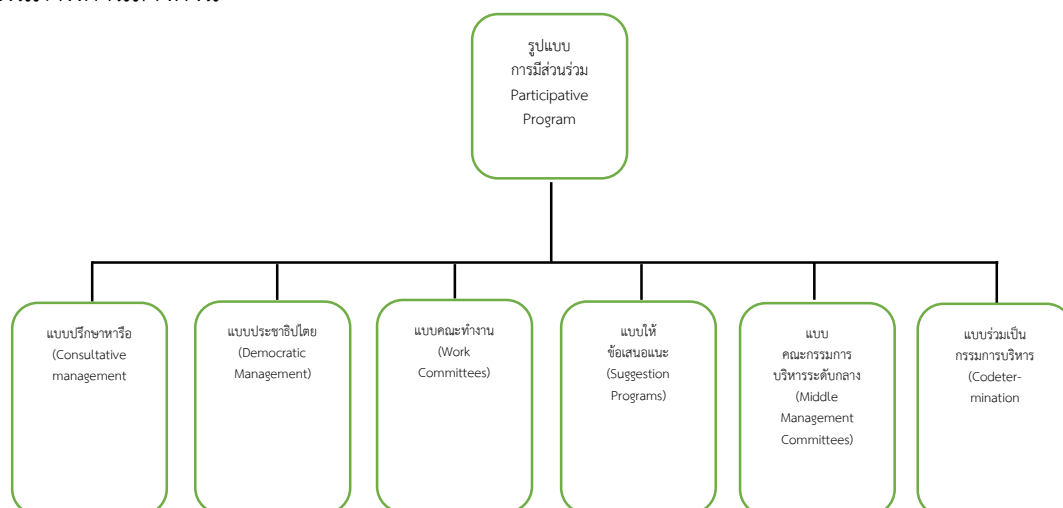
ลักษณะหรือรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง วิธีการในการบริหารงานที่ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร นักวิชาการ และหน่วยงานได้แบ่งลักษณะ หรือรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

สันติ บุญภิรมย์ (2552: 65) ได้กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือบุคคลภายนอกที่มีความรู้ ความสามารถได้เข้ามาร่วมงานกับผู้บริหาร การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยทั่วไปมี 2 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบคณะกรรมการ สำหรับคณะกรรมการที่มาร่วมงานกับผู้บริหารเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการทั้งที่มีการแต่งตั้งเป็นการถาวรตามวาระ หรืออาจจะแต่งตั้งเป็นการชั่วคราวตามภาระหน้าที่ คณะกรรมการสามารถช่วยเหลือผู้บริหารได้มาก เนื่องด้วยคณะกรรมการได้ช่วยกันกลั่นกรองอย่างรอบคอบในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ การดำเนินงานในรูปแบบของคณะกรรมการ ผู้บริหารต้องเป็นนักประชาธิปไตยที่แท้จริง พร้อมทั้งมีไหวพริบในการจับประเด็นของกรรมการแต่ละท่านที่ให้ความเห็น ซึ่งมีคุณค่ายิ่งต่อการวินิจฉัยในเรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะต่อการเลือกสรรกรรมการที่มีคุณภาพ

2. รูปแบบบุคคล สำหรับการเชิญบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของผู้บริหารก็สามารถทำได้เป็นลักษณะของผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เนื่องด้วยผู้บริหารมีภาระมากต้องทำงานรอบด้าน หากได้มีผู้ช่วยเหลือกั้นกรองงาน ชี้แนะในรายละเอียดหรือเป็นที่ปรึกษาบรรยายสรุปในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อวัตถุประสงค์ในความชัดเจนในเรื่องนั้น ๆ

Keith Davis (1981) ได้แบ่งรูปแบบการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมไว้ 6 รูปแบบ ตามแผนภาพด้านล่างดังนี้

ภาพที่ 2.7 แสดงประเภทของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม 6 รูปแบบ

จากแบบการมีส่วนร่วมของเดวิส (Davis) ทั้ง 6 แบบ สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. การบริหารแบบปรึกษาหารือ (Consultative management) เป็นการบริหารที่ฝ่ายบริหารปรึกษาหารือกับผู้ใต้บังคับบัญชาก่อนที่จะตัดสินใจ โดยฝ่ายบริหารจะกระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาคิดในประเด็นที่ตนเองต้องการปรึกษา แต่โดยทั่วไปมักจะกระตุ้นให้คิดในแง่มุมที่สนับสนุนความคิดของตนเอง หลังจากนั้นจึงตัดสินใจ การบริหารแบบนี้ผู้บริหารมักจะไม่นำทุกเรื่องมาปรึกษาหารือกับลูกน้อง แต่จะสร้างบรรยากาศให้เป็นบรรยากาศของการปรึกษาหารือ ซึ่งสิ่งจำเป็นสำหรับการบริหารลักษณะนี้คือ การที่ฝ่ายบริหารควรยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างแท้จริง และผู้ใต้บังคับบัญชาจะเห็นว่าความคิดของพวกเขาเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์

2. การบริหารแบบประชาธิปไตย (Democratic management) เป็นการบริหารที่ใช้ความคิดจากกลุ่มให้เป็นประโยชน์โดยให้ทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น แต่ทุกคนมีเสียงหนึ่งเท่ากัน (one man-one vote) การตัดสินใจมาจากมติของกลุ่มโดยสมาชิกทุกคนมีอิสระที่จะแสดงความคิดเห็นและโน้มน้าวคนอื่น ๆ อย่างไรก็ตามผู้บริหารแบบประชาธิปไตยอาจใช้สิทธิ์ที่จะไม่ปฏิบัติตามความเห็นของกลุ่มได้ กรณีที่ความเห็นนั้นไม่สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน

3. การบริหารแบบคณะกรรมการ (Work committees) เป็นการบริหารที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนางาน เช่น บริษัทต้องการเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น ต้องการลดค่าใช้จ่ายในการผลิตลง ต้องการลดอุบัติเหตุในการปฏิบัติงานลง เป็นต้น ปัญหาและความต้องการเหล่านี้สามารถใช้การบริหารแบบคณะกรรมการเข้ามาปรับปรุงแก้ไขได้ โดยการตั้งคณะกรรมการให้มีหน้าที่ศึกษาหาวิธีการ

ในการแก้ไข ปรับปรุง โดยปกติคณะกรรมการจะประกอบด้วย ฝ่ายบริหารและพนักงาน แต่ก็อาจเป็นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้ โดยคณะกรรมการอาจเป็นคณะกรรมการกลุ่มเล็กๆ หรือคณะกรรมการคณะใหญ่ที่ให้คนงานทุกคนร่วมเป็นคณะกรรมการก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่เรื่องที่ต้องการแก้ไขปรับปรุง ตัวอย่างของคณะกรรมการ ได้แก่ คณะทำงานเพื่อปรับปรุงการทำงาน คณะทำงานกลุ่มควบคุมคุณภาพ คณะทำงานเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น

4. การบริหารแบบให้ข้อเสนอแนะ (Suggestion programs) เป็นการบริหารที่มุ่งใช้ความเห็นของแต่ละบุคคลให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางาน โดยคนงานเขียนข้อเสนอแนะลงในแบบฟอร์มและส่งให้ฝ่ายบริหาร เช่น ส่งไว้ที่กล่องรับข้อเสนอแนะ วิธีการนี้หน่วยงานจะได้ความคิดและวิธีการต่างๆ ที่สามารถนำมาแก้ปัญหาและพัฒนางานของหน่วยงานได้ โดยผู้เป็นเจ้าของความคิดจะได้รับรางวัลตอบแทน

5. การบริหารแบบคณะกรรมการบริหารระดับกลาง (Middle management committees) เป็นการบริหารที่ใช้พลังความร่วมมือจากกลุ่มผู้บริหารระดับกลาง โดยผู้บริหารระดับกลางฝ่ายต่างๆ มาร่วมกับนักศึกษา ปัญหาของหน่วยงาน และเสนอแนวทางเพื่อการแก้ปัญหานั้น วิธีการนี้จำเป็นจะต้องให้กลุ่มของนักศึกษาได้รับข้อมูลต่างๆ อย่างเต็มที่ และไม่ถูกควบคุมจากผู้บริหารที่สูงกว่า การศึกษาปัญหาที่ต้องกระทำอย่างจริงจัง รอบคอบระมัดระวัง ก่อนที่จะเสนอความคิดไปสู่การปฏิบัติ

การบริหารลักษณะนี้ จัดเป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมประเภทหนึ่ง ซึ่งมีประโยชน์ในการช่วยพัฒนาทักษะของผู้บริหารรุ่นเยาว์ให้ก้าวไปเป็นผู้บริหารระดับสูงต่อไป นอกจากนี้ยังช่วยปรับปรุงความร่วมมือในกลุ่มผู้บริหารให้ดีขึ้น มีทักษะในการบริหารเพิ่มขึ้นและเป็นสิ่งกระตุ้นพัฒนาการทางการบริหารที่ดี โดยผลที่ได้คือ ความคิดสร้างสรรค์หรือความคิดใหม่ที่จะนำเสนอต่อผู้บริหารระดับสูง อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้จะต้องสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อความคิดและข้อเสนอแนะต่างๆ ของตนเอง โดยกลุ่มผู้บริหารระดับกลางควรต้องศึกษาเรื่องราวต่างๆ อย่างจริงจังและรอบคอบระมัดระวังด้วย

6. การบริหารแบบร่วมเป็นกรรมการบริหาร (Cotermination) เป็นการบริหารที่ยินยอมให้ตัวแทนของฝ่ายคนงานเข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารด้วย วิธีการนี้เริ่มมีครั้งแรกในเยอรมันตะวันตกในช่วงทศวรรษที่ 1940 และต่อมาได้กระจายไปยังประเทศอื่นๆ สำหรับอัตราส่วนของตัวแทนจากฝ่ายคนงานนั้นไม่ตายตัว บางประเทศอาจกำหนดให้มีอัตราส่วน 1 ใน 3 ของคณะกรรมการบริหาร บางประเทศก็กำหนดจำนวนไว้แน่นอนว่าให้มีตัวแทนเพียง 2 คนเท่านั้น แต่บางประเทศก็กำหนดไว้ถึงกึ่งหนึ่งของกรรมการบริหาร

การบริหารลักษณะนี้มีผลดีที่ช่วยให้ฝ่ายบริหารและฝ่ายคนงานมีความเข้าใจปัญหาของแต่ละฝ่ายได้ดีขึ้น แต่ก็มีข้อจำกัด เช่น ทำให้การตัดสินใจล่าช้า ลดความสามารถในการบริหารจัดการลง มีงานกระดาษมากเกินไป ใช้เวลาในการประชุมมากเกินไป เป็นต้น

จรัส อติวิทยากรณ์ (2553: 21) ได้สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา ร่วมรับทราบที่มาของปัญหา เสนอวิธีการสืบค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา ร่วมกันค้นหาสาเหตุของปัญหา และสำรวจความต้องการของบุคลากรในองค์กร

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน ร่วมลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดแผนงานและโครงการเพื่อแก้ปัญหา จัดทำแผนและโครงการ ศึกษาความเป็นไปได้ของแผนและโครงการ และทบทวนแผนและโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติ ร่วมพัฒนาโดยการออกแรง ออกเงิน สิ่งของ ให้คำแนะนำ ให้ความรู้ ร่วมป้องกัน และแก้ไขปัญหา

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล รับผิดชอบต่อแล้วเสร็จของโครงการและร่วมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการ

5. การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงปัญหา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ เมื่อประสบปัญหาแนวเดียวกันในโอกาสต่อไป

จินตวีร์ เกษมสุข (2554: 3) ได้กล่าวว่า การที่ประชาชนภายในพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มในรูปแบบของประชาคมหรือชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่สนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา ซึ่งการแก้ปัญหานั้นจำเป็นต้องมีความร่วมมือทำพร้อมๆ กันในทุกระดับ ต้องระดมทุกองค์ประกอบในสังคมโดยเฉพาะชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเองรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ดำเนินอยู่ทั่วไป สามารถสรุปได้ 4 รูปแบบ คือ

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องมีการแจ้งก่อนที่จะต้องตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการ โครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้น ได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลในการดำเนินโครงการหรือจัดกิจกรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การประชุมระดับชุมชน (Community meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical hearing) การประชาพิจารณ์ (Public hearing) และการร่วมในการตัดสินใจ (Decision making)

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554 : 7) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วม 4 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็จะเป็นเลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการต่อเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการร่วมดำเนินการ (Implementation) ในส่วนที่ประกอบในการดำเนินโครงการนั้น จะได้จากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือ ด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงาน และการขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งจะเกิดกับบุคคลและสังคม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) นั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น (View) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลซึ่งสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2560: 16-18) ได้กล่าวถึง การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมให้บรรลุเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นต้องกำหนดรูปแบบและกระบวนการบริหารของหน่วยงานภาครัฐ การสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยมีการปรับระบบและกลไกการบริหารราชการ และพัฒนาทักษะและความพร้อมของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เพื่อรองรับการเปิดระบบราชการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งต้องพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของภาคประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ ซึ่งต้องมีการพัฒนาใน 2 ส่วนพร้อมๆ กัน คือ การพัฒนาจากภายในภาคราชการ (Inside-out Approach) และการพัฒนาจากภายนอกภาคราชการ (Outside-in Approach) ดังภาพ

ภาพที่ 2.8 แสดงการพัฒนาภาคราชการและส่งเสริมศักยภาพภาคประชาชนในการบริหารแบบมีส่วนร่วม

1. การพัฒนาจากภายในภาคราชการ (Inside-out Approach) เป็นการพัฒนาระบบราชการ ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการส่งเสริมให้ส่วนราชการปรับปรุงระบบบริหารงาน ให้เอื้อต่อการสร้างการมีส่วนร่วม การพัฒนาเพื่อสร้างศักยภาพของข้าราชการและสร้างความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนทักษะในการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมให้กับข้าราชการระดับต่างๆ และมีการส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสรรหาส่วนราชการที่มีวิธีการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมที่โดดเด่นหรือมีแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อให้เป็นหน่วยงานตัวอย่างและเผยแพร่แนวทางปฏิบัติที่ดีแก่ส่วนราชการอื่นๆ ซึ่งจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการและนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

2. การพัฒนาจากภายนอกภาครัฐ (Outside-in Approach) เป็นการสร้างศักยภาพและโอกาส (Empowerment and Enabling) ให้ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ โดยสร้างกลไกเครือข่ายภาคประชาสังคม เพื่อผลักดันการบริหารราชการไปสู่การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม และการส่งเสริมให้มีการจัดเวทีประชุมเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้าใจประสานงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ เพิ่มขีดความสามารถ และเพิ่มโอกาสของภาคประชาสังคมและชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ โดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริการสาธารณะการติดตามตรวจสอบ และการมีส่วนร่วมในการกระบวนการตัดสินใจ

การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นแนวคิดในการบริหารราชการที่ให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเน้นการปฏิบัติงานที่ให้ภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทในลักษณะหุ้นส่วนที่ครอบคลุม ตั้งแต่การริเริ่มการดำเนินงานหรือดำเนินโครงการการจัดทำงบประมาณโครงการ การดำเนินกิจกรรมต่างๆ การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งในการปรับเปลี่ยนระบบราชการไปสู่การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน เงื่อนไขสำคัญของหน่วยงานภาครัฐในการปรับเปลี่ยนระบบราชการเพื่อพัฒนาไปสู่การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ควรให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนใน 3 ระดับ ดังนี้

1) ระดับองค์การ (Organizational Level) เป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การเพื่อรองรับการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม เช่น จัดตั้งหน่วยงาน กำหนดให้มีบุคลากรรับผิดชอบ กำหนดนโยบายหรืองบประมาณด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

2) ระดับสถาบัน (Institutional Level) เป็นการสร้างวัฒนธรรมการปฏิบัติงานแบบใหม่ของการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม การปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงาน การปรับกระบวนการทัศนคติของคนในองค์การให้สามารถปฏิบัติงานกับประชาชนในลักษณะเป็นหุ้นส่วนและการปฏิบัติงานในลักษณะเครือข่าย มีการออกกฎเกณฑ์และแนวทางการปฏิบัติงานเป็นที่รับรู้และเข้าใจ จนเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนในองค์การ

3) ระดับบุคลากร (Individual Level) เป็นการสร้างบุคลากรให้มีศักยภาพในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการฝึกทักษะบุคลากรในองค์การให้เชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานกับประชาชน เช่น ทักษะการสื่อสาร ทักษะการมีส่วนร่วมของประชาชน ทักษะการวิเคราะห์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และทักษะการบริหารความขัดแย้งตลอดจนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

โดยในการปรับเปลี่ยดังกล่าว มียุทธวิธีในการสร้างระบบการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1) การสร้างหลักการ (Principles) โดยผู้นำระดับสูงขององค์การจำเป็นต้องริเริ่มด้วยการสร้างหลักการ หรือกำหนดเป็นนโยบายขององค์การว่าด้วยการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม หลักการนี้ยังรวมถึงการสร้างค่านิยม (Values) ที่เป็นแนวทางในกระบวนการเรียนรู้ภายในหน่วยงาน

2) การจัดโครงสร้างและการจัดการ (Structures and arrangements) โดยต้องมีการจัดโครงสร้างขององค์การและระบบบริหารงาน เพื่อรองรับการขับเคลื่อนการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม

เช่น การกำหนดให้มีโครงสร้างหน่วยงาน การกำหนดตำแหน่ง หรืออัตรากำลัง เพื่อรับผิดชอบในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น

3) การเสริมอำนาจภาคประชาชน การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับภาคประชาชนในลักษณะที่มีความหมาย (Meaningful relationship) กล่าวคือ เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะเท่าเทียมกับภาครัฐในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วน (Partners) ซึ่งจำเป็นต้องสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้ประชาชน เช่น ส่งเสริมให้ภาคประชาชนทำงานเป็นกลุ่มในลักษณะเครือข่าย ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้และเฉลียวฉลาดเป็นตัวของตัวเอง โดยภาครัฐไม่เข้าไปครอบงำในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารงาน การพัฒนางานในหน่วยงานและองค์กรต่างๆ มากมายสรุปได้ดังนี้

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2552: 154) กล่าวถึงประโยชน์ต่างๆ ของการมีส่วนร่วมที่มีต่อองค์กร คือ การยอมรับการเปลี่ยนแปลงมีมากกว่า ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชา-ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา มีความราบรื่นมากขึ้น
2. องค์กรธุรกิจ ระหว่างฝ่ายบริหาร - สหภาพแรงงานมีความราบรื่นมากขึ้น
3. ความผูกพันของพนักงานต่อองค์กรเพิ่มขึ้น
4. ความไว้วางใจฝ่ายบริหารมีมากขึ้น
5. การบริหารผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีความง่ายมากขึ้น
6. การตัดสินใจทางการบริหารมีคุณภาพดีขึ้น
7. การติดต่อสื่อสารจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนดีขึ้น
8. การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

ประยูร อัครบรร และคณะ (2553: 78) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมได้ก่อให้เกิดผลสำเร็จต่างๆ ดังนี้

1. เป็นการยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาสู่เป้าหมายปฏิรูปการเรียนรู้
2. เป็นการเชื่อมโยงบุคลากรจากงานต่างๆ เข้าด้วยกัน ทั้งวิธีการทำงานประสบการณ์ให้มีโอกาสทำงานร่วมกันส่งผลให้เกิดความเข้าใจกับผลงานที่มีประสิทธิภาพ
3. เป็นการสร้างความเชี่ยวชาญโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน
4. เป็นการรวมทรัพยากรเข้าด้วยกัน เพื่อการบรรลุผล ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จหากต่างคนต่างทำ
5. เป็นการแบ่งปันความคิดและปัญญาร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ร่วมกัน
6. ลดระยะเวลาการทำงานและการใช้ทรัพยากรซ้ำซ้อน สามารถพัฒนาได้ก้าวหน้ารวดเร็วส่งผลต่อสังคมในวงที่กว้างขึ้น

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553: 67) กล่าวว่า ผลดีของการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ

1. เป็นการสร้างสรรค้ให้มีการระดมสรรพกำลังจากบุคคลต่างๆ เช่น พลังความคิดสติปัญญา ความรู้ความสามารถประสบการณ์ เป็นต้น
2. เป็นการสร้างบรรยากาศและพัฒนาประชาธิปไตยในการทำงาน

3. ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติงานเพราะเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีส่วนช่วยให้ประสานงานกันดี

4. จะทำให้งานมีประสิทธิภาพและคุณภาพที่ดีเพราะจะมีความผิดพลาดน้อย

5. ผลงานที่เกิดขึ้นจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจแก่บุคลากรทุกคน เพราะทุกคนมีส่วนร่วมในความสำเร็จของงาน

6. ช่วยให้การดำเนินงานสำเร็จลงได้ในเวลาอันรวดเร็ว เพราะมีการแบ่งหน้าที่กันทำ

7. สร้างความสมดุลระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายปฏิบัติ

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2554: 45) กล่าวถึง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม คือ

1. ทำให้การบริหาร หรือการพิจารณาแนวทางในการแก้ปัญหาที่มีความหลากหลายเป็นไปอย่างถี่ถ้วน รอบคอบ เพราะเป็นการระดมแนวคิดจากบุคคลที่มีความหลากหลายทั้งความรู้และประสบการณ์

2. ทำให้มีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน โดยมีให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป ซึ่งนำไปสู่การใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้องอันเกิดผลเสียหายแก่องค์กรได้

3. เป็นการขจัดปัญหา มิให้มีการดำเนินนโยบายใดๆ มีผลต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไป ซึ่งจะก่อให้เกิดความยุติธรรมในการดำเนินการต่อทุกฝ่ายได้

4. ก่อให้เกิดการประสานที่ดี ทำให้การบริหารเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

5. การรวมตัวกันของบุคคลเป็นเครือข่ายจะก่อให้เกิดพลังเข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โดยทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2560: 19) ได้กล่าวถึง การบริหารงานของภาครัฐที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้ก่อประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐหลายประการ คือ

1. การตัดสินใจที่มีคุณค่าและความหมาย (Meaningful decision) เพราะภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ แผนงาน การใช้งบประมาณ

2. การใช้ทรัพยากร (Public resources) อย่างรอบคอบ เพราะภาคประชาชนเข้ามามีส่วนในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

3. ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสร้างสรรค์ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหา สาธารณะต่างๆ ทำให้แนวทางเหล่านั้นได้รับการสนับสนุนเมื่อนำไปปฏิบัติ และได้รับการยอมรับ ซึ่งทำให้ภาครัฐไม่ต้องทำงานในลักษณะโดดเดี่ยวต่อไป

4. การทำงานในลักษณะหุ้นส่วน (Partnership) โดยภาครัฐปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ประสาน และอำนวยความสะดวก (Facilitator) ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทภาครัฐในการบริหารราชการยุคใหม่ ทำให้รัฐสามารถลดขนาดลงและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะมีหุ้นส่วนการพัฒนา มาช่วยแบ่งเบาภาระด้านค่าใช้จ่าย บุคลากร และงบประมาณ

5. ความสามารถในการให้บริการที่ดีขึ้น เพราะสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน ได้อย่างมีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ ทัวถึงและตรงจุดมากขึ้น เช่น การสาธารณสุข การศึกษา เป็นต้น

6. ความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและประชาชนมีความไว้วางใจเป็นพื้นฐาน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์ รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้เปิดเผยระหว่างกัน

กล่าวโดยสรุป จากพัฒนาการของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ส่งผลให้แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน และแนวคิดการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจ และให้ความสำคัญในการนำมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

จากการศึกษาหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ว่าการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ทุกคนที่อยู่ในหน่วยงานหรือองค์กรได้ร่วมดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนการดำเนินการ การตัดสินใจแก้ปัญหา การประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยการยึดหลักการทำงานแบบประชาธิปไตย คือ การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบ ส่วนรูปแบบในการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมมีหลายรูปแบบ เช่น การบริหารแบบปรึกษาหารือ การบริหารแบบประชาธิปไตย การบริหารแบบคณะทำงาน การบริหารแบบให้ข้อเสนอแนะ การบริหารแบบร่วมเป็น คณะกรรมการ ฯลฯ สำหรับประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้ก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย เช่น ทำให้สามารถใช้ทรัพยากรบุคคลด้านความคิดสติปัญญาร่วมกัน การทำงานสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กร ลดความขัดแย้ง การตัดสินใจของผู้บริหารผิดพลาดได้น้อย ผลการปฏิบัติงานขององค์กรสำเร็จได้ง่ายขึ้น เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม

คนส่วนใหญ่มักจะใช้คำว่า “คุณธรรม จริยธรรม” ควบคู่กันไปโดยไม่คำนึงถึงความหมายที่ชัดเจน ซึ่งที่จริงแล้วคำว่าคุณธรรม จริยธรรม มีความหมายที่แตกต่างกันบ้าง ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556: 263) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึง สภาพคุณงามความดี

ไชยพร เรื่องแห้ว (2556: 14) ได้สรุปความหมายของคำว่า คุณธรรม หมายถึง หลักของความดีงามแห่งการประพฤติตน และลักษณะอุปนิสัยอันดีงามที่สั่งสมอยู่ในจิตใจของบุคคลมาเป็นเวลานาน มีคุณค่าก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ยึดถือและปฏิบัติตาม อันนำมาซึ่งความเจริญของตนเอง และสังคม ซึ่งคุณธรรมที่เกิดขึ้นในจิตใจนั้นเกิดจากการอบรมและปลูกฝัง

พระมหาอาจริยพงษ์ (2554: 9) ได้อธิบายความหมายถึงคุณธรรม ไว้ดังนี้ คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี และคุณลักษณะหรือสภาวะ (นามธรรม) ที่มีค่าอยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งเป็นไปในทางที่ถูกต้องหรือดีงาม คุณธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับสังคมมนุษย์ที่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน เพราะคุณธรรมเป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติและมีจุดหมายปลายทางที่ความสงบร่มเย็นเป็นสุขของสังคมโดยส่วนร่วม

พระบำรุง ปัญญาโกล (โพธิ์ศรี) (2554: 10) ได้กล่าวสรุปคุณธรรมไว้ว่า สิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์ เป็นลักษณะของความรู้สึกรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ เป็นสภาพคุณงามความดีที่สั่งสมอยู่ในจิตใจของมนุษย์เป็นเวลายาวนาน เป็นตัวกระตุ้นให้มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงาม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามทางจิตใจ เป็นคุณค่าของชีวิตในการบำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ ให้เกิดความรักสามัคคี ความอบอุ่นมั่นคงในชีวิต ดังนั้นคุณธรรมเป็นบ่อเกิดของจริยธรรม คุณธรรมที่สำคัญยิ่งของคนในชาติที่ได้รับการถ่ายทอดผ่านทางพระพุทธศาสนา โดยปรัชญาแนวคิดนั้นเน้นหลักธรรมที่เป็นสัจธรรมที่เป็นวิธีการสอนการเผยแพร่ถ่ายทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติเน้นคุณธรรมในการใช้ปัญญา

พิจารณาเหตุผลหลักธรรมที่เป็นหัวใจพุทธศาสนานำมาสั่งสอน มี 3 ประการ คือ 1. ให้เว้นจากความชั่ว ทั้งปวง 2. ให้ทำความดี 3. ให้ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ หลักธรรมที่พระพุทธศาสนานำมาประกาศเป็น คุณธรรม อันมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันทั้งหมดคือเมื่อปฏิบัติตามข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่งแล้วย่อม เกี่ยวข้องกับข้อธรรมข้ออื่น ๆ ตามมาซึ่งเป็นแนวทางจริยศาสตร์ที่นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติทางกาย

ทิสนา เขมมณี (2556: 2) กล่าวว่าคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะหรือสภาพคุณงามความ ดีที่ถูกต้องดีงาม ทำให้เกิดความชื่นชมยินดี มีจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความสุข โดยคุณสมบัติภายในใจใด ๆ ก็ตามต้องเป็นคุณสมบัติที่ไม่ก่อให้เกิดโทษ

ปภัสวดี วีรภิกขิตติ และคณะ (2560: 11) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ภาวะจิตใจที่เมื่อสำแดง ความประพฤติออกมาแล้ว สังคมตัดสินว่าเป็นจริยะที่ดีงามถ้าใจเราคิดดี คิดจริง คิดงาม และประพฤติ ออกมาดีจริงงาม แสดงว่าคนๆ นั้นมีคุณธรรม แต่ถ้าใจคิดชั่ว คิดไม่จริง (เท็จ) คิดไม่งามก็จะมี ความประพฤติชั่ว เท็จ และไม่งาม ซึ่งเราเรียกว่าเป็นคนที่ไม่มีคุณธรรม

พระครูประโชติจันทวิมล (นาม จนทโชโต) (2555: 11) สรุปว่า คุณธรรม หมายถึง ความรู้สึก นึกคิดที่จะประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม คุณธรรม คือ ความ ดีงามในจิตใจที่ทำให้บุคคลประพฤติดี ผู้มีคุณธรรมเป็นผู้มีความเคยชินในการประพฤติดีด้วยความ รู้สึกในทางดีงาม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับกิเลสซึ่งเป็นความไม่ดีในจิตใจ ผู้มีคุณธรรม จึงเป็นผู้ที่ไม่มากด้วยกิเลสซึ่งจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี

ส่วนจริยธรรมมีผู้ให้ความหมายไว้ คือ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556: 303) ให้ความหมายของคำว่า จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ

สุภาพร สุขสวัสดิ์ (2552: 21) สรุปว่า จริยธรรมเป็นความประพฤติของบุคคลเป็นแนวทาง ของการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงาม เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อประโยชน์ของ ตนเองและส่วนรวม

ณัฐ จันทร์หนูหงส์ (2554: 11) สรุปว่า จริยธรรม คือ การกระทำหรือการแสดงออกทาง กาย วาจา ใจ ที่ถูกต้องดีงาม ทั้งภายนอกและภายใน ตามกฎเกณฑ์ของสังคม อันก่อให้เกิดประโยชน์ และความสุขต่อตนเองผู้อื่น และสังคม

ชยันนที นิลพัฒน์ (2555: 17) กล่าวโดยสรุปว่า จริยธรรม คือ หลักการที่มนุษย์ในสังคม ยอมรับว่าดีงามและเห็นควรยึดถือปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขในสังคมนั้นเอง และเมื่อ นำไปใช้กับการประกอบอาชีพหรือการทำงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของ มนุษย์และสังคม ก็ย่อมหมายความว่ามนุษย์ย่อมจะต้องมีจริยธรรมในการทำงาน หรือการประกอบ อาชีพ เพราะในการทำงานมนุษย์ย่อมต้องมีการวางกรอบให้มนุษย์ประพฤติไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อการทำงานร่วมกันอย่างสงบสุขและบรรลุเป้าหมายในงานนั้นๆ

ไชยพร เรืองแท้ (2556: 16) กล่าวสรุปว่า จริยธรรม คือ ความดีงามที่เป็นหลักในการ ประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ อันชี้ให้เห็นถึงความเจริญงอกงาม ในชีวิตและรวมถึงสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี เป็นหลักความประพฤติของ บุคคล เป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงามเหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อประโยชน์ของตนเอง และส่วนรวม

จากการศึกษาความหมายของคุณธรรม จริยธรรม จากนักการศึกษาดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า คุณธรรม คือ กฎ หลักการแห่งความดี ความถูกต้อง ซึ่งบุคคลควรยึดไว้เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติโดยมีลักษณะเป็นนามธรรมที่มีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทางศาสนา จารีตประเพณี ค่านิยมทางวัฒนธรรม หลักกฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพและอื่นๆ ส่วนจริยธรรม คือ การนำหลักของคุณธรรมไปสู่การปฏิบัติทั้งทางกาย วาจา และใจ มีลักษณะเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เพื่อให้ตนเองและสังคมเกิดความสงบร่มเย็น

ความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้มีพระราชดำรัสเรื่อง คุณธรรม จริยธรรม ที่เป็นที่ตั้งของความรัก ความสามัคคี ที่ทำให้คนไทยสามารถร่วมมือร่วมใจในการรักษาและพัฒนาชาติ บ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบไปแก่ประชาชนชาวไทย เนื่องในพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช ในวันศุกร์ที่ 9 มิถุนายน 2549 ณ ที่น้มนันทสมาคม พระราชวังดุสิต ไว้ 4 ประการ คือ

ประการแรก คือ การที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน

ประการที่สอง คือ การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานประโยชน์กันให้งานที่สำเร็จผลทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และแก่ประเทศชาติ

ประการที่สาม คือ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมเสมอกัน

ประการที่สี่ คือ การที่ต่างคนต่างพยายามทำความดี ความเห็นของตนให้ถูกต้อง เทียงตรง และมั่นคง อยู่ในเหตุในผล

พระบรมราโชบายด้านการศึกษาในหลวงรัชกาลที่ 10 ได้มุ่งเน้นถึงการสร้างพื้นฐานผู้เรียน 4 ด้าน คือ

1. มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมืองประกอบด้วย

- 1.1 มีความรู้ ความเข้าใจต่อชาติบ้านเมือง
- 1.2 ยึดมั่นในศาสนา
- 1.3 มีความมั่นคงในสถาบันกษัตริย์
- 1.4 มีความเอื้ออาทรต่อครอบครัวและชุมชนของตน

2. มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ประกอบด้วย

- 2.1 รู้จักแยกแยะสิ่งที่ผิด - ชอบ/ชั่ว - ดี
- 2.2 ปฏิบัติแต่สิ่งที่ชอบ สิ่งที่ดีงาม
- 2.3 ปฏิเสธสิ่งที่ผิด สิ่งชั่ว
- 2.4 ช่วยกันสร้างคนดีให้แกบ้านเมือง

3. มีงานทำ - มีอาชีพ ประกอบด้วย

- 3.1 การเลี้ยงลูกหลานในครอบครัวหรือการฝึกฝนอบรมในสถานศึกษา ต้องมุ่งให้เด็กและเยาวชน รักงาน สู้งาน ทำงานสำเร็จ
- 3.2 การฝึกอบรมทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตรต้องมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนทำงานเป็นและมีงานทำในที่สุด

เป็นและมีงานทำในที่สุด

- 3.3 ต้องสนับสนุน ผู้สำเร็จหลักสูตร มีอาชีพ มีงานทำ จนสามารถเลี้ยงตนเอง และครอบครัว

4. เป็นพลเมืองที่ดี ประกอบด้วย

4.1 การเป็นพลเมืองที่ดีเป็นหน้าที่ของทุกคน

4.2 ครอบครั้ว สถานศึกษา และสถานประกอบการ ต้องส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสทำหน้าที่เป็นพลเมืองดี

4.3 การเป็นพลเมืองดี คือ “เห็นอะไรที่จะทำเพื่อบ้านเมืองได้ก็ต้องทำ” เช่น งานอาสาสมัคร งานบำเพ็ญประโยชน์ งานสาธารณกุศล ทำด้วยความมีน้ำใจ และความเอื้ออาทร

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (2551: 7) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม สรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องมีการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านความรู้และคุณธรรม ซึ่งจำเป็นต้องกระทำตั้งแต่วัยเด็ก จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

พระมหากษัตริย์ (2554: 15) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ไว้ว่า คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม เป็นเครื่องชี้วัดความเจริญและความเสื่อมของสังคม ความสำคัญของคุณธรรมทำให้เกิดจริยธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม ทำให้เกิดความสุขและความพึงพอใจต่อตนเองและเกิดความสันติสุขต่อสังคม คุณธรรมสามารถที่จะปลูกฝังกันได้ ซึ่งเมื่อบุคคลเกิดคุณธรรมอย่างหนึ่งก็จะส่งผลให้เกิดคุณธรรมด้านอื่นๆ ตามมา คุณธรรม จริยธรรม มีอยู่ในสังคมทุกระดับเพื่อผลักดันให้สังคมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

พระบารุง ปัญญาพล (2555: 14) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้ คุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดีสามารถปฏิบัติตนตามหลักคำสอนทางศาสนา หรือมีการประพฤติที่ถูกต้องทั้งกาย วาจา ใจ อันก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขทั้งตนเองและส่วนรวมทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ให้เกิดในตัวบุคคลให้ได้มากที่สุด

แผนการศึกษาชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) (2553) ได้มีวัตถุประสงค์ให้มีการพัฒนาคนอย่างรอบด้านอย่างสมดุล เพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา และสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ รวมทั้งพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคน สร้างสังคมคุณธรรมภูมิปัญญา และการเรียนรู้ได้มีการเน้นประเด็นคุณธรรมไว้ในวัตถุประสงค์ต่างๆ คือ

วัตถุประสงค์ข้อ 1 แนวนโยบายข้อ 1.2 ให้มีการปลูกฝังและเสริมสร้างผู้เรียน ให้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย มีจิตสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข มีการรังเกียจการทำทุจริต มีการต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวนโยบายข้อ 2.1 ให้มีการส่งเสริมจัดการศึกษาอบรม และเรียนรู้เกี่ยวกับสถาบันศาสนา และสถาบันทางสังคมทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และข้อ 2.2 ให้มีการส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายภูมิปัญญา และการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม พลศึกษา กีฬา ให้เป็นวิถีชีวิตอย่างมีคุณภาพ และตลอดชีวิต

นอกจากนั้นในเป้าหมายเชิงคุณภาพเมื่อสิ้นสุดแผนการศึกษาชาติในปี 2559 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจน 2 ข้อ คือ

ข้อที่ 1 คนไทยเป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข มีความรู้เชิงวิชาการ และสมรรถนะทางวิชาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรม ใฝ่เรียนรู้ และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสุขและมีสุขภาพกายใจที่สมบูรณ์ สามารถประกอบอาชีพและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เพื่อเป็นเป้าหมายนำไปสู่การพัฒนาประเทศ

ข้อ 2 สังคมไทยเป็นสังคมแห่งคุณธรรมภูมิปัญญา และการเรียนรู้มีการสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยี ทรัพยากรทางปัญญาเพื่อการเรียนรู้นำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน มีสุขภาพ ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเอื้ออาทร ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษา และในแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560-2579) ในบทที่ 5 เรื่องยุทธศาสตร์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด และแนวทางการพัฒนาในยุทธศาสตร์ที่ 3 หัวข้อการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ หัวข้อ 3.3 เรื่อง การเสริมสร้างและปรับเปลี่ยนค่านิยมของคนไทยให้มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ดังหัวข้อต่างๆ คือ

1) ส่งเสริมการปลูกฝังบ่มเพาะ และกล่อมเกลาลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ (พึงพาตนเอง ซื่อสัตย์ มีวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม) ของครอบครัวในการเลี้ยงดูบุตรหลาน โดยใช้กิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตประจำวัน

2) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งใน และนอกห้องเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัว กลุ่มสนใจ และชุมชน ที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ความมีวินัย จิตสาธารณะรวมทั้งบูรณาการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ดนตรี กีฬาเข้ากับกระบวนการเรียนรู้ และวิถีชีวิต

3) จัดกิจกรรมหล่อหลอมพฤติกรรม และวัฒนธรรมการทำงานที่พึงประสงค์ให้เป็นคุณลักษณะที่สำคัญของคนในสังคมไทย อาทิ การตรงต่อเวลา การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่างกัน การทำงานเป็นกลุ่มคณะ

4) สร้างมาตรฐานผู้เรียนอาชีวศึกษาที่เรียนดีมีวินัยมีคุณธรรม และรักสันติ

5) มุ่งสร้างพื้นฐานชีวิตหรืออุปนิสัยที่มั่นคง เข้มแข็งให้แก่ผู้เรียน อาทิ การสร้างบุคลิก และอุปนิสัยที่ดีงาม (Character Education)

6) ส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน นักศึกษา ในการเผยแพร่ สืบสาน สร้างสรรค์ค่านิยม และวัฒนธรรมที่ดีงาม และเฝ้าระวังค่านิยม และวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์

7) ส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมาย และปฏิบัติตามกฎหมาย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมาย และหลักการจัดการศึกษาที่ได้มุ่งเน้นคุณภาพมาตรฐาน โดยได้กำหนดไว้ในหมวดที่ 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา โดยให้หน่วยงานต้นสังกัด และสถานศึกษาต่างๆ จัดให้มีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเพื่อขอรับการประกันคุณภาพภายนอกจำนวน 15 มาตรฐาน 65 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านจัดการศึกษา ด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา และหนึ่งในมาตรฐานที่ได้ถูกกำหนดเป็นตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินคุณภาพก็คือยึดการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรเป็นหลักโดยกำหนดคุณภาพผู้เรียนเป็น 6 ส่วน คือ มีสุขภาพที่ดีและมีสุนทรียภาพ

มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจ แก้ปัญหาได้อย่างมีสติสมเหตุผล มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต สำนักทดสอบทางการศึกษา (2554: 5) และกระทรวงศึกษาธิการ (2552) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญและจำเป็นของการศึกษาว่า การจัดการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน กระบวนการจัดการศึกษาที่สมบูรณ์ จึงเปรียบเสมือนเหรียญสองด้าน คือ ด้านหนึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาแต่ละช่วงชั้น เพื่อสร้างองค์ความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อให้ ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ มีทักษะการดำรงชีวิตที่เกิดจากการฝึกหัด สามารถใช้ ความรู้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและประกอบอาชีพ อีกด้านหนึ่งคือ เป็นการบ่มเพาะ กล่อมเกลา ปลูกฝังและปลูกจิตสำนึก เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อม เกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ที่ขึ้นในจิตใจ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ ดำรงตนอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยมีการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นภารกิจ 3 ด้าน (3D) ได้แก่ด้านประชาธิปไตย (Democracy) ด้านคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย (Decency) และ ด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด (Drug-Free) และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) ได้กล่าว ว่า กระทรวงศึกษาธิการเน้นนโยบาย คุณธรรมนำความรู้ เพื่อสร้างเสริมสังคมคุณธรรมให้เกิดสันติสุข รู้รักสามัคคี วิถีประชาธิปไตย โดยกำหนดไว้ในหลักสูตรทุกระดับการศึกษา

ประไพรัตน์ ลำไจ (2557: 26-29) ได้บรรยายถึงความสำคัญในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมว่า คุณธรรมและจริยธรรม เป็นข้อที่ควรประพฤติที่มีความถูกต้อง ดีงาม เป็นแนวทางแห่ง การถือประพฤติปฏิบัติแต่ลำพัง ในแนวทางแห่งความดี ความถูกต้องนั้นยังไม่เพียงพอที่จะจูงใจ ให้คน ปฏิบัติหรือประพฤติตนให้เป็นคนดีได้ เรื่องการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ความคิดเรื่องคุณธรรมเมื่อสัมพันธ์กับหน้าที่ ยกตัวอย่างได้ว่าเมื่อผู้ทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ ผู้คนมักกล่าว ได้ว่าขาดคุณธรรม แต่ผู้ทำหน้าที่สมบูรณ์ยังไม่แน่ว่าจะเป็นผู้มีความดี อาจทำหน้าที่เพราะกลัวถูก ลงโทษทางวินัย เพราะกลัวความผิด โดยไม่ใช่เพราะความรู้สึกลงใจในทางดีงามจากจิตใจที่แท้จริงของผู้คน นั้นได้ แต่ถ้าผู้คนมีความรู้สึกลงใจในทางดีงามจากจิตใจที่แท้จริงของผู้คนได้ แต่ถ้าผู้คนมีความรู้สึกลงใจในทางดี งามมีความยินดีพอใจในการปฏิบัติและเชื่อว่า การทำผิดหน้าที่เป็นสิ่งไม่ดี ไม่ทำผิดอย่างนี้จึงถือว่า ผู้คนมีความดี คุณธรรมแสดงออกถึงหน้าที่คนที่มีคุณธรรม เป็นผู้ที่ดีหน้าที่ของตนเองและทำหน้าที่ อย่างดีที่สุด ทำหน้าที่ที่เขาทำอย่างดีจนเป็นนิสัยนั่นเอง นำไปสู่การสร้างสรรคคุณธรรมต่อไปและให้ สูงส่งยิ่งๆ ขึ้นไป หน้าที่กับคุณธรรมจึงต้องอาศัยซึ่งกัน และเป็นเหตุผลของกันและกันอย่างแยกไม่ได้ มันเป็นเรื่องเดียวกันที่มี 2 ด้าน ด้านที่หนึ่งเป็นหน้าที่ อีกด้านหนึ่งเป็นคุณธรรม คุณธรรม คือ ความกล้า เลิศ แห่งอุปนิสัยภายใน ส่วนหน้าที่ คือ การแสดงออกภายนอกของอุปนิสัยอันดีงาม เพราะฉะนั้น คุณธรรม ก็คือ คุณภาพแห่งอุปนิสัยอันแสดงออกให้เป็นโดยการกระทำ ดังข้อความข้างต้นนั้นจะเห็น ได้ว่า คุณธรรม จริยธรรม มีคุณค่าและมีความสำคัญทั้งต่อตัวบุคคลและต่อสังคมส่วนรวม เนื่องจากการ ดำเนินชีวิตให้อยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุขนั้น ต้องเริ่มต้นที่ตนเองก่อน และจากการคิดดีทำดี เป็นผลต่อเนื่องถึงสังคมดีและมีสันติภาพนั่นเอง

ในเรื่องความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเนื่องจากคุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความสงบสุขและความเจริญ ฉะนั้น ผู้ต้องการความสงบสุขและความเจริญจึงต้องฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรม ทั้งนี้ มิใช่เพียงเพื่อให้ตนเองมีความสุขและความเจริญเป็นการส่วนตัวแต่ผู้เดียว แต่เพื่อให้ชาติบ้านเมืองเป็นส่วนรวมมีความสุขและความเจริญด้วย ทั้งนี้เพราะบุคคลกับส่วนรวมต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีความสุขและความเจริญด้วยบุคคลที่ดี ขึ้นอยู่กับความมั่นคงปลอดภัยของชาติบ้านเมืองด้วยความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ ขึ้นอยู่กับการกระทำของคนในชาติเป็นส่วนสำคัญและการกระทำที่จะเป็นแนวทางส่งเสริมความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ ก็ย่อมจะเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยคุณธรรม ฉะนั้น ผู้หวังความสงบ ความเจริญ และความมั่นคงปลอดภัยแก่ตัวเองและแก่ประเทศชาติ จึงต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นรากฐานแห่งความเจริญรุ่งเรือง มั่นคง และความสุขของปัจเจกชน สังคมและประเทศชาติ รัฐทุกรัฐควรมีแนวนโยบายให้ประชาชนมีจริยธรรมอันดีเป็นหลักประการแรกและถือเป็นอุดมคติทีเดียว ส่วนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอื่น ๆ ให้เป็นอันดับรองลงมา ทั้งนี้เพราะการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การศึกษาทางวิชาการ การเมืองที่ไม่มีจริยธรรมเป็นแกนกลางหรือเป็นหลักยึดแล้วย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ ถ้าเปรียบสังคมเหมือนต้นไม้ไม่มีแก่น จริยธรรมก็เหมือนแก่นความเจริญ นอกนั้นเหมือนเปลือกกระพี้ซึ่งห่อหุ้มแก่นเอาไว้ถ้าเปรียบความรู้เหมือนดิน จริยธรรมย่อมเหมือนน้ำ ดินที่ไม่มีน้ำยึดเหนี่ยวเกาะกุมย่อมเป็นฝุ่นละออง ให้ความรำคาญมากกว่าประโยชน์ คนมีความรู้ที่ไม่มีจริยธรรมจึงมักเป็นคนที ก่อความรำคาญ หรือความเดือดร้อนให้ผู้อื่นอยู่เนืองๆ การพัฒนาบ้านเมืองต้องพัฒนาที่จิตใจของคนก่อน เมื่อจิตใจของคนดีแล้วเรื่องอื่นๆ ก็จะพลอยดีตาม ดังนั้น จริยธรรมในสังคมจึงควรได้รับการพิจารณาเป็นอันดับแรก เศรษฐกิจและปากท้องของประชาชนจะดีขึ้นทันทีถ้าจริยธรรมของคนในสังคมดี ที่เศรษฐกิจต้องเสื่อมโทรม ประชาชนบางส่วนต้องทิวโหยนั้นเพราะประชาชนบางส่วนของสังคมนั้นเองที่ละเลยจริยธรรม กอบโกยเอาทรัพย์สินไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป ความเห็นแก่ตัว แล้งน้ำใจ ขาดเมตตาปราณีเป็นสัญลักษณ์ของการขาดจริยธรรม ถ้าจริยธรรมก้าวขึ้นมาเป็นอันดับหนึ่งในการพัฒนาบ้านเมืองก็ควรให้ได้เดินเคียงคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาสังคมและการเมือง มิฉะนั้นแล้วความวุ่นวายในสังคมหาไม่สิ้นสุดลง พุดถึงจริยธรรมคนส่วนมากก็เพิ่งไปถึงการถือศีล กินเจ จำศีลภาวนา ไม่ทำอย่างอื่นจะช่วยให้สังคมก้าวหน้า แต่ความเป็นจริงแล้ว จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ การกระทำและความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งควรเว้น กระทำสิ่งควรกระทำ ด้วยความฉลาดรอบคอบ รู้เหตุผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคลจึงหมายถึงการมีจริยธรรมที่แท้จริง โดยนัยนี้ จริยธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคน ในทุกอาชีพ ทุกสังคม ให้สังคมเสื่อมโทรมนั้นมีสาเหตุที่แท้จริงมาจากการขาดจริยธรรม ทรัพยากรธรรมชาติในโลกที่น่าจะเลี้ยงพลโลกไปได้อีกนาน ถ้าพลโลกชวนกันละทิ้งความละโมภโลภมากเสีย แล้วมีชีวิตอยู่อย่างง่ายๆ และช่วยกันสร้างสรรค์สังคม โดยยึดเอาจริยธรรมเป็นทางดำเนินเป็นแกนกลาง ไม่ใช่ยึดเอาโลภียธรรม (ลาภ ยศ ความมีหน้าตาในสังคม) เป็นจุดมุ่งหมาย ถ้าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นก็คือเป็นเพียงผลพลอยได้และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในทางพฤติกรรม เช่น อาศัยลาภเป็นเครื่องมือในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อาศัยยศและความมีเกียรติในสังคมเป็นเครื่องมือจูงใจคนผู้เคารพนับถือ การเข้าหาธรรมจริยธรรมสอนให้เราเลิกดูหมิ่นกตขื่นคนยากจน ให้เอาใจใส่ดูแลเอื้อเฟื้อผู้สูงอายุซึ่งเป็นบุพการีของชาติ สอนให้เราถ่อมตน

เพื่อเข้ากันได้ดีกับคนทั้งหลายไม่วางโตโอหัง อวดดีหรือก้าวร้าวผู้อื่น ลดทิฐิมานะลงให้มากๆ เพื่อจะได้มองเห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ไม่หลงตัวคิดวิปลาสไปว่า ตนสำคัญกว่าใครๆ รู้ดีและสามารถกว่าใครๆ ทั้งหมด ความแข็งแกร่งทางกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังอาวุธนั้น ถ้าปราศจากความแข็งแกร่งทางจริยธรรมเสียแล้ว บุคคลหรือประเทศชาตินั้นย่อมพบกับความเจริญมั่นคงอยู่ได้ไม่นาน ถนนที่มั่นคง ดึกที่แข็งแกร่งทนทาน เขาใช้คอนกรีตเสริมเหล็กหรือมีเหล็กเป็นแกนฉันทัด สังคมที่เจริญมั่นคงก็ต้องมีจริยธรรมเป็นเครื่องรองรับหรือเป็นแกนกลางฉันทัดนั้นแต่คนส่วนมากหาได้มองเห็นความแจ่มแจ้งว่า จริยธรรมสำคัญในสังคมอย่างไร เราต้องปลูกฝังคนของเราให้เห็นคุณค่าของจริยธรรมอย่างจริงจัง ให้เห็นคุณค่าภายใน (Intrinsic Value) มากกว่าคุณค่าภายนอก (Extrinsic Value) กล่าวคือ ให้เห็นคุณค่าของคุณธรรมมากกว่าความมั่งคั่ง ยศศักดิ์ และชื่อเสียง ให้เห็นความสุขอันเกิดจากสติปัญญาและคุณธรรม มากกว่าความมั่งคั่ง ยศศักดิ์ และชื่อเสียง ให้ความสุขอันเกิดจากสติปัญญาและคุณธรรมมีค่าเหนือความสุขทางผัสสะหรือโลกียสุข ปลูกฝังก็ด้วยการพร่ำสอนและทำตัวอย่างให้ดู เราต้องปลูกฝังคนของเราให้เห็นคุณค่าของบุคคลผู้มีความรู้ดี สามารถดีและจริยธรรมดี เขาจะเกิดในตระกูลไหนไม่สำคัญ เมื่อมีคุณสมบัติดังกล่าวก็ควรได้รับการยกย่องเชิดชู ปลูกฝังคนของเราให้เลิกริชยาภัง ให้ถือคนดีเป็นตัวอย่างในสังคม ควรต้องปรับปรุงคนของเราให้รักหน้ายิ่งกว่าความสุขสบายส่วนตัว ให้รักความซื่อสัตย์สุจริตมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวและให้รักษาความดี ความสงบในใจไว้เสมอ แม้คนเหล่าอื่นจะพากันละทิ้งความดี เป็นอยู่ด้วยความวุ่นวายก็ตาม ชาติที่บุคคลประกอบด้วยคุณสมบัติดังกล่าวมา ย่อมมีแต่ความเจริญไม่มีความเสื่อม จริยธรรมเป็นรากฐานแห่งความเจริญของชาติ การช่วยกันมีจริยธรรมจึงเท่ากับช่วยให้รากฐานแห่งความเจริญของชาติมั่นคง

กล่าวโดยสรุป ไม่ว่าจะเป็พระราชาดำรัสในหลวงรัชกาลที่ 9 พระบรมราโชบายด้านการศึกษา รัชกาลที่ 10 พระราชบัญญัติการศึกษา แผนการศึกษาชาติ และนักการศึกษาต่างๆ เห็นว่าคุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งที่จำเป็นที่สมควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนและสังคมไทย ควบคู่ไปกับการให้ความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้คู่คุณธรรม และบางยุคสมัยได้เน้นการปลูกฝังคุณธรรมเป็นหลักโดยเน้นคุณธรรมนำความรู้ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาที่สมบูรณ์นั้นผู้เรียนหรือผู้ที่จบออกไปต้องมีคุณธรรมเป็นหลักควบคู่ไปกับการรู้ ทั้งนี้เมื่อออกไปประกอบอาชีพแล้วจะทำให้เขาประสบความสำเร็จ ในหน้าที่การงาน ก่อให้เกิดความสุข ความสงบ และเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม องค์กร และประเทศชาติต่อไป

ทฤษฎีพัฒนาการคุณธรรม จริยธรรม

ประไพรัตน์ ลำไฉ (2557: 46-54) ได้ศึกษาทฤษฎีพัฒนาการคุณธรรม จริยธรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ดังนี้

1. ทฤษฎีการรู้คิดของเพียเจท์
2. ทฤษฎีพัฒนาคุณธรรมของโคลเบอร์ก
3. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบเสริมแรงหรือการวางเงื่อนไขขงปฏิบัติการของสกินเนอร์
4. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา

โดยรายละเอียดของแต่ละทฤษฎี สรุปได้คือ

1. ทฤษฎีการรู้คิดของเพียเจท์ (Piaget, J 1965: 2) เพียเจท์เป็นผู้ริเริ่มความคิดที่ว่า การพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล โดยผู้ที่มีวุฒิภาวะทางจริยธรรม (Moral Mutuality) จะยึดถือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และความยุติธรรมของสังคม (Social Justice) โดยเพียเจท์ได้แบ่งขั้นการพัฒนาทางจริยธรรมออกเป็น 3 ขั้นคือ

1.1 ขั้นก่อนจริยธรรม (The Premoral Period) เป็นขั้นพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียน หรือเด็กอนุบาล ขั้นนี้เด็กยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียดถี่ถ้วน และความต้องการทางร่างกาย โดยเด็กต้องการที่จะได้รับการบำบัดโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใดๆ ทั้งสิ้น เด็กในวัยนี้ยังอยู่ในขั้นที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egoistic)

1.2 ขั้นจริยธรรมเชิงปรนัย (Moral Realism or Heteronymous Morality) หรือจริยธรรมจากภายนอก ขั้นนี้เด็กจะมีอายุประมาณ 6-10 ปี โดยเด็กเข้าใจว่า ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ตามที่ผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจเป็นผู้จัดวางประเด็นปัญหาต่างๆ ซึ่งจะมีทั้งถูกและผิด ความถูกต้อง คือ การทำตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้เท่านั้น

1.3 ขั้นจริยธรรมเชิงอัตนัย (Moral Realism or Autonomous Morality) หรือจริยธรรมจากภายใน ขั้นนี้เด็กจะมีอายุ 10-11 ปี ซึ่งเด็กจะพัฒนามาสู่ขั้นที่สามตามแนวคิดของเพียเจท์ คือ ขั้นจริยธรรมเชิงอัตนัยหรือการที่เด็กเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของเหตุและผล เพียเจท์ใช้คำว่า Moral Relativism ซึ่งหมายถึง ความสัมพันธ์นิยมทางจริยธรรม โดยอธิบายว่า เด็กจะมีความรู้สึก กฎเกณฑ์ต่างๆ ควรเปลี่ยนแปลงได้ตามความต้องการของคนในกลุ่มการตัดสินใจว่า สิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิด จะต้องพิจารณาที่เจตนาของผู้กระทำมากกว่าผลของการกระทำ เด็กที่พัฒนาการถึงขั้นนี้จะเลือกการลงโทษแบบที่ต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ (Reciprocal Punishment) หรือการลงโทษทางสังคม เด็กจะเชื่อในเรื่องการกระทำใดจะต้องถูกตอบแทนไปตามผลของการกระทำนั้นหรือกรรมตามสนอง

2. ทฤษฎีพัฒนาการคุณธรรมของโคลเบอร์ก โคลเบอร์ก (Kohlberg 1969 : 405) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมโดยอาศัยทฤษฎีของเพียเจท์เป็นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างเป็นทั้งเด็กวัยรุ่นและผู้ใหญ่การศึกษาใช้ทั้งวิธีการสัมภาษณ์และการเขียนตอบ โคลเบอร์กได้จัดลำดับเหตุผลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างเป็น 6 พวก แล้วทำการตรวจสอบหลายครั้ง จึงสรุปว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของคนมี 6 ขั้น ขั้นของจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับอายุและพัฒนาการทางสติปัญญา โคลเบอร์กกำหนดขั้นของจริยธรรมโดยถือจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ว่า อยู่ในระดับอายุนี้ให้เหตุผลมีลักษณะเป็นแบบนี้ แต่ละขั้นจะแทนระบบความคิด ซึ่งได้จากกลุ่มส่วนใหญ่ว่า มีกระบวนการความคิดทางจริยธรรมเป็นอย่างไร แต่ละขั้นยังเป็นส่วนหนึ่งของขั้นที่สูงขึ้นไป ขั้นที่สูงกว่าจะแสดงถึงความเข้าใจที่เหนือกว่า มีการรับรู้ที่กว้างขวางลึกซึ้งและเป็นนามธรรมมากกว่า การแก้ปัญหาที่มีหลักเกณฑ์ที่มีเหตุผลมากกว่า พัฒนาการทั้ง 6 ขั้น จัดเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับมี 2 ขั้นดังนี้

2.1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์หรือระดับเริ่มมีจริยธรรม (Pre-Conventional Level) เป็นระดับที่มีในเด็กส่วนมากที่อายุต่ำกว่า 10 ขวบ การตัดสินใจเลือกการกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองเท่านั้น จะไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น ในระดับนี้รางวัลและการลงโทษเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ ระดับนี้ได้แบ่งเป็นขั้นย่อย 2 ขั้นคือ

ขั้นที่ 1 ขั้นหลบหลีกการลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation) เด็กเล็กอายุต่ำกว่า 7 ขวบ ชอบใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษเป็นเหตุผลในการกระทำ หรือเขา

จะเลือกกระทำในทางเกิดประโยชน์แก่ตัวเองมากกว่า แต่เนื่องจากเด็กเล็กนี้ยังเป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพา และอยู่ในอำนาจของผู้ใหญ่จึงมีความจำเป็นต้องให้เด็กในระยะนี้เข้าใจความดีในความหมายของสิ่งที่ได้กระทำแล้วไม่ถูกลงโทษ เด็กยอมแปร่งฟันหลังอาหารเพราะกลัวแม่ดู ฉะนั้น การกระทำที่ถูกต้องจึงหมายถึง การเชื่อฟังผู้มีอำนาจเหนือกว่าเหตุผลในการกระทำหรือไม่กระทำขึ้นอยู่กับไม่ถูกลงโทษ เป็นเรื่องสำคัญ

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) เด็กเล็กๆ นั้น จะถูกผู้ใหญ่ดูว่าหรือเขินขี้ เพื่อที่จะให้เขาทำได้อุบัติหรือกระทำตนให้เป็นคนดี เมื่อเด็กอายุมากขึ้นระหว่าง 7 ขวบ ถึง 10 ขวบ เด็กจะค่อยๆ เห็นความสำคัญของการได้รับรางวัล หรือคำชมเชย การสัญญาว่า จะให้รางวัลจึงเป็นแรงจูงใจให้เขากระทำความดีได้มากกว่าการดูค่า หรือพูดว่าจะลงโทษ เช่น เด็กผู้หญิงจะช่วยพ่อแม่ทำความสะอาดบ้านเพื่อว่าจะได้เงินรางวัลมากขึ้น และเด็กชายจะช่วยรดน้ำต้นไม้ก็เพื่อจะได้รับคำชมเชย และเด็กในระยะนี้เริ่มจะมีการแลกเปลี่ยนกันแบบเด็กๆ เช่น เมื่อเขาให้ฉันมา ฉันก็ต้องตอบแทนเขาไป เริ่มมีความเข้าใจในความคิดคนอื่น

2.2 ระดับตามกฎเกณฑ์หรือระดับทำตามสังคมและประเพณี (Conventional Level) เด็กช่วงนี้จะมีอายุ 10 -16 ปี เป็นระดับที่มีวินัยรุ่น ที่เริ่มเข้าสู่ผู้ใหญ่การดำหนิและการยกย่องชมเชยจากสังคมเป็นสิ่งที่ช่วยควบคุมความประพฤติของเด็ก ระดับนี้แบ่งเป็นชั้นย่อย 2 ชั้นคือ

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (The Interpersonal Concordance or “Good Boy-Nice Girl” Orientation) เด็กที่ย่างเข้าสู่วัยรุ่นจะให้ความสำคัญของกลุ่มเพื่อนมาก เด็กในวัยนี้ส่วนมากจะทำในสิ่งที่คิดว่าเพื่อนๆ เห็นด้วย เพื่อให้เป็นที่ชอบพอของเพื่อนฝูงและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน หลักการขั้นนี้จะใช้มากในเด็กอายุประมาณ 13 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามสังคม (The Law and Order Orientation) ในขั้นนี้เด็กถือว่าสังคมจะเป็นระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎเกณฑ์ กฎหมาย และข้อบังคับ คนดีหรือคนที่ประพฤติถูกต้องคือ คนที่ปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมายของสังคม

2.3 ระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือระดับทำตามจริยธรรมของตน (Post – Conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรมได้พยายามที่จะตีความหมายของหลักการทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณของตนเอง ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักของความประพฤติที่จะปฏิบัติตามการตัดสินใจ ถูก หรือ ผิด หรือไม่ควรทำโดยมาจากวิจารณญาณของตนเอง ปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก วัยผู้ใหญ่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ และมักจะมีอายุ 16 ปี ขึ้นไป ระดับนี้ได้แบ่งเป็นชั้นย่อย 2 ชั้นย่อย 2 ชั้นคือ

ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญา (The Social Contract Legalistic Orientation) ในขั้นนี้บุคคลจะมีการกระทำเพื่อหลบหลีกมิให้ถูกตราหน้าว่า เป็นคนขาดเหตุผลเป็นคนไม่แน่นอน ใจโลเล ไม่มีหลักยึด ไม่มีจุดหมายที่แน่นอน คำว่า “หน้าที่” ของบุคคลในขั้นนี้ หมายถึง การทำตามที่ตกลงหรือสัญญาไว้กับผู้อื่น โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความเคารพตนเองและต้องการให้คนอื่นเคารพตนเองด้วยจริยธรรมขั้นนี้พบมากในวัยรุ่นหรือวัยรุ่นตอนปลายบางคน

ขั้นที่ 6 ขั้นยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้ จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูงมีประสบการณ์และ

มีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของตนเองและของสังคมอื่นๆ ในโลกบุคคลที่ใช้หลักการในขั้นนี้ จะเป็นผู้ที่ได้รับเอาความคิดเห็นที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้ว มีสายตาหรือความคิดที่กว้างไกลกว่ากลุ่ม หรือสังคมของตนที่เป็นสมาชิกอยู่ บุคคลประเภทนี้จะมีอุดมคติ หรือคุณธรรมประจำใจ

เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กแสดงไว้ดังตาราง

ตารางเหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ระดับจริยธรรม	ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์หรือระดับเริ่มมีจริยธรรม (Pre Conventional Level)	1. ระดับจริยธรรมของผู้อื่น (Heteronymous Morality) (2-7 ปี)
2. ระดับมีจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level)	2. ผลประโยชน์ของตนเป็นส่วนใหญ่ (Individualism and Instrumental Purpose and Exchange) (7-10 ปี)
3. ระดับมีจริยธรรมอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Post Conventional Level)	3. การยอมรับของกลุ่ม (Mutual Interpersonal Expectations Relationships and Interpersonal Conformity) (10-13 ปี)
	4. ยึดถือระเบียบของสังคม (Social System and Conscience) (13-16 ปี)
	5. ทำตามคำมั่นสัญญา (Social Contract) (16 ปีขึ้นไป)
	6. อุดมคติสากล (Universal Ethical Principle)

3. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบเสริมแรง หรือการวางเงื่อนไขปฏิบัติของสกินเนอร์

สกินเนอร์ (Skinner 1979: 205) ได้สร้างกฎแห่งการเรียนรู้จากการสร้างเงื่อนไข หรือเสริมแรง เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมความต้องการ ซึ่งพฤติกรรมจะถูกควบคุมด้วยเงื่อนไขของการเสริมแรงหรือการลงโทษ ซึ่งพฤติกรรมการเลือกปฏิบัติหรือกระตานั้นมีบทบาทที่สำคัญต่อมนุษย์มาก เช่น การขับรถ การอ่านหนังสือพิมพ์ ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ หรือการได้รับสิ่งเร้าและผลลัพธ์ของสิ่งนั้นในอดีต เช่น การอ่านหนังสือแล้วได้รับผลการเรียนที่ดีหรือได้รับรางวัล เป็นต้น นอกจากนั้นสิ่งที่มีผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาจริยธรรมของบุคคลได้ ซึ่งมาจากการสร้างเงื่อนไข ได้แก่ การเสริมแรงและการกระทำให้หาย (Reinforcement and Extinction การเสริมแรงอย่างทันทีทันใด (Immediacy of Reinforcement) การเลือกหรือแยกแยะสิ่งเร้า(Discrimination Stimuli) การถ่าย

โอบุ้สิ่งเร้าและการตอบสนอง (Stimuli and Response Generalization) การสร้างตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป (Shaping) พฤติกรรมที่เป็นลูกโซ่สัมพันธ์หรือสอดคล้องกัน (Behavioral Chain) ตารางของการเสริมแรง (Schedules of Reinforcement) อย่างต่อเนื่อง หรือเป็นช่วงเวลาการให้รางวัลและการลงโทษ (Reward and Punishment) ความคิดความรู้สึก และแรงขับภายใน (Thoughts Felling and Drives) โดยแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อที่ว่าพฤติกรรมของคนเราถูกควบคุมโดยเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษ หากกำหนดพฤติกรรมหนึ่งสัมพันธ์กับการใช้รับสิ่งทีผู้กระทำต้องการเป็นเงื่อนไขการเสริมแรงพฤติกรรมนั้นก็เกิดขึ้นตามความถี่ที่สูงขึ้น การปลุกฝังจริยธรรมก็เช่นเดียวกัน หากต้องการปลุกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่างๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับแรงเสริม และถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใด ก็ต้องจัดเงื่อนไขเพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริมหรืออาจลงโทษด้วย ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการตัดสินความว่าถูกหรือผิด

4. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา

แบนดูรา (Bandura, 1965 as cited in Gagne and Medker 1996: 223-227) ได้ให้แนวคิดว่าการเรียนรู้ด้วยการสังเกตจากบุคคลหรือจากต้นแบบนั้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านปัญญา ซึ่งไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอกอย่างเดียว แต่เกิดจากตัวแปรภายในบุคคล ดังนั้น ทฤษฎีการเรียนรู้จึงต้องรวมสิ่งที่เป็นตัวแปรการเรียนรู้ภายในบุคคลด้วยการเรียนรู้ทางสังคมนั้นเกิดจากการสังเกตจากต้นแบบ สัญลักษณ์และทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม ซึ่งการเรียนรู้ทางสังคมด้วยการสังเกตจากตัวแบบตามแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มนี้สามารถสรุปได้ ดังนี้

4.1 สิ่งทีเรียนรู้ของมนุษย์ คือ สิ่งทีสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ บุคคลเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน และเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลทีเกิดจากพฤติกรรม ความรู้ทีบุคคลเรียนรู้กลายเป็นความเชื่อทีผลในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อบุคคลเรียนรู้ว่า เหตุการณ์ใดส่งผลต่อเหตุการณ์อื่นอย่างไรเมื่อประสบเหตุการณ์อีกครั้ง ทำให้มนุษย์คาดหวังเกี่ยวกับเหตุการณ์หนึ่งได้ ทำให้เกิดความดีใจ ความวิตกกังวล หรือความกลัวล่วงหน้า เมื่อบุคคลเรียนรู้เงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมหนึ่งกับผลของการกระทำ ทำให้สามารถคาดหวังเกี่ยวกับผลทีตามมาเมื่อได้ทำพฤติกรรมหนึ่ง สิ่งทีเรียนรู้ในทฤษฎีนี้จึงเป็นความรู้และความเข้าใจว่าสัมพันธ์กับอะไรและเป็นผลของการสังเกตของผู้เรียนเอง

4.2 วิธีการเรียนรู้ส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ของบุคคลนั้นเกิดจากประสบการณ์ตรงและเนื่องจากมนุษย์สามารถเรียนรู้ได้จากการสังเกต ดังนั้นการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นและผลกรรมทีเกิดกับผู้อื่นจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งทีบุคคลเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยการสังเกตมีความสำคัญต่อบุคคลในการกำหนดพฤติกรรมและการกำหนดความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ทีผู้ช่างสังเกตและช่างคิดจะสามารถเข้าใจได้ดีกว่าผู้ทีไม่ชอบสังเกต นอกจากนั้น บุคคลยังสามารถเรียนรู้ด้วยการถ่ายทอดทางสัญลักษณ์จากคำบอกเล่า การสนทนาทำให้บุคคลเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

4.3 ความเชื่อ ซึ่งเกิดจากผลของการเรียนรู้ว่า มีความเชื่อทีอะไรสัมพันธ์กับอะไร อย่างไร ซึ่งไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเป็นจริง ความเชื่อซึ่งเกิดจากคำบอกเล่าของผู้อื่น โดยเฉพาะคำบอกเล่าทีสามารถโน้มน้าวจิตใจและมีความน่าเชื่อถือสูง แต่ไม่สามารถทดสอบหาความจริงได้ ความเชื่อของมนุษย์มีพลังในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ จะได้เห็นจากตัวอย่างการยอม

อดทนต่อความทุกข์ยากลำบากด้วยความเชื่อว่า จะทำให้มีความสุขในอนาคตการยอมตายเพื่อชีวิตที่ดีในภาพต่อไป เป็นต้น

4.4 การควบคุมพฤติกรรมด้วยปัญญา เพราะมนุษย์มีความคิดและมีความสามารถ ใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งต่างๆ ที่ตนเรียนรู้ บุคคลจึงสามารถที่จะนำสัญลักษณ์มาไตร่ตรองทำให้สามารถมองเห็นวิธีการที่จะทำให้เกิดผลกรรมตามที่ปรารถนา และมองเห็นวิธีที่จะหลีกเลี่ยงผลกรรมที่เลวร้าย และสามารถคิดในเชิงประเมิน ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจที่จะกระทำ หรือไม่กระทำพฤติกรรมใด พฤติกรรมหนึ่ง และนำไปสู่การบังคับบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ตนเองตั้งใจเอาไว้

4.5 จริยธรรม หมายถึง กฎสำหรับการประเมินพฤติกรรม เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้น ทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกมา การจำแนกแยกแยะ การประเมิน และการตัดสินใจทางจริยธรรม ซึ่งกฎเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่า การตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่แต่ละคนคิดว่าเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ที่อาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้นมีจำนวนมากจะต้องคำนึงถึงลักษณะของพฤติกรรม และผลที่เกิดตามมาทั้งในระยะสั้นและระยะยาวว่าเป็นอย่างไร สภาพแวดล้อมของการกระทำนั้นว่า เป็นอย่างไร ความรู้สึกของผู้กระทำผิด หรือจำนวนบุคคลและประเภทบุคคลต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบ กระเทือนจากการกระทำและปัจจัยอื่น

4.6 การบังคับตนเอง องค์ประกอบของการบังคับตนเองนั้น เกิดจากการเรียนรู้ทั้งโดยทางตรงและการสังเกตตัวอย่าง ผู้ใหญ่ที่แสดงตัวอย่างของการตั้งมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติไว้สูงและจำแสดงความจริงใจในตนเอง เมื่อตนสามารถทำตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้เท่านั้น ก็จะมีผลให้เด็กได้เห็นแบบอย่าง และถ้าผู้ใหญ่มีเงื่อนไขให้แรงเสริมแก่เด็กก็ต่อเมื่อเด็กตั้งมาตรฐานที่ค่อนข้างสูงให้กับตนเอง บังคับตนเองด้วยการประเมินพฤติกรรมตนเอง และบังคับตนเองด้วยการรู้สึกมีปฏิกิริยาต่อตนเอง

จากการศึกษาด้วยการสังเกตตัวต้นแบบ แบบดูราได้แบ่งกระบวนการสังเกตออกเป็น 4 ส่วน คือ

1) กระบวนการสร้างความสนใจ เป็นการสร้างความสนใจที่เกิดจากตัวต้นแบบอย่างที่มีจุดมุ่งหมาย ซึ่งจะต้องมีเป็นต้นแบบที่ได้รับความสำเร็จ ความสง่างามอำนาจและคุณสมบัติที่ดีอื่นๆ

2) กระบวนการเก็บไว้ในความทรงจำ เมื่อบุคคลเลียนแบบจากตัวต้นแบบนั้นจะต้องอาศัยการสังเกต ใช้ความจำ กริยา อากา ทาทางหรือสัญลักษณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างโดยใช้สิ่งเร้าต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งเร้าที่ควรเป็นสิ่งเร้าทางสายตา

3) กระบวนการทักษะการผลิตซ้ำ (Motor Reproduction Processes) เป็นการเลียนแบบพฤติกรรมจากตัวต้นแบบอย่างคล่องแคล่ว ซึ่งบุคคลจะต้องมีทักษะทางการเคลื่อนไหวที่ดี บางครั้งการใช้วิธีการสังเกตแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น จะทำให้บุคคลได้รับทราบรูปแบบใหม่ (New Patten) เพื่อตอบสนองต่อ แต่อาจจะไม่สามารถที่จะเลียนแบบได้ ดังนั้นจะต้องพัฒนาทางด้านทักษะและเกิดการฝึกหัดด้วย

4) กระบวนการเสริมแรงและสร้างแรงจูงใจ (Reinforcement and Motivational Processes) ซึ่งการเรียนรู้ที่ตนเกิดจากการแยกแยะและการแสดงออกของการตอบสนองใหม่ บุคคลอาจสังเกตตัวต้นแบบและสามารถแสวงหาความรู้ใหม่ได้ ซึ่งบางคนอาจไม่สามารถตอบสนองได้ การแสดงออก

นั้นจะขึ้นอยู่กับตัวแปรทางด้านการเสริมแรงและการสร้างแรงจูงใจ การเสริมแรงนั้นอาจมาจากการเสริมแรงโดยตรง (Direct Reinforcement) การเสริมแรงจากตัวต้นแบบหรือตัวแทน (Vicarious Reinforcement) และการเสริมแรงด้วยตนเอง (Self-Reinforcement)

นอกจากนั้น แบนดูราได้มีแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของตัวต้นแบบว่า จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม 4 ชนิดด้วยกัน ได้แก่

1) ความก้าวร้าว (Aggression) ซึ่งสร้างได้ด้วยการให้ความสัมพันธ์กับสิ่งเร้าอื่นๆ ได้แก่ การก้าวร้าวกับการให้รางวัล (Aggression-Rewarded) การก้าวร้าวกับการลงโทษ (Aggression-Punished) และการก้าวร้าวกับการได้รับการเพิกเฉย (No-sequences)

2) บทบาททางเพศ (Sex Roles) ตัวต้นแบบจะสร้างความเป็นเพศชายและเพศหญิงให้กับบุคคลได้เลียนแบบในสังคม

3) การเสริมแรงตนเอง (Self-Reinforcement) ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก ได้แก่ การให้รางวัลและการลงโทษ ส่วนการประเมินผลตัวเองเป็นทั้งการให้รางวัลและการลงโทษโดยตรง ซึ่งมีอิทธิพลจากตัวต้นแบบในสังคม

4) พฤติกรรมการสนับสนุนสังคม (Prosocial Behavior) การใช้ตัวต้นแบบสามารถส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมการสนับสนุนสังคม ได้แก่ การแสดงความร่วมมือ การช่วยเหลือการแบ่งปันส่วน และการเห็นประโยชน์ของผู้อื่น ในการตัดสินใจเหตุผลทางจริยธรรมนั้นแบนดูรากล่าวว่า อายุไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดในเรื่องของการให้เหตุผลเป็นเด็กนั้นจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของตัวแบบ ซึ่งเด็กจะสังเกตตัวแบบจากพฤติกรรมของผู้ใหญ่ นอกจากนี้ การกำหนดตัวต้นแบบจะต้องอาศัยทักษะความสามารถทางด้านการสนทนา (Conversation) อีกด้วย

นอกจากนั้น ประไพรัตน์ ลำไฉ (2556: 44-45) ยังได้สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับต้นกำเนิดการพัฒนากายคุณธรรม จริยธรรม ที่มาจากแนวคิดของดวงเดือน พันธุมนาวิน ไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนากายคุณธรรม นักสังคมวิทยาเชื่อว่าสังคมมีส่วนในการทำให้มนุษย์มีลักษณะต่างๆ กัน ตามแต่ว่า มนุษย์นั้นจะอยู่ในกลุ่มใดในสังคมและนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ก็เล็งเห็นความสำคัญของสังคมในการก่อตั้งลักษณะทางจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมนั้น โดยทฤษฎีนี้ระบุว่า เด็กเล็กๆ จะเรียนรู้ว่า อะไรดี อะไรชั่ว จากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมด้วยกระบวนการเทียบเคียง (Identification) เด็กจะใช้วิธีการเลียนแบบจากผู้ที่มีความอำนาจและผู้ที่ยอมรับรัก จนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ นักทฤษฎีส่วนมากยอมรับว่า จริยธรรมจะถูกปลูกฝังตั้งแต่บุคคลยังอยู่ในวัยทารก และวัยเด็กเล็กเป็นวัยแห่งการเตรียมตัวเพื่อเข้าเป็นสมาชิกในสังคมใหญ่ ในช่วงแรกของชีวิตนี้เด็กจะได้รับการปลูกฝังทางจริยธรรมมากกว่าในช่วงอื่นๆ ของชีวิต กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรมให้เด็กมากที่สุด คือ สมาชิกในครอบครัวของเด็กเอง รองลงมา คือ โรงเรียนอนุบาลและประถมศึกษา นอกจากนี้ในปัจจุบันก็ยังมีสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และวารสารต่างๆ

2. ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม นักทฤษฎีที่เชื่อว่า การพัฒนาทางสติปัญญาและอารมณ์เป็นรากฐานของการพัฒนาทางจริยธรรม คือ เพียเจท์ (Piaget) และโคลเบอร์ก (Kohlberg) นักทฤษฎีทั้งสองท่านเชื่อว่า จริยธรรมของเด็กจะเจริญขึ้นตามความเจริญของความสามารถทางการเรียนรู้ (Cognitive Ability) สติปัญญาและอารมณ์ของเด็กในบุคคลปกติที่

สติปัญญาไม่เจริญถึงขีดสุด จะมีจริยธรรมในขั้นสูงสุดไม่ได้เช่นกันโคลเบอร์กได้พบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่นๆ ของมนุษย์ในการศึกษาผลงานของนักวิจัยต่างๆ ที่สำคัญ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับระดับสติปัญญาทั่วไป และความสัมพันธ์ของจริยธรรมกับความสามารถที่จะรอผลได้ที่ดีกว่าในอนาคต นอกจากนั้น ผู้ที่มีจริยธรรมสูงยังเป็นผู้ที่มีสมาธิ มีความสามารถควบคุมอารมณ์ของตน และมีความภาคภูมิใจในตนเองและสภาพแวดล้อมสูงกว่าผู้ที่มีจริยธรรมต่ำ โคลเบอร์กจึงสรุปว่าความเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงเกิดจากความสามารถในการควบคุมตนเองในด้านต่างๆ โดยทั่วไปด้วย

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือ ทฤษฎีที่อธิบายวิธีการและขบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคมที่ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะกฎเกณฑ์ทางสังคมมาเป็นลักษณะของตนทฤษฎีประเภทนี้ได้นำเอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์การทางสังคมในการอธิบายต้นกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงจริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ได้เน้นการเรียนรู้ด้วยบังเอิญและการเลียนแบบเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แปลกใหม่ ซึ่งจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมซ้ำๆ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นไปในที่สุด สิ่งที่กระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่างๆ ได้ คือ การหวังความพอใจและการหลบหลีกความทุกข์ และเลียนแบบลักษณะและการกระทำของบุคคลอื่น เป็นบ่อเกิดของการยอมรับลักษณะทั้งที่ดีและไม่ดีจากบุคคลได้อย่างง่ายดาย และเกิดได้กว้างขวางในสถานการณ์ทั่วไป ตั้งแต่เด็กเลียนแบบบิดา มารดา เพื่อนวัยรุ่นเลียนแบบดารา เด็กเลียนแบบพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูที่ตนเองรักใคร่ จะทำให้เด็กเกิดความพอใจเหมือนว่า ตนได้อยู่ใกล้ชิดผู้เลี้ยงดูในขณะนั้น เด็กและวัยรุ่นเลียนแบบเพื่อนในวัยเดียวกันเพื่อขจัดความขัดแย้งในใจที่ตนเองมีลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่มการเลียนแบบคนแปลกหน้าเกิดขึ้นน้อยมาก แต่อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าสังเกตเห็นว่าตัวแบบมีพฤติกรรมใดก็ตาม แล้วได้รับผลตอบแทนที่น่าพอใจ ผู้สังเกตเห็นก็อยากได้รับความพอใจนั้นด้วยก็จะยอมเลียนแบบตัวแบบนั้นบ้าง ทฤษฎีแหล่งกำเนิดของจริยธรรมทั้งสามดังกล่าวมีลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกันมาก นับแต่เป็นทฤษฎีที่ช่วยสร้างภาพการวิเคราะห์จริยธรรมให้ชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการทางจริยธรรมนั้น กล่าวถึงบทบาทของสภาพแวดล้อมทางสังคมของบุคคลที่มีต่อการปรุงแต่งลักษณะจริยธรรมของบุคคลทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรมให้ความสำคัญกับพันธุกรรมในการมีส่วนส่งเสริมหรือขัดขวางพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล แต่ทฤษฎีทั้งสองก็ยังเน้นความสำคัญของสภาพแวดล้อมของบุคคลเช่นกัน สำหรับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมช่วยอธิบายขบวนการยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะบุคคล

จากการศึกษาทฤษฎีพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม จากนักศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า

ทฤษฎีการรู้คิดของเพียเจท์ ทฤษฎีนี้กล่าวว่า การพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับการพัฒนาการทางสติปัญญาของแต่ละบุคคลโดยเด็กจะมีการพัฒนาตามลำดับขั้น เช่น ขั้นก่อนจริยธรรม ซึ่งเป็นเด็กเล็กก่อนวัยเรียน หรือเด็กอนุบาล เด็กจะแสดงพฤติกรรมตามอารมณ์และความต้องการของตนเอง ยังไม่สามารถแยกแยะความถูกต้อง ต่อมาพอโตขึ้นอายุประมาณ 6-10 ปี เด็กจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ตามที่ผู้ใหญ่กำหนด บางครั้งอาจมีการต่อต้านบ้างและต่อมาเมื่อเด็กมีอายุ

สูงขึ้นประมาณ 10-11 ปี เด็กเริ่มแสดงพฤติกรรมตามความสัมพันธ์ของเหตุและผลโดยเริ่มมีความคิดเชิงวิเคราะห์มากขึ้น

ทฤษฎีพัฒนาการคุณธรรมของโคลเบอร์ก ทฤษฎีนี้ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ โดยพบว่าขั้นการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมจะมีความสัมพันธ์กับอายุ และการพัฒนาการทางสติปัญญา โดยกำหนดขั้นการพัฒนาเป็น 3 ระดับ 6 ขั้นด้วยกันคือ 1) ระดับก่อนกฎเกณฑ์จะเกิดขึ้นในเด็กเล็กมีอายุต่ำกว่า 10 ขวบ ระดับนี้เด็กจะแสดงพฤติกรรมเพื่อหลบหลีกการลงโทษ และเพื่อแสวงหารางวัล 2) ระดับตามกฎเกณฑ์ระดับนี้เด็กจะมีอายุ 10-16 ปี ซึ่งเริ่มเป็นวัยรุ่น เด็กจะแสดงพฤติกรรมตามกลุ่มเพื่อน และระดับกฎเกณฑ์ข้อบังคับทางสังคม 3) ระดับเมื่อเด็กเริ่มเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ อายุ 16 ปี ขึ้นไป เด็กจะแสดงพฤติกรรมตามคำมั่นสัญญาที่มีไว้กับกลุ่มเพื่อน และเมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ เด็กจะมีอุดมคติหรือมีคุณธรรมประจำใจตามความต้องการของสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบเสริมแรง หรือการวางเงื่อนไขปฏิบัติของสกินเนอร์ ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าพฤติกรรมการเรียนรู้ของคนเราจะถูกควบคุมโดยเงื่อนไขของการเสริมแรงหรือการลงโทษ โดยพฤติกรรมการเรียนรู้จะสัมพันธ์กับแรงเสริม เช่น ถ้าเราต้องการปลูกฝังคุณธรรมใดก็ต้องจัดให้มีการเสริมแรงในพฤติกรรมนั้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม เช่น การเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นต้นแบบ การเรียนรู้จากความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน เรียนรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดขึ้น เรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรม เครื่องหมายและสัญลักษณ์ต่างๆ ทางสังคมโดยการเรียนรู้จำเป็นต้องมีตัวแปรภายในที่คอยควบคุมการปฏิบัติ หรือละเว้นการปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามกฎกติกาทางสังคม รวมถึงการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้หรือประยุกต์ใช้ในการควบคุมการแสดงพฤติกรรมครั้งต่อไป

ส่วนทฤษฎีต้นกำเนิดการพัฒนาการทางคุณธรรม จริยธรรม ของดวงเดือน พันธมนาวิน ได้สรุปว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจาก 3 ทางด้วยกันคือ 1) อิทธิพลทางสังคมที่หล่อหลอมบุคคลนั้น 2) ความเจริญทางสติปัญญา อารมณ์และความสามารถในการเรียนรู้ 3) การเสริมแรง และความเชื่อมโยงจากการเรียนรู้ทางสังคม

การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา

ได้มีหน่วยงานราชการ องค์กร และนักการศึกษาต่างๆ ได้เน้นถึงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง หลักคุณธรรม จริยธรรมไว้ในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช 2551 คือมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ โดยได้กำหนดจุดมุ่งหมายไว้ คือ

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

6. มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หรือคุณธรรม 8 ประการ ได้แก่ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ

นอกจากนั้น ยังได้เน้นถึงหลักการส่งเสริมคุณธรรมพื้นฐาน 5 ประการดังต่อไปนี้

- 1) การส่งเสริมด้านความพอเพียง
- 2) การส่งเสริมด้านความกตัญญู
- 3) การส่งเสริมด้านความซื่อสัตย์สุจริต
- 4) การส่งเสริมด้านความรับผิดชอบ
- 5) การส่งเสริมด้านอุดมการณ์คุณธรรม

และยังได้มีการประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคอนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้และอยู่ดีมีสุข โดยคุณธรรมพื้นฐาน ประกอบด้วย

1) ขยัน คือ ผู้ที่มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกต้องควร สู้งาน มีความพยายามไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รั้งงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

2) ประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

3) ซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อเวลา ต่อหน้าที่ และต่อวิชาชีพ มีความจริงจัง ปลอดจากความรู้สึกลำเอียง ไม่ใช้เล่ห์กลคดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติอย่างเต็มที่และถูกต้อง

4) มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตามในขอบเขต กฎระเบียบของสถานศึกษาสถาบันองค์กรและประเทศ โดยที่ตนยินดีปฏิบัติอย่างเต็มใจและตั้งใจ ยึดมั่นในระเบียบแบบแผนข้อบังคับและข้อปฏิบัติ รวมถึงการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม

5) สุภาพ คือ ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ เรียบร้อย ไม่ก้าวร้าว รุนแรงหรือวางอำนาจข่มผู้อื่น ทั้งโดยวาจาและท่าทางเป็นผู้มีมารยาทดีงามวางตนเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย

6) สะอาด คือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตาม สุขลักษณะ ผักผลไม้ไม่ให้ช้ำ มี ความแจ่มใสอยู่เสมอ ปราศจากความมัวหมองทั้งกายใจและ สภาพแวดล้อม มีความผ่องใสเป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

7) สามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนเองทั้งในฐานะ ผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วง สามารถแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีความเมตตา มีความแตกต่างความหลากหลายทาง วัฒนธรรม ความคิดและความเชื่อพร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์

8) มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เห็นอกเห็นใจและเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์และผู้ที่มีความเดือดร้อน มีความ เอื้ออาทร เอาใจใส่ อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกายและสติปัญญาลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทา ปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

ธานินทร์ กรัยวิเชียร (2551) ได้ให้ความหมาย การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมใน สังคมไทยว่าการปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมต้องดำเนินใน 2 ลักษณะ คือ การ “ปลูก” และการ “ฝัง” ในส่วนการ “ปลูก” นั้น ใช้สำหรับเด็กและเยาวชน ที่เปรียบเป็นดั่งผ้าขาวและจะเป็นพลังสำคัญ ที่จะ ขับเคลื่อนสังคมไทยในอนาคต ซึ่งจะต้องได้รับการปลูกฝังความคิดและทัศนคติด้านคุณธรรม และจริยธรรมตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อเจริญงอกงามเป็นเมล็ดพันธ์แห่งคุณธรรมที่จะเผยแพร่ในสังคมไทย ต่อไป ส่วนการ “ฝัง” นั้น ใช้กับผู้ใหญ่ ที่บางครั้งได้หลงลืมหรือละเลยการนำคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ ในการประพฤติปฏิบัติ ให้เกิดการระลึก นึกถึง ตระหนักถึงความสำคัญ และนำคุณธรรมจริยธรรม กลับมาใช้ในการดำรงตน และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน ต่อไป ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ยกตัวอย่างให้เห็นว่า 1 สาเหตุที่ทำให้ ประเทศอังกฤษสามารถดำรงมาตรฐานคุณธรรม และจริยธรรมที่สูงส่งเอาไว้ได้ ตลอดมา คือ ชาวอังกฤษได้รับการปลูกฝังคตินิยม 7 ประการมาตั้งแต่ เด็ก (ข้อ 1-7) และเมื่อบุคคลใดมี คตินิยมทั้ง 7 ประการครบถ้วน ก็ถือว่าเป็นผู้ที่มี “Integrity” หมายถึง การยึดมั่น ในสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมอันสูงส่ง มีความหมายลึกซึ้งและ กว้างขวางมาก และเป็นที่ยอมรับของทุกคนทั้งหลายทั้งปวง ที่น่าจะเป็นแบบอย่างที่ดี สำหรับการ ฝึกอบรม จริยธรรมให้แก่เยาวชนหรือบุคคลทั่วไปในสังคมไทย ให้มีคตินิยมครบทั้ง 7 ประการ และ การฝึกอบรมเด็กไทย ควรเพิ่มคตินิยมอีก 5 ประการ เพื่อให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมอันดีและสภาพ ของสังคมไทย ซึ่งคตินิยม 12 ประการ คือ

1. สัจจะ พุทความจริง (Truth)
2. ความซื่อสัตย์สุจริต (Honesty)
3. ความระลึกในหน้าที่ (Sense of Duty)
4. ความอดกลั้น (Patience)
5. ความเป็นธรรม (Fair Play)
6. ความเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Consideration for Others)
7. เมตตาธรรม (Kindness)
8. ความกตัญญูทเวท (Gratitude)
9. ความสุภาพนุ่มนวล (Politeness)

10. ความเคารพต่อผู้มีอาวุโส (Respect for Elders)

11. รักษาคำพูด (Premise)

12. จิตสำนึกสาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวม (Public Conscience)

กรมวิชาการ (อ้างถึงใน พระสมุห์อนันต์ อานนโท ฐปจินดา, 2554) ได้กล่าวถึง คุณธรรม และจริยธรรมที่นักเรียนควรมีทั้งสิ้น 10 ด้าน คือ

1. ความซื่อสัตย์ หมายถึง ความประพฤติของนักเรียนที่แสดงออกซึ่งตรงทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเอง สังคม และผู้อื่น รวมถึงมีความละเอียดเกรงกลัวต่อบาป ความซื่อสัตย์นี้อาจรวมทั้งความ ซื่อตรงต่อหน้าที่ ความสุจริตต่ออาชีพ รวมทั้งซื่อตรงต่อผู้อื่น จักเป็นที่เชื่อถือเคารพนับถือในสังคม

2. ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติตนด้วยความเที่ยงตรง การตัดสินเรื่องราวต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล มีหลักฐานชัดเจน และปราศจากความลำเอียง การปฏิบัติตนด้วยความเที่ยงตรง ไม่ตกอยู่ในอคติ

3. ความเมตตา กรุณา หมายถึง ความรัก ความสงสาร และปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่น อยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์มีความสุข ทั้งแสดงออกทางกาย วาจา ใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน และรวมทั้งมีความ เมตตา กรุณาต่อสัตว์ด้วย

4. ความกัญญกตเวที หมายถึง การรู้จักสำนึกบุญคุณหรือความดีของผู้ทำประโยชน์ หรือให้ความช่วยเหลือแก่เรา เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ และตอบแทนบุญคุณต่อผู้มีบุญคุณต่อเรา

5. การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติให้ถูกต้องเหมาะสมกับ จรรยา มารยาท ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมายและศีลธรรม เพื่อความสงบสุขในชีวิตของตนเอง และ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

6. ความรับผิดชอบ หมายถึง นักเรียนต้องแสดงออกด้วยการเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ การงานของตนเอง มีความตั้งใจในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้ นักเรียนต้องมีความ รับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ครอบครัว สถาบันการศึกษาและเพื่อน

7. ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้แก่บุคคลที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา และรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

8. ความสามัคคี หมายถึง ความร่วมมือร่วมใจของคนในหมู่คณะ ในการประกอบกิจการ งาน ทั้งนี้ ความสามัคคีจะเกิดให้บุคคลในหมู่คณะจะต้องเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์แก่ ส่วนรวม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และรู้จักการแบ่งหน้าที่ในกลุ่ม เพื่อให้งานนั้นสำเร็จบรรลุ ไปด้วยดี

9. การประหยัด หมายถึง การยับยั้งระมัดระวังการใช้สิ่งของทั้งหลาย ด้วยความพอเหมาะ พอควร เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เช่น การประหยัดเวลา การประหยัดทรัพย์ การประหยัด ถ้อยคำ

10. ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้สติปัญญา พิจารณา ไตร่ตรอง และพิสูจน์ ให้ประจักษ์ โดยไม่ต้องหลงงมงาย ไม่เป็นคนหูเบาเชื่อคนง่าย

ศูนย์คุณธรรม องค์การมหาชน (2561: 4) ได้ทำการสำรวจคุณธรรมที่ควรได้รับการส่งเสริม ในสังคมไทย โดยพบว่า คุณธรรมที่ควรได้รับการส่งเสริมมากที่สุด 4 รายการ และสมควรได้รับการ ส่งเสริมมากอีก 5 รายการ โดยจัดเรียงลำดับได้ดังนี้

1. ความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่นในความถูกต้องต่อหน้าที่และบุคคลทั่วไป
2. ความมีวินัยต่อตนเองและต่อสังคม
3. การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายของสังคม
4. การดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง
5. ความรับผิดชอบต่อผู้อื่นและสังคม
6. การมีจิตอาสาและมีน้ำใจในการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม
7. ความมีสัมมาคารวะ
8. ความกตัญญูกตเวที
9. การประพฤติตนไม่เอนเอียงไม่มีเล่ห์เหลี่ยมมีความจริงใจ

จากการศึกษาแนวความคิดการส่งเสริมคุณธรรมในสถานศึกษา ของหน่วยงานราชการ องค์กร และนักการศึกษาต่างๆ สรุปได้ว่า คุณธรรมมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะปลูกฝังให้แก่เยาวชนไทย โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยเน้นคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการสร้าง ความสมานฉันท์ สร้างสันติวิธี เน้นการพัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐาน นอกจากนั้นเน้นคุณธรรมด้านอื่นๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู การมีจิตสำนึกความเป็นไทย ความขยัน ประหยัด อุตทน มีความยุติธรรม มีสัมมาคารวะ มีน้ำใจมีจิตอาสาและจิตสาธารณะต่างๆ สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ได้เน้นการพัฒนาคุณธรรมหลักเป็นคุณธรรมอัตลักษณ์ได้มาจากการระดมสมองของภาคีเครือข่ายของวิทยาลัย 3 คุณธรรมด้วยกันคือ 1. ความรับผิดชอบ 2. ความมีวินัย 3. การมีจิตอาสา โดยคุณธรรมแต่ละคุณธรรมมีรายละเอียดดังนี้

1. ความรับผิดชอบ

1.1 ความหมายของความรับผิดชอบ

วรรณธนพล ลิ้มรัตน์พันธ์ และคณะ (2559) ได้บรรยายว่า ความรับผิดชอบมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษ 2 คำคือ Response กับ Ability ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่ได้แสดงออกโดยมีความตั้งใจ สนใจ และเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย ให้บรรลุผลตามที่กำหนดไว้

คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยรังสิต (ม.ป.พ.) ได้สรุปความหมายของความรับผิดชอบต่อว่า ความรับผิดชอบต่อ Responsibility หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่แสดงออกถึงความเอาใจใส่ จดจ่อ ตั้งใจมุ่งมั่น ต่อหน้าที่การงาน การศึกษาเล่าเรียน ความเป็นอยู่ของตนเองและผู้อยู่ในความดูแลตลอดจนสังคมอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้บรรลุผลตามความมุ่งหมายในเวลาที่กำหนด รวมทั้งการยอมรับผลที่กระทำการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นเพื่อนำไปสู่ผลสำเร็จ

1.2 ประเภทของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบต่อสามารถแบ่งได้ 2 ประเภทด้วยกันคือ

1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบนี้หมายถึง การรับรู้ฐานะและบทบาทของตนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งบุคคลนั้นจะต้องดำรงอยู่ในสภาพที่ช่วยเหลือตนเองได้ โดยที่บุคคลควรที่จะวิเคราะห์และแยกแยะว่าสิ่งใดถูกหรือผิดมีความเหมาะสมหรือไม่ และมีความสามารถที่จะเลือกตัดสินใจในการเป็นที่ยอมรับของสังคม ความรับผิดชอบต่อตนเองแบ่งได้เป็น

1.1) ความรับผิดชอบต่อการรักษาสุขภาพอนามัยตนเอง ซึ่งหมายถึง การเอาใจใส่ดูแลสุขภาพของตนให้มีความแข็งแรงสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยอยู่เสมอ

1.2) ความรับผิดชอบต่อเครื่องอุปโภค บริโภค ซึ่งหมายถึง การจัดการดูแลเครื่องใช้ส่วนตัวให้พอเพียงเป็นระเบียบเรียบร้อยพร้อมที่จะใช้งานได้

1.3) ความรับผิดชอบด้านสติปัญญาและความสามารถ ซึ่งหมายถึง ความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียน ฝึกทักษะและหาประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความสามารถของตนเอง

1.4) ความรับผิดชอบในด้านความประพฤติ ซึ่งหมายถึง การรู้จักปฏิบัติและความควบคุมตนเองให้สามารถประพฤติได้อย่างเหมาะสมมีระเบียบวินัย และดำรงอยู่ในคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา

1.5) ความรับผิดชอบด้านมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งหมายถึง การรู้จักปรับตัวให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเหมาะสม

1.6) ความรับผิดชอบในด้านเศรษฐกิจส่วนตัว ซึ่งหมายถึง การรู้จักวางแผนรู้จักประมาณการใช้จ่ายของตน โดยยึดหลักการประหยัด อดออม

1.7) ความรับผิดชอบต่อการงาน ซึ่งหมายถึง เมื่อได้รับมอบหมายให้ทำภารกิจใดแล้วต้องทำภารกิจใดแล้ว ต้องทำให้สำเร็จเรียบร้อยภายในเวลาที่กำหนด

1.8) ความรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตนเอง ซึ่งหมายถึง ความรับผิดชอบและการยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งผลดีและผลเสีย

2) ความรับผิดชอบต่อสังคม ความรับผิดชอบนี้หมายถึง การปฏิบัติภารกิจของตนที่มีต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความรับผิดชอบต่อสังคมมีดังนี้

2.1) ความรับผิดชอบต่อบิดา มารดา และครอบครัว ได้แก่ ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ การให้ความช่วยเหลือการงานจนเต็มความสามารถตามโอกาสอันควร การประพฤติตนเป็นคนดี ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว และช่วยกันดูแลชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล

2.2) ความรับผิดชอบต่อเพื่อนๆ ได้แก่ การให้ความรักแก่เพื่อนๆ เสมือนเป็นพี่น้องของตน การแนะนำช่วยเหลือไม่ให้เกิดการให้ความรู้ในด้านการเรียน การประกอบอาชีพ การไม่เอารัดเอาเปรียบ การให้อภัยเมื่อเกิดความผิดพลาดบาดหมาง การให้เกียรติและใช้คำสุภาพต่อเพื่อนๆ

2.3) ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ครู อาจารย์ ได้แก่ การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน การให้ความเคารพเชื่อฟังครูอาจารย์ การปฏิบัติตามกฎระเบียบและช่วยเหลือกิจกรรมของสถานศึกษา การช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดไม่ทำลายทรัพย์สินสมบัติของสถานศึกษา การรักษาและสร้างชื่อเสียงแก่สถานศึกษา

2.4) ความรับผิดชอบต่อชุมชน ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน การให้ความเคารพปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน การช่วยเหลือดูแลรักษาสาธารณสมบัติ

2.5) ความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎระเบียบต่างๆ ของบ้านเมือง การรักษาสาธารณสมบัติของชาติการให้ความร่วมมือช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของชาติ การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของไทย การยึดมั่นและดำรงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

1.3 ประโยชน์ของความรับผิดชอบ

เนื่องจากความรับผิดชอบเป็นคุณธรรมที่สำคัญ บุคคลในสังคมแต่ละคนถ้ามีความรับผิดชอบแล้วย่อมเกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ มากมายทั้งทางตรงและทางอ้อมสามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ทำให้งานและกิจกรรมต่างๆ ที่ได้กระทำสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายตามที่กำหนด
- 2) ทำให้เกิดความก้าวหน้าในด้านชีวิตและการงาน
- 3) ทำให้เป็นที่ยอมรับเชื่อถือของผู้บังคับบัญชาและบุคคลรอบข้าง
- 4) ทำให้สมาชิกของสังคมปฏิบัติกิจกรรมสอดคล้องกับหลักกฎหมาย คุณธรรม จริยธรรม ก่อให้สังคม ประเทศชาติเกิดความสงบเรียบร้อย
- 5) ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถปฏิบัติตามคุณธรรมของหลักศาสนาได้ง่าย
- 6) ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความขยัน อดทน และรับผิดชอบต่องานที่ปฏิบัติ
- 7) ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นที่รักของพ่อ แม่ เครือญาติ และเพื่อนฝูงต่างๆ
- 8) ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยต่อตนเองและสังคม
- 9) ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดการพัฒนาด้านจิตใจมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น
- 10) ทำให้ประเทศชาติได้รับการพัฒนา เกิดความสามัคคี มีความแข็งแกร่ง และก้าวหน้า

จากการศึกษาเรื่องความรับผิดชอบ สามารถสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบเป็นลักษณะของบุคคลที่ได้แสดงออกถึงความตั้งใจ ความเอาใจใส่ ความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตน ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ โดยความรับผิดชอบได้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อการรักษาสุขภาพของตน ความรับผิดชอบต่อสติปัญญาความสามารถ ความรับผิดชอบต่อพฤติกรรม ความประพฤติ ความรับผิดชอบต่อเศรษฐกิจส่วนตัว ความรับผิดชอบด้านมนุษยสัมพันธ์ ความรับผิดชอบต่องานอาชีพและความรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตน ส่วนอีกประเภทคือความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งได้แก่ ความรับผิดชอบในการดูแลบิดา มารดา ครอบครัว ความรับผิดชอบต่อเพื่อนๆ ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ครู อาจารย์ ความรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ

2. การมีวินัย

2.1 ความหมายของวินัย

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของวินัยไว้ว่า วินัย หมายถึง ระเบียบ แบบแผน และข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ วินัยตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Discipline ซึ่งหมายถึง เครื่องควบคุมพฤติกรรมของคน

สุคนธา ชินศิริ (2554: 35) สรุปไว้ว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมกับจรรยาบรรณข้อบังคับข้อตกลง กฎหมายและศีลธรรม ได้แก่ การรักษาระเบียบวินัยในการบริโภคและอุปโภค การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบทั้งภายในและภายนอก การแต่งกายและควบคุมท่วงที กิริยา วาจาและใจ และปรับปรุงกิริยาให้

งดงามเป็นระเบียบ มีกิริยาดี สุภาพอ่อนโยน ประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมแก่บุคคล โอกาส เวลา และสถานที่ อันนำไปสู่ความสงบสุขในชีวิตของตนเองและความเป็นระเบียบในสังคม

คมศิลป์ วงศ์พรหมษา (2554: 21) กล่าวโดยสรุปวินัย หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์ หรือบังคับพฤติกรรมของตนเอง ให้เชื่อฟังและประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบ แบบแผนอันดีงามต่างๆ ที่สังคมยอมรับโดยตนเองมองเห็นคุณค่าที่จะกระทำ เพื่อให้เกิดผลดีต่อตนเองและสังคมส่วนรวม

ชัยนนท์ นิลพัฒน์ (2555) ได้สรุปเกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยไว้ว่า วินัย คือ การควบคุมการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง เหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับกฎหมายและศีลธรรม

พระมหาชานนท์ ชัยมงคล (2561: 28-44) ได้ให้ความหมายของระเบียบวินัยไว้ว่า วินัยหมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของบุคคลที่สามารถควบคุมตนเองและการยอมรับหรือปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่สังคมกำหนดไว้ด้วยความสมัครใจของผู้ปฏิบัติ เพื่อธำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยและความเสมอภาคของสมาชิกทุกคนในสังคม ลักษณะพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกคือ ความมีวินัยในตนเองการควบคุมตนเอง ทั้งกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ยังได้สรุปถึงคุณธรรมจริยธรรม ด้านการมีระเบียบวินัยของผู้เรียนในสถานศึกษา ว่า ความมีระเบียบวินัยเป็นการประพฤติ ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมตามกฎระเบียบ กติกา และจรรยาบรรณ ตามข้อบังคับข้อตกลงของโรงเรียน ครอบครัว สังคม และหลักของศีลธรรมอันดี เช่น การไหว้ผู้ปกครอง ครู การแต่งกายตามระเบียบ การเก็บรักษาสิ่งของอย่างเป็นระเบียบ การเข้าคิวเมื่อซื้อสิ่งของ การเข้าร่วมกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม

2.2 ประเภทของวินัย

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากร พ.ศ. 2547 หมวด 6 ได้จำแนกวินัยออกเป็น 7 ประการคือ

- 1) วินัยต่อประเทศชาติ เป็นวินัยที่สนับสนุนและวางรากฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
- 2) วินัยต่อหน้าที่ เป็นวินัยเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน
- 3) วินัยต่อผู้บังคับบัญชา เป็นวินัยที่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่สั่งในหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมาย
- 4) วินัยต่อผู้เรียน เป็นวินัยที่เกี่ยวกับการอุทิศเวลา การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การช่วยเหลือเกื้อกูล เคารพสิทธิไม่ข่มเหง ไม่ล่วงละเมิดทางเพศต่อผู้เรียน
- 5) วินัยต่อประชาชน เป็นวินัยเกี่ยวกับการต้อนรับ การอำนวยความสะดวก การให้ความเป็นธรรม ไม่ก่อกวนแก่งัด ดุหมิ่น เหยียดหยาม ประชาชน
- 6) วินัยต่อผู้ร่วมงาน เป็นวินัยที่เกี่ยวกับ การรักษาความสามัคคี สุภาพ เรียบร้อยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- 7) วินัยต่อตนเอง เป็นวินัยที่เกี่ยวกับการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นการรักษาชื่อเสียง โดยไม่กระทำใด ๆ ให้เสื่อมเสียชื่อเสียง

พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. 9) (2559) ได้จำแนกวินัยออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) วินัยทางโลก ได้แก่ ระเบียบแบบแผนสำหรับควบคุมคนในสังคม เป็นคำสั่งของสังคมเพื่อให้คนในสังคมนั้นทำหรือไม่ทำในบางสิ่งบางประการ เช่น รัฐธรรมนูญ พระราชกำหนด กฎหมาย กฎกติกา ระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี วัฒนธรรม

2) วินัยทางธรรม ได้แก่ กฎ หรือ ข้อบัญญัติทางศาสนาของแต่ละศาสนา สำหรับศาสนาพุทธได้แบ่งไว้ดังนี้

2.1) วินัยของชาวบ้านหรือผู้ครองเรือน ได้แก่ ศีล 5 ศีล 8 ต่างๆ

2.2) วินัยนักบวช ซึ่งเป็นผู้เว้นขาดจาก กายทุจริต วาจทุจริต และมโนทุจริต โดยสามเณรต้องปฏิบัติตามหลักวินัย 10 ข้อ และพระภิกษุต้องปฏิบัติตามหลักวินัย 227 ข้อ เป็นต้น

2.3 ประโยชน์ของการมีวินัย

กาญจนาภิเษกวิทยาลัย นครปฐม (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีวินัยโดยสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1) ประโยชน์ต่อตนเอง ทำให้ตนเองมีระเบียบวินัยมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความตระหนักถึงวินัย ทำให้มีการวางแผนในชีวิตมากขึ้น ทำให้ตนเองมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากยิ่งขึ้น

2) ประโยชน์ต่อโรงเรียน ทำให้โรงเรียนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยค้ำชื่นชม

3) ประโยชน์ต่อสังคม ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สังคมน่าอยู่และไม่เกิดเหตุร้าย

4) ประโยชน์ต่อประเทศชาติ ทำให้สังคมและประเทศชาติเกิดความสงบสุข เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน เป็นผลให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า

ปิยฉัตร วัฒนกุล (2557) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีวินัย ดังนี้

1) ทำให้เราอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

2) ทำให้สังคมและประเทศชาติเกิดความสงบสุข ไม่มีปัญหากันระหว่างคนในสังคมและประเทศชาติด้วยกัน

3) ทำให้เรามีอนาคตและมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

4) ทำให้เราประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน

5) ทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า เนื่องจากคนในประเทศชาติเคารพสิทธิและมีความเป็นระเบียบวินัยซึ่งกันและกัน

6) วินัยได้สร้างนิสัยให้เราเป็นคนตรงต่อเวลาและเป็นคนมีคุณธรรม

2.4 คุณลักษณะของผู้มีวินัย

กนกวรรณ อุปลา (ม.ป.พ.) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้มีวินัยไว้ดังนี้

1) เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต ได้หลอกลวงตนเองและผู้อื่น

2) เป็นผู้ที่มีความตั้งใจ มีความรับผิดชอบที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ปฏิบัติ

3) เป็นผู้ที่เคารพในสิทธิของผู้อื่น

4) เป็นผู้ที่มีระเบียบ โดยปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม

- 5) เป็นผู้ที่มิใช่ลักษณะการมุ่งอนาคต
- 6) เป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำ
- 7) เป็นผู้ตรงต่อเวลารู้จักกาลเทศะ
- 8) เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง
- 9) เป็นผู้ที่มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร
- 10) เป็นผู้ที่มีรู้จักเสียสละและเห็นใจผู้อื่น

จากการศึกษาเรื่องวินัยดังกล่าว สรุปได้ว่า วินัย คือ กฎระเบียบข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ หลักแห่งกฎหมาย หลักแห่งศีลธรรม ฯลฯ ที่สังคมแต่ละแห่งได้กำหนดขึ้น ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบริหารควบคุมความประพฤติของคนในสังคม ทั้งนี้เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความเจริญก้าวหน้าวินัยมีทั้งทางโลกและทางธรรม วินัยทางโลกได้แก่ กฎ ระเบียบ แบบแผน ที่สังคมได้กำหนดขึ้นมาเพื่อบริหารควบคุมคนดังกล่าว ส่วนวินัยทางธรรมได้แก่ กฎ ข้อบัญญัติทางศาสนา เช่น ศีล 5 ศีล 8 หลักวินัย 10 ข้อ ของสามเณร และ 227 ข้อ ของพระภิกษุสงฆ์ ส่วนประโยชน์ของวินัยมีมากมายทั้งมีประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ

3. การมีจิตอาสา

3.1 ความหมายของจิตอาสา

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของ “จิตอาสา” ดังนี้

- 1) “จิต” เป็นคำนาม หมายถึง ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิด และนึก
- 2) “อาสา” เป็นคำกริยา หมายถึง การเสนอตัวเข้ารับทำ ดังนั้น “จิตอาสา” จึงหมายถึง จิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์โดยเต็มใจ สมครใจ อิ่มใจ ซาบซึ้งใจ ปีติสุขที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย แรงสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ในการทำกิจกรรม หรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูตาย เมื่อพบเห็นปัญหา หรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คน เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี และเห็นน้ำตาเปลี่ยนแปลงเป็นรอยยิ้ม เป็นจิตที่เปี่ยมด้วย “บุญ” คือความสงบเยือกเย็นและเป็นพลังแห่งความดี อีกทั้งยังช่วยลด “อัตรานา” หรือความเป็นตัวตนของตนเองลงได้

ธิดาชนก วงศ์พิทักษ์ (2556: 14) ได้ให้ความหมายว่า จิตอาสา หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละเวลา สิ่งของ เงินทอง แรงกาย สติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ หมายถึงรวมถึงกิจกรรมที่เคยทำมาแล้ว และกำลังจะเข้าร่วมในอนาคต หรือเป็นจิตใจที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี ได้ช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม เพื่อให้ผู้อื่นมีความสุขด้วยความสมัครใจ และไม่หวังผลตอบแทน การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ การมีสำนึกของบุคคลที่มีต่อส่วนรวม เอาใจใส่ป้องกันแก้ไขปัญหาสังคมโดยกระทำด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่ภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ

กรรณิกา มาโน (2554: 8) กล่าวถึงจิตอาสาว่า หมายถึง จิตที่พร้อมสละเวลา แรงกาย แรงใจ และสติปัญญาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือสังคม เป็นการกระทำด้วยความสมัครใจ ไม่หวังผลตอบแทน และเป็นการกระทำที่ไม่ใช่ภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ

3.2 ประเภทของจิตอาสา

จิตอาสาตามพระราชโบายรัชกาลที่ 10 แบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ

1) จิตอาสาพัฒนา : ได้แก่ กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตและเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการดำรงชีวิตประจำวันการประกอบอาชีพ รวมทั้งการสาธารณสุข ฯลฯ แบ่งตามภารกิจงานเป็น 8 กลุ่มงาน ดังนี้

1.1) จิตอาสาพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ประชามีสุข หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ อาทิ การขุดลอกคูคลอง การดูแลรักษา ความสะอาดเรียบร้อยของ ศาสนสถานหรือสถานที่สาธารณะการจัดเก็บผักตบชวา การปลูกต้นไม้ รวมทั้งการพัฒนาโครงการต่างๆ ที่สร้างความเป็นอยู่ของชุมชนให้เข้มแข็งประชาชนมีความสุขอย่างยั่งยืน

1.2) จิตอาสางานประดิษฐ์และเผยแพร่งานศิลปาชีพ หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่นำความรู้ทางด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเผยแพร่ และถ่ายทอดเพื่อให้ประชาชนนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อไป

1.3) จิตอาสาฝ่ายกิจกรรมการแสดงนิทรรศการ หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ปฏิบัติงานสนับสนุนในการจัดงานหรือกิจกรรมการแสดงและมีนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ เพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจและเผยแพร่กิจกรรมจิตอาสาฯ เช่น กิจกรรมการแสดงดนตรีบริเวณพระลานพระราชวังดุสิต การจัดงานอุ่นไอรัก คลายความหนาว งานเฉลิมศกสุขสันต์มหาสงกรานต์ตำนานไทย เป็นต้น

1.4) จิตอาสาฝ่ายแพทย์และสาธารณสุข หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ปฏิบัติงานสนับสนุนและช่วยอำนวยความสะดวกแก่แพทย์ พยาบาล รวมถึงช่วยอำนวยความสะดวกด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ

1.5) จิตอาสาฝ่ายทะเบียนและข้อมูล หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกประชาชนที่มาลงทะเบียนจิตอาสาฯ

1.6) จิตอาสาฝ่ายกำลังบำรุงและสนับสนุน หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่สนับสนุนอำนวยความสะดวกดูแลความเรียบร้อย จัดหาหรือบริการอาหาร น้ำดื่ม ให้กับประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม/จิตอาสาที่เข้าร่วมปฏิบัติงาน

1.7) จิตอาสาฝ่ายประชาสัมพันธ์ หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่ช่วยงานประชาสัมพันธ์และให้บริการข้อมูลการจัดกิจกรรมจิตอาสาฯ รวมถึงช่วยดูแลต้อนรับประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

1.8) จิตอาสาฝ่ายรักษาความปลอดภัยและจราจร หมายถึง กลุ่มงานจิตอาสาที่สนับสนุนและช่วยอำนวยความสะดวกในการสัญจรของประชาชนการแนะนำเส้นทาง การแจ้งอุบัติเหตุการจราจรให้เจ้าพนักงานทราบ

2) จิตอาสาภัยพิบัติ : ได้แก่ กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเฝ้าตรวจ เตือน และเตรียมการรองรับภัยพิบัติทั้งที่เกิดจากธรรมชาติ และเกิดจากสาเหตุอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่โดยรวมและการช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนจากภัยพิบัติ ดังกล่าว เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย เป็นต้น

3) จิตอาสาเฉพาะกิจ : ได้แก่ กิจกรรมจิตอาสาพระราชทานที่มีวัตถุประสงค์ให้ปฏิบัติในงานพระราชพิธี หรือการรับเสด็จในโอกาสต่างๆ เป็นการใช้จ่ายพลังจิตอาสาาร่วมปฏิบัติกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่มาร่วมงาน รวมทั้งการเตรียมสถานที่และการฟื้นฟูสถานที่ภายหลังการปฏิบัติในพระราชพิธี และการเสด็จฯ นั้นให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

3.3 ประโยชน์ของจิตอาสา

การเข้าร่วมจิตอาสาด้วยความสมัครใจนั้นได้ก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย สามารถสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

- 1) ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ทำให้สังคมผ่านพ้นวิกฤตไปได้ด้วยดี และสามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าต่อไป
- 2) ผู้ที่เดือดร้อน หรือผู้ที่ขาดโอกาสทางสังคมได้รับความช่วยเหลือให้สามารถพึ่งพาตนเองได้
- 3) สังคมมีความน่าอยู่ อบอวนไปด้วยบรรยากาศของมิตรภาพ เต็มไปด้วยน้ำใจ ทำให้คนในสังคมมีความสุข
- 4) มีความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายต่างๆ สร้างความสามัคคีปรองดองในหมู่คณะและสังคม
- 5) ผู้ที่มีโอกาสพัฒนาจิตใจของตนเอง เข้าใจธรรมะ ลดการยึดติดในอัตตาตัวตน ลดความโลภ ความเห็นแก่ตัว รู้จักคำว่าพอเพียง
- 6) สร้างความสุขให้กับชีวิตด้วยการเป็นผู้ให้ เป็นความสุขทางใจ มากกว่าความสุขที่ได้จากวัตถุ
- 7) เปิดโอกาสให้ชีวิตได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ ทำให้มองชีวิตในมุมมองใหม่ที่หลากหลาย ทำให้เข้าใจชีวิต เข้าใจสังคมมากขึ้น
- 8) ทำให้ชีวิตมีความสุข เกิดความภาคภูมิใจมองเห็นคุณค่าของตนเอง

จากการศึกษาเรื่องจิตอาสาดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า จิตอาสา หมายถึง จิตแห่งการให้ ความดีทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์ โดยการให้นั้นต้องเกิดจากความสมัครใจ เต็มใจ อาจจะให้สิ่งของวัตถุ เสียสละเวลา แรงกาย แรงใจ และไม่หวังผลตอบแทนจากผลการกระทำของตนเอง จิตอาสาได้ ก่อให้เกิดผลประโยชน์มากมายทั้งต่อตนเองและสังคม เช่น ตนเองเกิดความสุข ในฐานะที่เป็นผู้ให้ทำให้เกิดบุญกุศลและช่วยลด “อัตตา” หรือความเป็นตัวตนของตนเองลงได้ ส่วนประโยชน์ต่อสังคม คือ ทำให้ผู้ที่เดือดร้อนได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เกิดความสามัคคี และอบอวนไปด้วยบรรยากาศแห่งมิตรภาพ ก่อให้เกิดความสุข เป็นต้น

ส่วนการแบ่งประเภทของจิตอาสานั้นแบ่งออกเป็น 3 ประการด้วยกัน คือ จิตอาสาพัฒนา จิตอาสาภัยพิบัติ และจิตอาสาเฉพาะกิจ

ความร่วมมือของภาคีเครือข่าย

ความหมายของภาคีเครือข่าย

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 2) ได้ให้ความหมายของภาคีเครือข่ายไว้ว่า ภาคีเครือข่าย คือ กลุ่มบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรอื่นๆ รวมทั้งสถานศึกษาอื่นๆ ที่มีได้สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีส่วนร่วมหรือมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2553: 196) ได้ให้ความหมายของเครือข่าย คือ การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใดๆ ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมกันอย่างเป็นระบบโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการปฏิรูปการศึกษา กลุ่มเครือข่ายนี้ต้องมีการแสดงออกเพื่อลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน

จิรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ (2557: 1) ได้ให้ความหมายภาคีเครือข่าย คือ กลุ่มบุคคล องค์กรที่มีเป้าหมายร่วมกัน มารวมตัวกันด้วยความสมัครใจเพื่อทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย (โดยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำและร่วมประเมินผล) โดยมีความสัมพันธ์ในแนวราบ มีความเสมอภาคและมีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

สำนักงานจังหวัดเลย (2558) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายคือ การเชื่อมโยงของคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกัน ภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

จากความหมายของภาคีเครือข่ายดังกล่าว สรุปได้ว่า ภาคีเครือข่าย หมายถึง กลุ่มบุคคล องค์กร หน่วยงาน สถาบันทางสังคมที่มารวมตัวกันด้วยความสมัครใจ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน และร่วมประเมินผลงานในการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ

นอกจากนั้น ยังได้ระบุชนิดของเครือข่ายที่มีจุดเริ่มต้น หรือถูกสร้างขึ้นมาออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ

เครือข่ายชนิดนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนมีใจตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกันหรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน เข้ามารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ ร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า การดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายในตัวสมาชิกเอง เครือข่ายเช่นนี้มักเกิดขึ้นในพื้นที่ อาศัยความเป็นเครือญาติ เป็นคนในชุมชนหรือมาจากภูมิภาคนาเดียวกันที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มโดยจัดตั้งเป็นชมรมที่มีกิจกรรมร่วมกันก่อน เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจึงขยายพื้นที่ดำเนินการออกไป หรือมีการขยายเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ของกลุ่มมากขึ้น ในที่สุดก็พัฒนาขึ้นเป็นเครือข่ายเพื่อให้ครอบคลุมต่อความต้องการของสมาชิกได้กว้างขวางขึ้น เครือข่ายประเภทนี้ มักใช้เวลาก่อร่างสร้างตัวที่ยาวนาน แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว มักจะเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้น

2. เครือข่ายจัดตั้ง

เครือข่ายจัดตั้งมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับนโยบาย หรือการดำเนินงานของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ การจัดตั้งอยู่ในกรอบความคิดเดิมที่ใช้กลไกของรัฐผลักดันให้เกิดงานที่เป็นรูปธรรมโดยเร็ว และส่วนมากภาคีหรือสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมักจะไม่ค่อยมีพื้นฐาน ความต้องการ ความคิด ความเข้าใจ หรือมุมมองในการจัดตั้งเครือข่ายที่ตรงกันมาก่อนที่จะเข้ามารวมตัวกัน เป็นการทำงานเฉพาะกิจชั่วคราวที่ไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไปในที่สุด เว้นแต่ว่าเครือข่ายจะได้รับการชี้แนะที่ดี ดำเนินงานเป็นขั้นตอนจนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เกิดเป็นความผูกพันระหว่างสมาชิกจนนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มสมาชิกจะยังคงรักษาสถานภาพของเครือข่ายไว้ได้ แต่มีแนวโน้มที่จะลดขนาดของเครือข่ายลงเมื่อเปรียบเทียบระยะก่อตั้ง

3. เครือข่ายวิวัฒนาการ

เป็นการถือกำเนิดโดยไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติตั้งแต่แรก และไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งโดยตรงแต่มีกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล องค์กรมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยยังไม่ได้สร้างเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เฉพาะที่ชัดเจนนัก หรืออีกลักษณะหนึ่งคือถูกจุดประกายความคิดจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการได้รับฟัง หรือการไปได้เห็นการดำเนินงานของเครือข่ายอื่นๆ มา แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกัน สร้างพันธสัญญาเป็นเครือข่ายช่วยเหลือและพัฒนาตนเอง เครือข่ายที่ว่านี้แม้จะไม่ได้เกิดจากแรงกระตุ้นภายในโดยตรงตั้งแต่แรก แต่ถ้าสมาชิกมีความตั้งใจจริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดีเมื่อได้รับการกระตุ้นและสนับสนุน ก็จะสามารถพัฒนาต่อไปจนกลายเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง ทำนองเดียวกันกับเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เครือข่ายในลักษณะนี้พบเห็นอยู่มากมาย เช่น เครือข่ายในลักษณะนี้พบเห็นอยู่มากมาย เช่น เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น

ความจำเป็นที่ต้องมีภาคีเครือข่าย

การพัฒนางานหรือการแก้ปัญหาใดๆ ที่ใช้วิธีดำเนินงานในรูปแบบที่สืบทอดกันเป็นวัฒนธรรมภายในในกลุ่มคน หน่วยงาน หรือองค์กรเดียวกัน จะมีลักษณะไม่ต่างจากการปิดประเทศที่ไม่มีการติดต่อสื่อสารกับภายนอก การดำเนินงานภายใต้กรอบความคิดเดิม อาศัยข้อมูลข่าวสารที่ไหลเวียนอยู่ภายใน ใช้ทรัพยากรหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่พอจะหาได้ใกล้มือ หรือถ้าจะออกแบบใหม่ก็ต้องใช้เวลาานานมาก จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนางานอย่างยิ่งและไม่อาจแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้ ดังนั้น เครือข่ายจึงมีความจำเป็นในการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคล คณะบุคคล และองค์กรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียน และประสบการณ์กับบุคคล หรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานของตน ลดความซ้ำซ้อนในการทำงานโดยให้ความร่วมมือและทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันเสมือนการเปิดประตูสู่โลกภายนอก

จากการศึกษาชนิดของเครือข่ายดังกล่าวสรุปได้ว่า เครือข่ายแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีใจตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกัน ประสบปัญหาเดียวกัน เข้ามาช่วยกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา งานหนึ่ง 2) เครือข่ายจัดตั้งมักเป็นเครือข่ายที่มีความเกี่ยวข้องกันกับการปฏิบัติงานตามนโยบายของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ เพื่อร่วมคิดแก้ไขในการปฏิบัติงานตามนโยบายใดนโยบายหนึ่ง 3) เครือข่ายวิวัฒนาการเป็นเครือข่ายที่มีการพัฒนาแบบผสมผสานโดยเริ่มจากการรวมกลุ่มของกลุ่มบุคคล

หรือองค์กรใดหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการสนับสนุนการเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยความรู้ ความคิดที่จะสร้างงานหรือแก้ปัญหาทางานอาจเกิดจากภายนอกหรือจากเครือข่ายอื่นๆ แล้วนำมาสร้างงานหรือพัฒนางานของตนเอง ส่วนความจำเป็นที่ต้องมีภาคีเครือข่าย เพราะการปฏิบัติใดๆ ต้องใช้ คณะบุคคล และองค์กรต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางาน งานจึงประสบผลสำเร็จไปด้วยดี

องค์ประกอบของภาคีเครือข่าย

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553: 33) กล่าวถึง องค์ประกอบของการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมว่าควรมีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือ

1. วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย
 2. สมาชิก
 3. ผู้ประสานงานและคณะกรรมการ
 4. กิจกรรม
 5. ทรัพยากร เพื่อการดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพของเครือข่ายสถานศึกษา
- สำนักงานจังหวัดเลย (2558) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของภาคีเครือข่ายว่าอย่างน้อยต้องประกอบด้วย 7 อย่างด้วยกัน คือ

1. มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (common perception)
2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision)
3. มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interests benefits)
4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (stakeholders participation)
5. มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship)
6. มีการเกื้อหนุนพึ่งพากัน (interdependent)
7. มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน (interaction)

โดยรายละเอียดของแต่ละอย่างมีดังนี้

การรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (common perception)

ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้เหมือนกันถึงเหตุผลในการเข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่าย เช่น มีความเข้าใจในตัวปัญหาและมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ประสบกับปัญหาอย่างเดียวกันหรือต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาหรือลดความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะถ้าเริ่มต้นด้วยการรับรู้ที่ต่างกัน มีมุมมองหรือแนวคิดที่ไม่เหมือนกันแล้ว จะประสานงานและขอความร่วมมือยาก เพราะแต่ละคนจะติดอยู่ในกรอบความคิดของตัวเอง มองปัญหาหรือความต้องการไปคนละทิศละทาง แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า สมาชิกของเครือข่ายจะมีความเห็นที่ต่างกันไม่ได้เพราะมุมมองที่แตกต่างช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ในการทำงาน แต่ความแตกต่างนั้นต้องอยู่ในส่วนของกระบวนการ (process) ภายใต้อารมณ์ถึงปัญหาที่สมาชิกทุกคนยอมรับแล้ว มิฉะนั้นความเห็นที่ต่างกันจะนำไปสู่ความแตกแยกและแตกหักในที่สุด

การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision)

วิสัยทัศน์ร่วมกัน หมายถึง การมีสมาชิกร่วมกันเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะเดินทางไปด้วยกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันจะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง มีความเป็นเอกภาพ และช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ในทางตรงกันข้าม ถ้าวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของสมาชิกบางกลุ่มขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่าย พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มนั้นก็จะเริ่มแตกต่างจากแนวปฏิบัติที่สมาชิกเครือข่ายกระทำร่วมกัน ดังนั้น แม้ว่าจะต้องเสียเวลามากกับความพยายามในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน แต่ก็จำเป็นต้องทำให้เกิดขึ้น หรือถ้าสมาชิกมีวิสัยทัศน์ส่วนตัวอยู่แล้ว ก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของเครือข่ายให้มากที่สุด แม้จะไม่ซ้อนทับกันแบบสนิทจนเป็นภาพเดียวกัน แต่อย่างน้อยก็ควรสอดรับไปในทิศทางเดียวกัน

ความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interests benefits)

คำว่าผลประโยชน์ในที่นี้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ไม่ใช่ตัวเงิน ถ้าการเข้าร่วมในเครือข่ายสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเขาหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ก็จะเป็นแรงจูงใจให้เขามีสวนร่วมในเครือข่ายมากขึ้น

ดังนั้น ในการที่จะดึงใครสักคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่าย จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับจากการเข้าร่วม ถ้าจะให้ดีต้องพิจารณาล่วงหน้าก่อนที่เขาจะร้องขอ ลักษณะของผลประโยชน์ที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับอาจแตกต่างกัน แต่ควรต้องให้ทุกคนและต้องเพียงพอที่จะเป็นแรงจูงใจให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เป็นเข้ามาเป็นเพียงไม้ประดับ เนื่องจากมีตำแหน่งในเครือข่าย แต่ไม่ได้ร่วมปฏิบัติภารกิจ เมื่อใดก็ตามที่สมาชิกเห็นว่าเขาเสียประโยชน์มากกว่าได้ หรือเมื่อเขาได้ในสิ่งที่ต้องการเพียงพอแล้ว สมาชิกเหล่านั้นก็จะออกจากเครือข่ายไปในที่สุด

การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (stakeholders participation)

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง ดังนั้น สถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรมีความเท่าเทียมกัน ทุกคนอยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน (partner)” ของเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ (horizontal relationship) คือ ความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน มากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (vertical relationship) ในลักษณะเจ้านาย ลูกน้อง ซึ่งบางครั้งก็ทำได้ยากในทางปฏิบัติเพราะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่ายโดยการสร้างบริบทแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบ แต่ถ้าทำได้จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมาก

มีการเกี่ยวพันพึ่งพากัน (interdependent)

เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน การที่สมาชิกเครือข่ายตกอยู่ในสถานะจำกัดทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ ไม่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยตนเองโดยปราศจากเครือข่าย จำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย การทำให้หุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่นจำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกว่าเขาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงได้ การดำรงอยู่

ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของเครือข่าย การเกื้อหนุนพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน (interaction)

หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับก้อนหินแต่ละก้อนที่รวมกันอยู่ในถ้ำ แต่ละก้อนก็อยู่ในถ้ำอย่างเป็นอิสระ ดังนั้นสมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทาง การเขียน การพบปะ พูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนาร่วมกัน โดยที่ผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย

ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกควรเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (reciprocal exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (unilateral exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะเกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย

ความสำคัญของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ประชาชนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทุกระดับ ทุกประเภท ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในทางวิชาการ แนวทางพัฒนาการศึกษาในยุคปฏิรูปที่ยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญ เพื่อให้เป็นคนเก่ง คนดี มีปัญญา มีความสุข มีความเป็นไทย และความเป็นสากล โดยการสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะดังกล่าวนี้ กระทำได้โดยผ่านการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ซึ่งทุกฝ่ายในสังคมและชุมชนมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ได้แก่

1.1 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ได้เปิดโอกาสให้สถานศึกษาขึ้นพื้นฐานในท้องถิ่นสามารถกำหนดสาระของหลักสูตร ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ การพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวนี้เป็นไปตามแนวคิดการให้ชุมชนเป็นฐานซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อยู่ในชุมชนจากประสบการณ์จริงในสถานการณ์จริง เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ และสถานการณ์ชุมชนในฐานะเป็นที่รู้จักท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดี จะเป็นผู้มีส่วนร่วมได้ดียิ่ง

1.2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ จำเป็นต้องมีการจัดหาและพัฒนาสื่อกระบวนการต่าง ๆ ทั้งนี้ ชุมชนสามารถใช้สื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่น ใช้แหล่งเรียนรู้โดยประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกสถานที่และทุกเวลา รวมถึงการเข้าไปมีส่วนช่วยรัฐกับสถานศึกษาจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ โดยชุมชนให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับวิทยาการสากล ขณะที่ต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้วิทยาการสากลและใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ ควรเน้นไปที่การใช้ประโยชน์จากผู้รู้ในท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้นำชุมชนอาจร่วมเป็นวิทยากรหรือร่วมจัดกิจกรรมในสถานศึกษาเพื่อจะได้นำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยก

ย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา รวมทั้งการสนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาสื่อการเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาในชุมชนอีกด้วย

1.3 การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาชุมชน ในยุคการปฏิรูปการศึกษา เป้าหมายของการให้การศึกษาจะไม่จำกัดเฉพาะผู้เรียนหรือจำกัดแต่ภายในโรงเรียนแต่ยังรวมถึงการให้ความรู้ ทักษะ การสร้างเจตคติและจิตสำนึกร่วมกันในการพัฒนาท้องถิ่นของตน ผู้นำชุมชนจึงต้องเป็นผู้ที่รู้จักประสานเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ รวมทั้งสถานศึกษาโดยอาจขอความร่วมมือในการแนะนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มผลผลิตในชุมชน ขอวิทยากรให้ความรู้ หรือขอความร่วมมือให้สถานศึกษาทำการค้นคว้าวิจัยในหัวข้อที่เป็นปัญหาของชุมชน หรือเข้าไปให้ความร่วมมือกับโครงการที่สถานศึกษา หรือหน่วยงานอื่นที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน

1.4 การมีส่วนร่วมในการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากการศึกษาต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต คนในชุมชนทุกคนควรที่จะมีโอกาสได้เรียนรู้ “ทักษะการเรียนรู้” เพื่อที่จะได้พัฒนาตนเองและสังคมได้ ผู้นำชุมชนต้องมีบทบาทในการสร้าง “เครือข่ายการเรียนรู้ชุมชน” หรือ “ศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่น” ด้วยการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น และชุมชน

2. การมีส่วนร่วมทางการบริหาร จากหลักการบริหารสถานศึกษาที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนการบริหารและการดำเนินงานในระดับท้องถิ่นจึงควรกำหนดให้การปฏิบัติเสร็จสิ้นที่สถานศึกษาให้มากที่สุด โดยคำนึงถึงความอิสระ และคล่องตัวเป็นสำคัญผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นสามารถเข้าไปมีส่วนร่วม โดยทำหน้าที่เป็นกรรมการได้ ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา รวมทั้งเข้าไปมีส่วนร่วมทางอื่นได้แก่

2.1 การมีส่วนร่วมในฐานะกรรมการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดเรื่องคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล ส่งเสริม สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงการบริหารและการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ผู้นำชุมชนสามารถเข้าไปเป็นกรรมการได้ ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษา ซึ่งภาระหน้าที่ของคณะกรรมการ ทั้งสองระดับมีอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การกำหนดแผน นโยบายการดำเนินกิจกรรม ไปจนถึงการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล รวมทั้งเป็นผู้สะท้อนปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตลอดจนประสานประโยชน์ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพได้มากที่สุด

2.2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ตรวจสอบคุณภาพการศึกษา ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นวิธีที่ทำให้การศึกษามีมาตรฐานและถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร การศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยสถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจะต้องเปิดเผยรายงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาประจำปีต่อสาธารณชนซึ่งในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาจะต้องให้ข้อมูลเพิ่มเติมรวมทั้งเชิญ ผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาร่วมให้ข้อมูลการจัดการศึกษา ผู้นำชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งทั้งในด้านการให้ข้อมูลเพิ่มเติมสำหรับการประเมินภายนอกและติดตามรายงานผลการประเมินคุณภาพทั้งรายงานประจำปีของสถานศึกษาและรายงานการตรวจสอบคุณภาพทุกห้าปี

2.3 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้สนับสนุนการศึกษาทางเลือก ผู้นำชุมชนมีหน้าที่ดูแลให้สมาชิกในชุมชนทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และให้ความสำคัญเป็นพิเศษแก่คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษ โดยที่การศึกษาจะเป็นในรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย และอนุญาตให้มีการเทียบโอนระหว่างกันได้ ขณะเดียวกันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก็เปิดโอกาสให้บุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นมีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานใน “ศูนย์การเรียนรู้” และได้รับสิทธิประโยชน์บางประการจากรัฐผู้นำชุมชน จึงมีหน้าที่ในการให้การสนับสนุน ครอบครัว หรือองค์กรในชุมชนที่ต้องการจัดการศึกษาทางเลือกนี้ โดยที่การจัดการจัดการศึกษาในลักษณะดังกล่าวจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ประกาศในกฎกระทรวงและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.4 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้สร้างแรงจูงใจเพื่อการศึกษา ภาคีเครือข่ายอาจทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูล ให้คำแนะนำ ประสานงานกับหน่วยงานเพื่อหาทางช่วยเหลือ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนให้ผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษ ได้แก่ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่มี นอกจากนี้ผู้นำชุมชนจะต้องเป็นผู้ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ให้แก่สมาชิกในชุมชนด้วย เช่น แนะนำแหล่งเรียนรู้ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงาน สถาบันทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจัดขึ้นอันจะเป็นประโยชน์สำหรับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคมท้องถิ่น

3. การมีส่วนร่วมทางการเงินและการลงทุนเพื่อการศึกษา ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ ได้แก่

3.1 เป็นผู้ร่วมระดมทุนเพื่อการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากร และสรรพกำลังทั้งปวงจากท้องถิ่น ผู้นำชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการช่วยระดมทุนเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น

3.2 เป็นผู้ริเริ่มและสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาของชุมชนจัดการศึกษาให้สมาชิกทุกคนได้รับสิทธิเสมอภาค และได้รับโอกาสศึกษาต่อตามกำลัง ความสามารถได้อย่างสูงสุด ไม่จำเป็นต้องใช้จ่ายมาก ปัจจุบันรัฐได้ให้การสนับสนุนเป็นพิเศษด้านการเงิน และอุปกรณ์สำหรับผู้เรียนที่พิการและได้จัดกองทุนสำหรับผู้ด้อยโอกาส กองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา แต่การขอความช่วยเหลือจากรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวย่อมไม่เพียงพอผู้นำชุมชนอาจใช้วิธีต่างๆ ในการระดมทุนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ จากชุมชน สถานประกอบการ และภาคเอกชน โดยจัดตั้ง “กองทุนเพื่อการศึกษาของชุมชน” ขึ้นเอง กองทุนดังกล่าวควรมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือแก่สมาชิก ชุมชน ในด้านการศึกษาให้ชัดเจน

3.3 ร่วมติดตามการใช้เงินกองทุนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการร่วมระดมทุนให้สถานศึกษาได้มีเงินสนับสนุนการดำเนินงานด้านการศึกษาเป็นบทบาทที่สำคัญ ขณะเดียวกันภายหลังการร่วมระดมทุนให้สถานศึกษาแล้ว ผู้นำชุมชนก็สามารถมีส่วนร่วมในการเสนอและติดตามให้การใช้เงินดังกล่าวเป็นไปอย่างโปร่งใสและเกิดประโยชน์สูงสุด

นอกจากนั้น ยังได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการ

พัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน โดยให้สมาชิกเข้าร่วมวางแผน ปฏิบัติและประเมินงานเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน และยังให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วม และประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้ คือ

1. ช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน

2. ประชาชนมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น
3. การดำเนินงานของโครงการได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
4. โครงการให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนามากขึ้น
5. ช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

จิรวิทย์ มั่นคงวัฒนะ (2557: 1) ได้กล่าวว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษา โดยเน้นการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษารวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับต่างๆ ตามแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาแบบเครือข่ายมีส่วนร่วมจึงได้มีนโยบายจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายทำงานในลักษณะต่างๆ คือ

1. กลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาปฐมวัย
2. กลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพ การประถมศึกษาและศูนย์พัฒนากลุ่มสาระการเรียนรู้
3. กลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพ การมัธยมศึกษาตอนต้นและศูนย์พัฒนากลุ่มสาระการเรียนรู้
4. กลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพ การมัธยมศึกษาตอนปลายและศูนย์พัฒนากลุ่มสาระการเรียนรู้

จากการศึกษาองค์ประกอบของภาคีเครือข่าย ความสำคัญของภาคีเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน สรุปได้ว่า องค์ประกอบของภาคีเครือข่ายประกอบด้วยวัตถุประสงค์และเป้าหมาย มีสมาชิก มีผู้ประสานงานและคณะกรรมการ มีกิจกรรมและมีทรัพยากร นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบด้านอื่นๆ อีกคือ มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย มีการเสริมสร้างและเกื้อหนุนกัน มีปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ส่วนความสำคัญของภาคีเครือข่ายต่อการจัดการศึกษา สรุปได้ว่า ภาคีเครือข่ายต้องมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ คือ มีส่วนร่วมในทางวิชาการเพื่อพัฒนาการศึกษายุคปฏิรูป มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา มีส่วนร่วมในเรื่องการเงินการลงทุนเพื่อการศึกษา นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่างๆ คือช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการและมีความผูกพันกับโครงการมากขึ้น การดำเนินงานของโครงการได้รับความร่วมมือด้วยดี โครงการเกิดประโยชน์ต่อชุมชน และชุมชนช่วยระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนางานตามโครงการมากขึ้น

ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของภาคีเครือข่าย

1. มีเป้าหมายร่วมกันชัดเจน
2. มีระบบบริหารจัดการที่ดี

หลักการบริหารเครือข่ายการศึกษา

สมบุรณ์ บุรศิริลักษณ์ (2559) กล่าวถึง การรวมกลุ่มของบุคลากรหรือหน่วยงานทางการศึกษาเพื่อดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการเครือข่าย เพื่อให้การ

ดำเนินบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ มีหลักการแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญในการบริหารเครือข่ายการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดการผนึกกำลัง (synergy) หมายถึง กระบวนการบริหารการทำงานในลักษณะการร่วมกันทำงานที่มากกว่าหนึ่งบวกหนึ่งเท่ากับสอง แต่ต้องเป็นหนึ่งบวกหนึ่งมากกว่าสอง การรวมพลังกันทำงานเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าหรือมีความเข้มแข็งมากกว่าที่ต่างคนต่างทำ หรือแต่ละองค์กรทำงานโดยโดดเดี่ยว

2. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (exchange theory) หมายถึง กระบวนการบริหารการทำงานโดยมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ร่วมกันในลักษณะ win-win ดังนั้น เหตุผลหลักที่จะทำให้เครือข่ายเกิดขึ้นโดยสมัครใจก็คือ แต่ละฝ่ายมองเห็นถึงประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการได้เข้าร่วมเครือข่าย ซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะประสานงานร่วมกันหรือเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

3. หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (participative management) หมายถึง กระบวนการบริหารที่ให้คนในองค์กรหรือผู้ส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการบริหารงานร่วมกัน โดยมีหลักการสำคัญประกอบด้วย

3.1 การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น (placation) หมายถึง ระดับความร่วมมือระหว่างกลุ่มบุคคลหรือองค์กรในทางการศึกษากับเครือข่ายในการทำกิจกรรมทางการศึกษาร่วมกัน ในขั้นของการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นระหว่างผู้บริหารองค์กรในทางการศึกษากับผู้บริหารเครือข่าย โดยเปิดโอกาสให้เครือข่ายให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในมุมมองของเครือข่าย โดยการตัดสินใจขึ้นอยู่กับกลุ่มบุคคลหรือองค์กรในทางการศึกษา

3.2 การร่วมเป็นพันธมิตร (partnership) หมายถึง ระดับความร่วมมือระหว่างกลุ่มบุคคลหรือองค์กรในทางการศึกษากับเครือข่ายในการทำกิจกรรมทางการศึกษาร่วมกัน โดยเปิดโอกาสให้เครือข่ายมีอำนาจในการเสนอข้อคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งต่างๆ ตลอดจนกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรในทางการศึกษาได้ตัดสินใจบนพื้นฐานของการพิจารณาข้อมูลที่หลากหลาย

3.3 การเข้าร่วมใช้สิทธิในการตัดสินใจ (delegated power) หมายถึง ระดับความร่วมมือระหว่างกลุ่มบุคคลหรือองค์กรในทางการศึกษากับเครือข่ายในการทำกิจกรรมทางการศึกษาร่วมกัน ในขั้นของการร่วมใช้สิทธิในการตัดสินใจ โดยกลุ่มบุคคลหรือองค์กรในทางการศึกษาได้คัดเลือกเครือข่ายเข้าไปเป็นตัวแทนในการดำเนินงานกันมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น นำเสนอข้อโต้แย้ง มีสิทธิโดยชอบธรรมในการร่วมตัดสินใจเชิงนโยบายต่างๆ

3.4 การควบคุมการตัดสินใจโดยเครือข่าย (network party control) ระดับความร่วมมือของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรในทางการศึกษาและเครือข่ายในการทำกิจกรรมทางการศึกษาร่วมกัน ในขั้นการควบคุมการตัดสินใจ โดยเครือข่ายมีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการจัดกิจกรรมทางการศึกษาด้วยตนเอง กลุ่มบุคคลหรือองค์กรในทางการศึกษามีหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการจัดกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายเท่านั้น

การสร้างเครือข่าย

เพื่อให้เห็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรในทางการศึกษากับเครือข่ายที่เป็นรูปธรรมชัดเจนมากยิ่งขึ้น ขอนำแนวคิดของการสร้างเครือข่ายหรือการบริหารเครือข่ายร่วมพัฒนาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553: 4-17) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการและแสวงหาผู้ร่วมพัฒนา** เป็นการสร้างความตระหนักให้บุคลากรหลักและผู้เกี่ยวข้องหลักของสถานศึกษาในการแสวงหาเครือข่ายที่มีความเข้าใจ เหมาะสม สอดคล้องนำไปสู่ความสัมพันธ์ในความร่วมมือที่ดี

2. **สร้างข้อตกลงและร่วมวางแผน** เมื่อผู้นำและผู้บริหารของเครือข่ายเห็นความสำคัญและประโยชน์ร่วมกัน และตกลงเป็นการเบื้องต้นที่จะร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดแนวทางการดำเนินงาน จัดกิจกรรม สร้างข้อตกลงและร่วมวางแผน (partnership agreement & action planning) เพื่อให้เกิดแนวทางการร่วมมือที่ชัดเจน ก็จะมีการสร้างข้อตกลงและร่วมวางแผนต่อไป

3. **ขั้นร่วมดำเนินงานและกำกับติดตาม** เป็นขั้นตอนสำคัญในการนำแผนงาน โครงการที่เตรียมการไว้มาปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือของเครือข่ายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4. **ขั้นทบทวนผลการดำเนินงาน** เป็นขั้นนำผลการประเมินมาใช้ในการทบทวนปรับปรุงการทำงานร่วมกับเครือข่ายต่อไป

ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของเครือข่ายการศึกษา

ในการดำเนินงานเครือข่ายการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน การบริหารเครือข่ายการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน การบริหารเครือข่ายการศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งสามารถดำรงอยู่ได้จึงเป็นสิ่งสำคัญให้เกิดผลดีต่อหน่วยงานที่ทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย มีตัวชี้วัดสำคัญที่แสดงถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายการศึกษา คือ ต้องมีเป้าหมายร่วมกัน มีระบบบริหารจัดการที่ดี มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การมีส่วนร่วมในการทำงาน ความต่อเนื่องของกิจกรรม การสนับสนุนทรัพยากร การติดต่อสื่อสารผลประโยชน์ร่วมกันในลักษณะ win-win การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง มีนวัตกรรมที่เกิดจากการทำงานเครือข่าย และมีการสรุปบทเรียนร่วมกันอย่างชัดเจน (จิรวิทย์ มั่นคงวัฒน์ 2558, ออนไลน์)

ประโยชน์ของการบริหารเครือข่ายทางการศึกษา

ปัจจุบันองค์กรจำนวนมากทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะบุคลากรและหน่วยงานทางการศึกษา ตั้งแต่ระดับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและองค์กรต่างๆ ในกระทรวงจนถึงหน่วยปฏิบัติการในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตลอดจนสถานศึกษาที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศได้ตระหนักถึงบทบาทสำคัญของการมีเครือข่ายในลักษณะของเครือข่ายทางสังคมว่าเป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการพัฒนาและสามารถช่วยผลักดันการทำงานขององค์กรให้ประสบความสำเร็จได้มากยิ่งขึ้น การทำงานร่วมกันของเครือข่ายได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคลากรและหน่วยงานทางการศึกษาอย่างน้อย 6 ประการ ดังนี้ (สมบุญ บวรศิริรักษ์. 2553: 89)

1. เป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสารและความรู้ใหม่ๆ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกและองค์กรเครือข่ายเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเครือข่ายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เป็นแหล่งระดมทรัพยากร นำไปสู่การแลกเปลี่ยนทรัพยากรและการจัดการทรัพยากรร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร เงินทุน สถานที่ หรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เข้าทำนองผู้ที่มีความพร้อมมากกว่าให้ความช่วยเหลือ ผู้ที่มีความพร้อมน้อยกว่า

3. เป็นการระดมสรรพกำลังเพื่อร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นร่วมกัน เป็นการร่วมแรงร่วมใจในการทำงาน ซึ่งจะนำไปสู่ความสามัคคีของสมาชิกและเครือข่าย

4. เป็นการป้องกันการทำงานซ้ำซ้อน ลดความสิ้นเปลืองของทรัพยากรด้วยการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ รู้บทบาทหน้าที่ของตนเองเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการทำงานร่วมกัน

5. เป็นเวทีกลางสำหรับการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่มีความประสงค์จะทำงานร่วมกันในรูปแบบเครือข่าย

6. เป็นการรวมพลังในการทำงานที่ยากๆ ที่คนหรือหน่วยงานเดียวไม่สามารถทำได้สำเร็จ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของกลุ่ม หรือทีม หรือหลายๆ หน่วยงาน มาร่วมกันทำงานในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือ

จากการศึกษาหลักการบริหารเครือข่าย แนวคิดการจัดสร้างและความเข้มแข็งของเครือข่าย และประโยชน์ของเครือข่ายของการศึกษา สรุปได้ว่า แนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญในการบริหารเครือข่ายคือ แนวคิดการผนึกกำลังทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม และแนวคิดในการจัดสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดรูปธรรมมากขึ้น มีหลักการคือ มีการเตรียมการและแสวงหาผู้ร่วมพัฒนามีการสร้างข้อตกลงในการร่วมวางแผน มีการร่วมกันดำเนินการและติดตามงาน มีการทบทวนผลการดำเนินงาน ส่วนตัวชี้วัด ความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายคือ มีเป้าหมายและระบบบริหารจัดการที่ดี นอกจากนั้นเครือข่ายทางการศึกษาได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่างๆ คือ เป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ เป็นแหล่งระดมทรัพยากร เป็นการระดมสรรพกำลังเพื่อร่วมคิด ร่วมทำ เป็นการป้องกันการงานซ้ำซ้อน เป็นการรวมพลังในการทำงานที่ยากและอื่นๆ

การพัฒนาารูปแบบ

การพัฒนาารูปแบบ

คีเวส (Keeves, 1988: 67) ได้กล่าวถึงหลักการอย่างกว้าง ๆ เพื่อกำกับการสร้างรูปแบบไว้ 4 ประการ คือ

1. รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างของตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้นก็ยังมีประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ

2. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น จากการใช้รูปแบบได้สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกตและหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

3. รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลในเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่เรากำลังศึกษาด้วย

บรรจง เจริญสุข (2555: 92-93) แบ่งขั้นตอนการพัฒนาารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา ออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้น โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎี หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาและหลักธรรมาภิบาล สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 12 คน

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 24 คน ด้วยเทคนิคเดลฟายจำนวน 3 รอบ

ระยะที่ 3 ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม

รมย์ พะโยม (2557: 17) สรุปขั้นตอนการพัฒนาารูปแบบการบริหารการปฏิบัติงานของสถานศึกษา ดังนี้

1. การสังเคราะห์องค์ประกอบการบริหารการปฏิบัติงานของสถานศึกษา จากแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วจัดทำเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า สอบถามผู้บริหารสถานศึกษา

2. การสร้างรูปแบบการบริหารการปฏิบัติงานของสถานศึกษา โดยใช้ข้อมูลจากการสังเคราะห์ขั้นตอนที่ 1 ให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาโดยสนทนากลุ่ม

3. การประเมินรูปแบบการบริหารการปฏิบัติงานของสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้บริหาร การศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 15 คน พิจารณาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

สมยงค์ แก้วสุพรรณ (2556: 138-145) ได้นำเสนอรูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ

1. วิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิผล

2. สร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา โดยใช้การสนทนากลุ่มและจัดเวทีวิพากษ์

3. ทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา

4. ประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา

วโร เฟิงส์วีสต์ (2553: 9-10) กล่าวว่า การสร้างและพัฒนารูปแบบ แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมา ก่อน เป็นรูปแบบตามสมมติฐาน (Hypothesis Model) โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารายกรณีหน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผล การศึกษาจะนำมาใช้กำหนดองค์ประกอบ หรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรเหล่านั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบใน รูปแบบ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบในขั้นตอนนี้จะต้องอาศัยหลักการของเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ ซึ่ง โดยทั่วไปการศึกษาในขั้นตอนนี้จะมีขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำสารสนเทศที่ได้มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นร่างกรอบความคิดการวิจัย

1.2 การศึกษาจากบริบทจริงในขั้นตอนนี้อาจจะดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้

1.2.1 การศึกษาสภาพ และปัญหาการดำเนินการในปัจจุบันของหน่วยงานโดยศึกษาความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) ซึ่งวิธีศึกษาอาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสอบถาม การสำรวจ การสนทนากลุ่ม เป็นต้น

1.2.2 การศึกษารายกรณี (Case Study) หรือพหุกรณีหน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จ หรือมีแนวปฏิบัติที่ดีในเรื่องที่ศึกษา เพื่อนำมาเป็นสารสนเทศที่สำคัญในการพัฒนารูปแบบ

1.2.3 การศึกษาข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ วิธีศึกษาอาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นต้น

1.3 การจัดทำรูปแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะใช้สารสนเทศที่ได้ในข้อ 1.1 และ 1.2 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นกรอบความคิดการวิจัยเพื่อนำมาจัดทำรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ภายหลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นตอนแรกแล้ว จำเป็นที่จะต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นถึงแม้จะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎี แนวความคิดรูปแบบของบุคคลอื่นและผลการวิจัยที่ผ่านมา แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังหรือไม่ การเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทดลองใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง จะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรต่าง ๆ ในรูปแบบ ผู้วิจัยอาจจะปรับปรุงรูปแบบใหม่โดยการตัดองค์ประกอบหรือตัวแปรที่พบว่าไม่มีอิทธิพลหรือมีความสำคัญน้อยออกจากรูปแบบ ซึ่งจะให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

ไมตรี บุญทศ (2554: 66) ได้นำเสนอขั้นตอนการสร้างและพัฒนารูปแบบ 6 ขั้นตอนดังนี้

1. การเตรียมก่อนการวิจัย โดยการเลือกพื้นที่การวิจัย การเตรียมทีมวิจัย เครื่องมือวิจัย
2. วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาโรงเรียนพื้นที่ในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สภาพปัจจุบัน ปัญหาโรงเรียนพื้นที่การวิจัย ศึกษาดูงานโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ
3. ร่างรูปแบบการบริหารเพื่อการประกันคุณภาพภายในที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียน
4. ตรวจสอบและแก้ไขร่างรูปแบบการบริหารเพื่อการประกันคุณภาพภายในที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียน
5. ทดลองใช้รูปแบบการบริหารเพื่อการประกันคุณภาพภายในที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียน
6. ประเมินและปรับปรุงการบริหารเพื่อการประกันคุณภาพภายในที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียน

ในขณะที่ บุญชม ศรีสะอาด (2560: 13-14) ได้กล่าวถึงการวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบว่า อาจกระทำได้ 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. สร้างหรือพัฒนารูปแบบ โดยจะมีการสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตามสมมติฐาน จากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิดรูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่น ๆ และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพการณ์ ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบ ในการสร้างหรือพัฒนารูปแบบนี้ จะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ และการศึกษาค้นคว้าซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งผู้วิจัยอาจคิดโครงสร้างของรูปแบบขึ้นก่อน แล้วปรับปรุงโดยอาศัย

สารสนเทศจากการศึกษาองค์ประกอบย่อย หรือตัวแปรแต่ละตัวแล้วจึงเลือกองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรที่สำคัญประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้ หัวใจสำคัญของขั้นนี้อยู่ที่การเลือกองค์ประกอบในรูปแบบ (ตัวแปร/กิจกรรม) เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม ดังนั้นผู้วิจัยควรกำหนดหลักการในการพัฒนารูปแบบอย่างชัดเจน เช่น เป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน สามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย ตัวแปรในรูปแบบมีน้อยตัว แต่สามารถอธิบายผลได้มาก เป็นต้น ในการวิจัยบางเรื่องจำเป็นต้องให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม

2. ทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลังจากได้สร้างหรือพัฒนารูปแบบในขั้นต้นแล้ว จำเป็นต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้นถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎีแนวคิด รูปแบบของคนอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมาแล้ว หรือแม้กระทั่งได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐานซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งในขั้นนี้บางครั้งใช้คำว่าทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ

รัตน์ บัณฑิต (2562: 13-15) กล่าวถึง กระบวนการหรือขั้นตอนของการพัฒนานวัตกรรมหรือรูปแบบว่า เป็นกระบวนการของการวิจัยและพัฒนาซึ่งกระบวนการดำเนินงานที่มีขั้นตอนต่อเนื่องกันตามลำดับ กล่าวคือ ผลที่ได้รับจากการดำเนินงานในขั้นตอนหนึ่ง ๆ จะได้รับการนำไปใช้สำหรับดำเนินงาน ในขั้นตอนต่อ ๆ ไป ทั้งนี้ในแต่ละขั้นตอนมิได้แยกจากกันโดยเด็ดขาดแต่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ๆ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์สังเคราะห์ สรุปรวบรวมปัญหา ปัจจุบัน ปัญหา หรือความต้องการ ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบ สร้าง และประเมินนวัตกรรม ขั้นตอนที่ 3 การนำนวัตกรรมไปทดลองใช้ ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงนวัตกรรม และขั้นตอนที่ 5 การเผยแพร่วัตกรรม

วิลเลอร์ (Willer. 1986: 83) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้าง (Construct) รูปแบบ และ 2) การหาความเที่ยงตรง (Validity) ของรูปแบบ

สตรีกแลนด์ (Strickland, 2006) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนารูปแบบไว้ว่า ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย การวิเคราะห์ (Analysis) การออกแบบ (Design) การพัฒนา (Development) การนำไปทดลองใช้ (Implement) และการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งเรียกว่า “ADDIE Model” สอดคล้องกับ เมย์สัน และคีตอรี (Meason and Khedourri, 1985) ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบดังนี้ 1) รวบรวมปัญหา (Problem formulation) 2) สร้างรูปแบบ (Model construction) 3) ทดสอบรูปแบบ (Testing the model) 4) การนำรูปแบบไปใช้ (Implementation) และ 5) การปรับปรุงรูปแบบ (Model updating)

กล่าวโดยสรุป การพัฒนารูปแบบแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และ 2) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ขั้นตอนการสร้างหรือพัฒนารูปแบบในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตามสมมติฐาน (Hypothesis Model) โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และขั้นตอนการทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ภายหลังที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นตอนแรกแล้ว จำเป็นที่จะต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นถึงแม้จะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบของบุคคลอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมา แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็น

ที่จะต้องตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังหรือไม่ การเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทดลองใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง จะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการด้านวิจัยนวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์อาชีวศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณภาพผู้เรียนและสู่การบริการสังคม วิทยาลัยการอาชีพท่าแพฯ ผู้วิจัยได้พัฒนาสอดคล้องกับแนวคิดและหลักการดังกล่าว ประกอบด้วย 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการด้านวิจัยนวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์อาชีวศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณภาพผู้เรียนและสู่การบริการสังคม 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการด้านวิจัยนวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์อาชีวศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณภาพผู้เรียนและสู่การบริการสังคม 3) ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการด้านวิจัยนวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์อาชีวศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณภาพผู้เรียนและสู่การบริการสังคม และ 4) ประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการด้านวิจัยนวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์อาชีวศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณภาพผู้เรียนและสู่การบริการสังคม

การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบและการประเมินรูปแบบ

อุทุมพร จามรมาน (2554: 23) กล่าวว่า การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธี ซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ ซึ่งการตรวจสอบรูปแบบควรตรวจสอบคุณลักษณะ 2 อย่าง คือ 1. การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์/ความเกี่ยวข้อง เหตุผลระหว่างตัวแปร 2. การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประมาณค่านี้สามารถประมาณข้ามกาลเวลากลุ่มตัวอย่าง หรือสถานที่ได้ (Across Time, Samples, Sites)

อิสเนอร์ (Eisner, 1994: 192 - 193) ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบรูปแบบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่าการรับรู้ที่เท่ากันนั้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ และได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ไว้ดังนี้

1. การตรวจสอบโดยแนวทางนี้ มิได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal-based model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive model) หรือกระบวนการตัดสินใจ (Decision Making model) แต่อย่างไรอย่างหนึ่ง แต่การตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณาซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไปแต่อาจผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

2. เป็นรูปแบบการตรวจสอบที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะตรวจสอบ ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่า ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ตรวจสอบอย่างแท้จริง

3. เป็นแบบที่ใช้ตัวบุคคล หรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ โดยให้ เชื่อถือว่า ผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

4. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณา การบ่งชี้ข้อมูล ที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ ในการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์และการเป็นที่เชื่อถือของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

ในขณะที่ พูลสุข หิงคานนท์ (2554: 53-55) ได้ศึกษาและสรุปว่า การทดสอบรูปแบบทาง สังคมศาสตร์หรือพฤติกรรมศาสตร์ สามารถดำเนินการตรวจสอบรูปแบบโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนการวิจัยทางการศึกษาดำเนินการทดสอบโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มากเกินไปบางเรื่องต้องการความละเอียดอ่อนและลึกซึ้งจึงประเมินโดยอาศัยความรู้ของผู้ทรงคุณวุฒิ จะช่วยให้การตรวจสอบแบบจำลองทางการศึกษาดำเนินไปได้ด้วยดี

นอกจากนี้ จินตนา ศักดิ์ภู่อารัม (2555: 13-14) ยังได้สรุปแนวคิดและเสนอการประเมิน รูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีดังนี้

1. การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จะดำเนินการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้ง เฉพาะประเด็น ที่นำมาพิจารณาไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจแต่จะ บูรณาการปัจจัยต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจาร์ณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับ คุณภาพ ประสิทธิภาพหรือความเหมาะสมของสิ่งที่จะทำการประเมิน

2. การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในเรื่องที่ จะประเมินที่มีความละเอียดลึกซึ้ง และอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เป็นการวัดคุณค่าที่ ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง

3. การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือการประเมิน จะถือว่าผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเที่ยงธรรมและมี ดุลพินิจที่ดี มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาจะเกิดจากประสบการณ์ และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิเอง

4. การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานตาม อัธยาศัยและความถนัดของแต่ละบุคคล นับแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณา การบ่งชี้ข้อมูล ที่ต้องการเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

กล่าวโดยสรุป การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบและการประเมินรูปแบบหรือ การประเมินคุณภาพของรูปแบบ สามารถกระทำได้หลายวิธี ซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐาน เชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจาก หลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐาน เชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ การใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่า การวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่าการรับรู้ที่เท่ากันนั้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ ซึ่งในการศึกษารู การพัฒนาการบริหารจัดการด้านวิจัยนวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์อาชีวศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณภาพ ผู้เรียนและสู่การบริการสังคม วิทยาลัยการอาชีพท่าแซะครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการกำหนดตรวจสอบรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ โดยการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ และในส่วนของประเมิน รูปแบบก่อนนำรูปแบบไปทดลองใช้จะประเมินด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้

บริบทของวิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา

ประวัติความเป็นมา

วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา เป็นสถานศึกษาสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคกลาง 3 สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2481 บนเนื้อที่ 4 ไร่ 3 งาน 89 ตารางวา ในนามโรงเรียนประถมช่างทอผ้า ต่อมาได้รับการพัฒนาปรับปรุง และยกฐานะเป็นวิทยาลัยฯ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2519 ปัจจุบันมีเนื้อที่รวม 6 ไร่ 2 งาน 34.22 ตารางวา ตั้งอยู่เลขที่ 154 ถนนมรุพงษ์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา รหัสไปรษณีย์ 24000

ผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน

1. นายสุพจน์ ทองเหลือง	ผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา
2. นางสาวปนัดดา กิตติวงศ์ธรรม	รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารทรัพยากร
3. นางสาวคณิสันนัทพรพรณ ผลทำมีบุญ	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
4. นายประเสริฐ แก้วแจ่ม	รองผู้อำนวยการฝ่ายแผนงานและความร่วมมือ
5. นางสาวดวงพร ราษฎร์เจริญ	รองผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียน

นักศึกษา

ลักษณะของชุมชน

วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทราตั้งอยู่ในเขตชุมชน อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา โดยสภาพชุมชนโดยรอบของวิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทราเป็นชุมชนเมือง บริเวณโดยรอบเป็นสถานที่ตั้งของหน่วยงานราชการสำคัญๆ เช่น ศาลากลางจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ว่าการอำเภอเมือง โรงพยาบาล ที่ทำการไปรษณีย์ ศาลจังหวัด สถานศึกษา สถานีตำรวจ ธนาคาร สถานีเดินรถประจำทาง ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า โรงแรม เป็นต้น

การประกอบอาชีพของชุมชนมีทั้งอาชีพธุรกิจขนาดใหญ่ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้า ธนาคาร โรงแรม โรงพยาบาล ฯลฯ ธุรกิจขนาดย่อม ได้แก่ ร้านอาหาร ร้านเสื้อผ้า บริการเสริมสวย ร้านค้าปลีก-ส่ง ประชาชนประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานโรงงาน รับจ้าง และประกอบอาชีพอิสระลักษณะทางสังคม ประชากรของจังหวัดฉะเชิงเทราส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ใช้ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมสะดวก การเดินทางไปกรุงเทพฯ สามารถเดินทางโดยทางรถยนต์ และรถไฟ มีศาสนสถาน ที่สำคัญ คือ วัดโสธรวรารามวรวิหาร

ปรัชญา วิสัยทัศน์ เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ พันธกิจ

ปรัชญา

ทักษะดี คุณธรรมเด่น เน้นเทคโนโลยี มีมาตรฐานสากล

วิสัยทัศน์ (Vision)

มุ่งพัฒนาองค์กรให้เป็นศูนย์กลางจัดการศึกษาวิชาชีพที่ทันสมัย เพื่อผลิตกำลังคนคุณภาพในศตวรรษที่ 21

เอกลักษณ์ (Uniqueness)

วิชาชีพเชี่ยวชาญ บริการเป็นเลิศ

อัตลักษณ์ (Identity)

รับผิดชอบ มีวินัย จิตอาสา
 สัญลักษณ์ ตรา สี ดอกไม้ประจำวิทยาลัย
 ตราสัญลักษณ์วิทยาลัย

ตราสัญลักษณ์วิทยาลัย ประกอบด้วย เสาธรรมจักร อยู่ภายใต้วงกลมรอบสามชั้น รอบเสาธรรมจักร จารึกอักษร ทุ ส นิ ม ศูนย์รวมแห่งการพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะอาชีพและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีข้อความด้านบนเป็นชื่อภาษาไทย วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา ด้านล่างเป็นชื่อภาษาอังกฤษ Chachoengsao Vocational College

ตุ ส นิ ม หมายความว่า อริยสัจ 4 สัจธรรมของพระพุทธเจ้า

1. ทุ หมายความว่า ทุกข์ ความไม่สบายกาย สบายใจ
 2. ส หมายความว่า สมุทัย สาเหตุแห่งความทุกข์ อันเนื่องมาจากความดิ้นรนทะยานออก
 3. นิ หมายความว่า นิโรธ ความดับทุกข์ถึงถึงดับความดิ้นรนทะยานยาก
 4. ม หมายความว่า อริยมรรค 8 ทางปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการดับทุกข์ ได้แก่ ความเห็นชอบ ความคิดชอบ วาจาชชอบ กระทำชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ และจิตมั่นชอบ
- สีประจำวิทยาลัย น้ำเงินแสด

ต้นไม้ประจำวิทยาลัย ต้นลีลาวดี

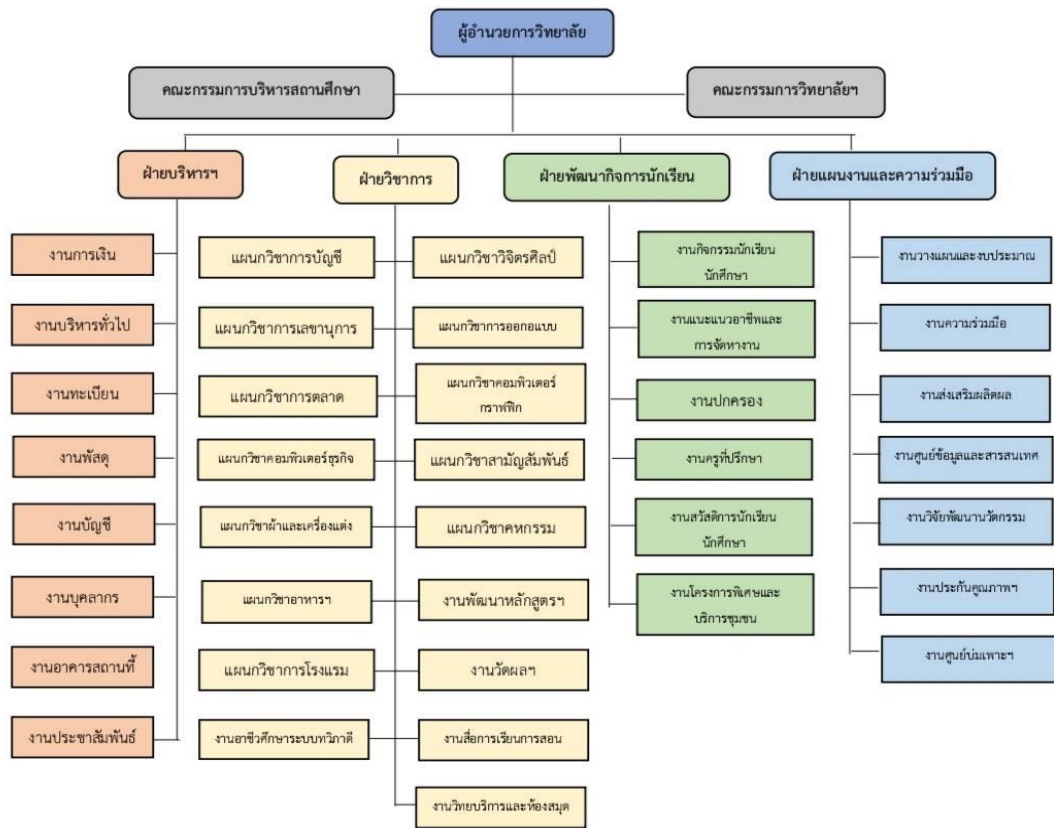

ต้นลีลาวดี มีชื่อวิทยาศาสตร์ *Plumeria alba* L. เป็นไม้ดอกที่มีสีเส้นสวยงาม มีหลากหลายสี ให้เลือกสรร ไม่ว่าจะ เป็น ชาว เหลืองอ่อน แดง ชมพู ฯลฯ บางดอกก็มีมากกว่า 1 สี สำหรับต้นลีลาวดี มีถิ่นกำเนิดในทวีปอเมริกา พบในบริเวณพื้นที่ตั้งแต่ประเทศเม็กซิโกตอนใต้ถึงตอนเหนือของทวีปอเมริกา มีขนาดตั้งแต่พุ่มเตี้ยแคระสูงประมาณ 0.9 - 1.2 เมตร จนถึงต้นที่สูงมาก และบางต้นอาจสูงถึง 12 เมตร มีชื่ออื่นๆ ได้แก่ ลั่นทม จำปา จงป่า (กาญจนบุรี) จำปาลาว (ภาคเหนือ) จำปาขาว (ภาคอีสาน) จำปาหอม (ภาคใต้) ไม้จัน (ยะลา) มอยอ (นราธิวาส) จำไป (เขมร) เป็นต้น

พันธกิจ (Mision)

1. เพื่อยกระดับคุณภาพวิทยาลัยในทุกด้าน ทั้งระบบบริหารงานคุณภาพและการจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพสูงสุดโดยค่านึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำนุบำรุงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีความรับผิดชอบต่อสังคม
2. เพื่อพัฒนาการศึกษาวิชาชีพเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ทันสมัยด้วยหลักสูตรฐานสมรรถนะอย่างหลากหลายตามความต้องการของสถานประกอบการทั้งในประเทศและต่างประเทศ ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพส่งเสริมการวิจัย สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม
3. เพื่อผลิตกำลังคนอาชีวศึกษา ระดับ ปวช. ปวส. และปริญญาตรีสายเทคโนโลยีที่มีสมรรถนะวิชาชีพเชี่ยวชาญ มีทักษะในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องระบบเศรษฐกิจของประเทศ และกลุ่มประชาคมอาเซียน เป็นคนดีสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลก

แผนภูมิโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษาพะเยา

ภาพที่ 2.9 แผนผังแสดงโครงสร้างการบริหารงานของสถานศึกษา

ข้อมูลบุคลากรวิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา อัตรากำลังปี 2562

ตารางที่ 2.1 จำนวนผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา

ประเภท	ปีการศึกษา 2561(คน)	ปีการศึกษา 2562(คน)
- ผู้บริหาร	5	5
- ข้าราชการครู	63	56
- ข้าราชการพลเรือน	1	1
- พนักงานราชการครู	7	7
- พนักงานราชการ (อื่นๆ)	2	2
- ครูพิเศษสอน	14	14
- เจ้าหน้าที่	20	20
- บุคลากรอื่นๆ	18	18
รวม ครู	84	77
รวมทั้งสิ้น	130	123

ตารางที่ 2.2 จำนวนผู้เรียนจำแนกตามระดับ และชั้นปี ประจำปีการศึกษา 2562

ระดับชั้น	ปกติ	ทวิภาคี	ทวิศึกษา	รวม
ปวช.1	495	86	0	581
ปวช.2	542	34	0	576
ปวช.3	486	43	0	529
รวม ปวช.	1,523	163	0	1,686
ปวส.1	278	135	0	413
ปวส.2	241	124	0	365
รวม ปวส.	519	259	0	778
รวมทั้งสิ้น	2,042	422	0	2,464

ข้อมูลด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

ปัจจุบันวิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา เปิดหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน ดังนี้

ตารางที่ 2.3 หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน และสาขาวิชา วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา
ปีการศึกษา 2562

ระบบปกติ	ระบบทวิภาคี
หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ	หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ
การบัญชี	ธุรกิจค้าปลีก
การตลาด	การโรงแรม
การเลขานุการ	
คอมพิวเตอร์ธุรกิจ	
แฟชั่นและสิ่งทอ	
อาหารและโภชนาการ	
คหกรรมศาสตร์	
คหกรรมเพื่อการโรงแรม	
จิตรศิลป์	
การออกแบบ	
คอมพิวเตอร์กราฟิก	
หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
การบัญชี	การบัญชี
การตลาด	การตลาด
การเลขานุการ	คอมพิวเตอร์ธุรกิจ
การจัดการสำนักงาน	
คอมพิวเตอร์ธุรกิจ	
การบริการงานคหกรรมศาสตร์	อาหารและโภชนาการ
คอมพิวเตอร์กราฟิก	การโรงแรม

ข้อมูลด้านอาคารสถานที่

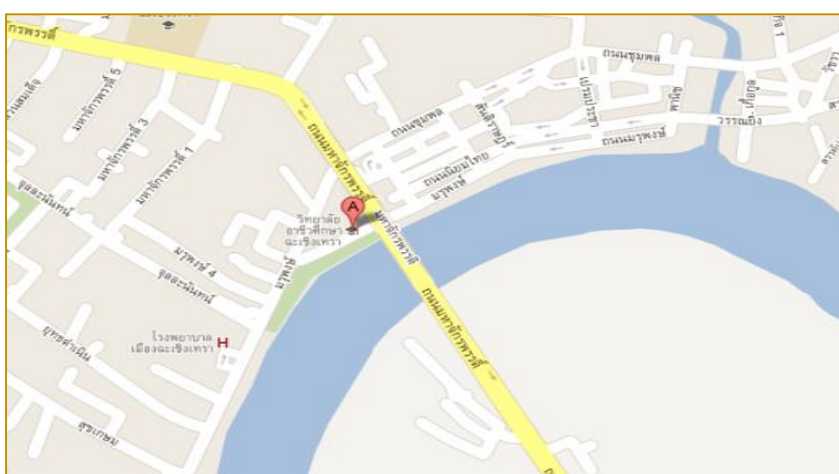
วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่เลขที่ 154 ถนนมรุพงษ์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000 โทร. 038 - 511142 และ 038 - 517078 โทรสาร. 038 - 513863 มีพื้นที่ 6 ไร่ 2 งาน 34.22 ตารางวา

ทิศเหนือ ติดถนนชุมพลและวัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์

ทิศใต้ ติดถนนมรุพงษ์

ทิศตะวันออก ติดถนนใต้สะพานข้ามแม่น้ำบางปะกง

ทิศตะวันตก ติดถนนชุมพลและถนนมรุพงษ์

ภาพที่ 2.10 ผังที่ตั้งบริเวณวิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา

ตารางที่ 2.4 จำนวนอาคารเรียน ห้องเรียน วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา

อาคาร ที่	รายการ	จำนวนห้อง			
		ห้องประชุม	ห้องพัสดุ	ห้องเรียน	ห้องน้ำ
1	อาคารเรียนและปฏิบัติการ 4 ชั้น	-	6 ห้อง	15 ห้อง	4 ห้อง
2	อาคารเรียนและสำนักงาน 4 ชั้น	1 ห้อง	10 ห้อง	-	3 ห้อง
3	อาคารเรียนและปฏิบัติการ คณะบริหารธุรกิจ 4 ชั้น	1 ห้อง	10 ห้อง	19 ห้อง	16 ห้อง
4	อาคารเรียนและปฏิบัติการ คณะบริหารธุรกิจ 4 ชั้น	-	10 ห้อง	12 ห้อง	4 ห้อง

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

อาคาร ที่	รายการ	จำนวนห้อง			
		ห้องประชุม	ห้องพักครู	ห้องเรียน	ห้องน้ำ
5	อาคารเรียนและปฏิบัติการ คณะศิลปกรรม 5 ชั้น	-	9 ห้อง	18 ห้อง	8 ห้อง
6	อาคารเรียนและปฏิบัติการ คณะศึกษาศาสตร์ 6 ชั้น	-	13 ห้อง	13 ห้อง	22 ห้อง
7	อาคารปฏิบัติการอาหาร	-	1 ห้อง	2 ห้อง	8 ห้อง

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาธิการจัดการศึกษา

เพื่อให้การดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาคณาธิการจัดการศึกษา จึงกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 2.5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาธิการจัดการศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา
ปีการศึกษา 2562

ด้าน	เป้าหมาย ความสำเร็จ	ยุทธศาสตร์การพัฒนา
1. การบริหารจัดการ สถานศึกษา	ไม่น้อยกว่า 85	- จัดสภาพแวดล้อมให้มีความร่มรื่นและสร้างบรรยากาศที่ดี ภายในสถานศึกษา - พัฒนาระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีให้ทันสมัยครอบคลุม ทุกงาน - จัดห้องแสดงผลงาน รางวัล ของสถานศึกษา
2. การพัฒนาผู้เรียน	ไม่น้อยกว่า 85	- จัดกระบวนการฝึกอบรมโดยใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะ - จัดกระบวนการอบรม ต่อยอดความรู้ พัฒนาทักษะให้ผู้สำเร็จ การศึกษา - ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงงามในวิชาชีพ การมี บุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ที่เหมาะสม

ตารางที่ 2.5 (ต่อ)

ด้าน	เป้าหมาย ความสำเร็จ	ยุทธศาสตร์การพัฒนา
3. การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน	ไม่น้อยกว่า 85	- พัฒนาหลักสูตรให้เป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะที่ทันสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สถานประกอบการ - เปิดสอนหลักสูตรให้มีความหลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สถานประกอบการ ในระบบปกติและทวิภาคี - พัฒนาทักษะการใช้ภาษาสื่อสารในกลุ่มอาเซียน
4. การวิจัยและพัฒนาผลงานโครงการทางวิชาชีพ สิ่งประดิษฐ์นวัตกรรมและงานวิจัย	ไม่น้อยกว่า 85	- ส่งเสริม สนับสนุน ครู นักเรียนและนักศึกษาพัฒนานวัตกรรมงานวิจัย และสิ่งประดิษฐ์ - จัดประกวดผลงานโครงการทางวิชาชีพ สิ่งประดิษฐ์นวัตกรรม งานวิจัย ภายในสถานศึกษา อย่างน้อย 1 ครั้ง ต่อภาคเรียน
5. การบริการทางวิชาการวิชาชีพแก่ชุมชนและสังคม	ไม่น้อยกว่า 85	- บริการวิชาชีพที่เหมาะสมตามความต้องการของชุมชน องค์กรอย่างต่อเนื่อง - ติดตามและประเมินผลโครงการให้บริการชุมชนอย่างเป็นระบบ
6. การจัดหาทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้	ไม่น้อยกว่า 85	- จัดหาหนังสือให้เพียงพอกับความต้องการ - พัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมประสบการณ์ทางวิชาการและวิชาชีพให้เพิ่มมากขึ้น
7. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา	ไม่น้อยกว่า 85	- วางแผนการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณวุฒิหรือตำแหน่งทางวิชาการอย่างเป็นระบบ - ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูพัฒนาตนเองในด้านการจัดการเรียนการสอน และหน้าที่ความรับผิดชอบจากช่องทางต่างๆ
8. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษา	ไม่น้อยกว่า 85	- สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการศึกษาและเปิดโอกาสให้สถานประกอบการมาร่วมเสนอข้อคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาเครื่องมือสอวัตมาตรฐานวิชาชีพ

การประเมินคุณภาพการศึกษาตามเป้าหมายแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาจะเชิงเทรา ดำเนินการมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2543 พัฒนามาอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบและได้รับการประเมิน ภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) กำหนด บทบาทหน้าที่ แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการประกันคุณภาพภายใน กำหนดมาตรฐานสถานศึกษา เครื่องมือ วิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ประเมินผลคุณภาพ ตลอดจนคณะกรรมการทบทวน ภายใต้การกำกับดูแลของผู้บริหารอย่างใกล้ชิด

จุดเด่นของสถานศึกษา

- 1) ผู้สำเร็จการศึกษามีคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมตามอัตลักษณ์ของสถานศึกษาคุณธรรม
- 2) สถานศึกษาจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างหลากหลายในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยครูผู้สอนและผู้เรียนได้มีบทบาทร่วมกันในการกำหนด โครงการหรือกิจกรรม
- 3) ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ ความสามารถ ตามมาตรฐานการศึกษาวิชาชีพของหลักสูตร แต่ละระดับและแต่ละสาขาวิชา โดยเป็นที่พึงพอใจของสถานประกอบการ ผู้รับบริการ เป็นอย่างมาก
- 4) สถานศึกษามีข้อมูลผู้สำเร็จการศึกษา ที่มียานทำในสถานประกอบการ หน่วยงาน ภาครัฐ และเอกชน ประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อใน 1 ปี ร้อยละ 100 ของผู้สำเร็จการศึกษา
- 5) สถานประกอบการ หน่วยงานมีความพึงพอใจต่อคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาทั้งใน ด้านความรู้ ด้านทักษะและการประยุกต์ใช้ และด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จนเป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไป
- 6) ด้านการจัดการเรียนการสอนในภาพรวม ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนรายวิชา ใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เช่น ประเมินผลตามสภาพจริง การสอนซ่อมเสริม และการประเมินผลร่วมกับสถานประกอบการ เป็นต้น
- 7) คณะผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ในการบริหารสอดคล้องกับ แผนยุทธศาสตร์ สร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาคุณภาพ และมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ ของสังคม
- 8) คณะผู้บริหารสถานศึกษามีความมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาทุกด้าน มีผล เป็นที่ยอมรับจากองค์กรภายในและภายนอกจนเป็นที่ประจักษ์
- 9) บุคลากรมีความรู้ ความสามารถสูง ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ จัดการเรียนรู้ ผลงาน สามารถนำไปเลื่อนวิทยฐานะจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน การเข้าร่วมการแข่งขันได้รับรางวัลและ ประกาศเกียรติคุณยกย่อง
- 10) สถานศึกษามีเครือข่ายสถานประกอบการให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาในทุก สาขาวิชาเป็นจำนวนมาก
- 11) การบริการวิชาการและวิชาชีพสู่สังคม สถานศึกษาได้รับความร่วมมือจากหน่วยงาน ชุมชนในการดำเนินงานเป็นอย่างดี และนักเรียน นักศึกษาได้พัฒนาประสบการณ์อย่างเต็มศักยภาพ
- 12) แผนกวิชาให้ความร่วมมือในการสร้างสรรค์นวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ในการเข้าร่วมการ ประกวดในระดับอาชีวศึกษาจังหวัด ระดับภาค และระดับชาติ

13) สถานศึกษาให้การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ผลงานสิ่งประดิษฐ์ โครงการงานนวัตกรรม และงานวิจัย ของนักเรียน ครู เพื่อให้ชุมชนได้มีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย

จุดที่ควรพัฒนา

1) สถานศึกษาควรพัฒนาระบบการติดตามผู้สำเร็จการศึกษาจากสถานประกอบการ หรือหน่วยงานที่ผู้สำเร็จการศึกษาไปทำงาน จากสถานศึกษาที่ผู้สำเร็จการศึกษาไปศึกษาต่อ และจากบุคคล สถานประกอบการ หน่วยงานผู้รับบริการ จากการประกอบอาชีพอิสระของผู้สำเร็จการศึกษา ให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด

2) การพัฒนานักเรียนในการสร้างนวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ แบบร่วมมือบูรณาการความรู้ในสาขาวิชาและการใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต

3) สถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ชุมชนการเรียนรู้ในการพัฒนาและสร้างความรู้ร่วมมือในการสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม หรืองานวิจัย

4) สถานศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถ เข้าร่วมในเวทีการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นในระดับชาติ หรือนานาชาติ

5) พัฒนาผลการทดสอบคะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านอาชีวศึกษา (V-NET) ภาพรวมระดับ ปวช.และ ปวส. ให้มีค่าสูงขึ้นผ่านเกณฑ์ระดับชาติทุกสาขางาน

6) การพัฒนาการมีส่วนร่วมของสถานประกอบการ จัดสัมมนาเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้พัฒนาหลักสูตรหรือรายวิชาครอบคลุมทุกสาขางาน

7) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ได้รับทุนการพัฒนาการศึกษาต่อระดับสูงขึ้น ทุนการพัฒนาด้านการวิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานการวิจัยในเวทีระดับชาติมากขึ้น

8) การพัฒนาการมีส่วนร่วมของสถานประกอบที่นักเรียน นักศึกษาฝึกงาน จัดสัมมนาเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลการฝึกงานของนักเรียน นักศึกษา มาใช้ในการพัฒนารูปแบบการฝึกงานให้ครอบคลุมทุกสาขางาน

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1) สถานศึกษาควรมีการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ด้านทักษะ การประยุกต์ใช้ และด้านคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นที่ยอมรับหรือศึกษาต่ออย่างมีคุณภาพ

2) สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถ สร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ และนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์เข้าร่วมในเวทีการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นในระดับชาติ หรือนานาชาติ

3) การนำการอบรมและการศึกษาดูงานมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างความสนใจในการพัฒนานวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์สร้างสรรค์ และงานวิจัย

4) สถานศึกษาควรมีการจัดโครงการส่งเสริมและเตรียมความพร้อมในการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ ด้านอาชีวศึกษา (V-NET) และมาตรฐานวิชาชีพ

5) สถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ชุมชนการเรียนรู้ในการพัฒนาและสร้างความรู้ร่วมมือในการสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม หรืองานวิจัย

6) ยกย่องเชิดชูเกียรติครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน นักศึกษา ให้เป็นต้นแบบด้านวิชาการและด้านคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่อง

7) สถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุนครูผู้สอนพัฒนาตนเองโดยเข้ารับการอบรมวิชาชีพและวิชาการต่าง ๆ ตลอดจนการพัฒนาวิทยฐานะของครูสูงขึ้น

8) ส่งเสริมผู้เรียนได้พัฒนา นวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ ที่ครอบครัวหรือชุมชนได้นำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน หรือการประกอบอาชีพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นงลักษณ์ ใจฉลาด (2559: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อสังเคราะห์และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงการสังเคราะห์เอกสาร (Documentary synthesis) แหล่งข้อมูลประกอบด้วย เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย นักวิชาการและองค์การทางการศึกษา การดำเนินการวิจัยมี 2 ขั้นตอนคือ 1) สังเคราะห์คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย 2) จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทยมี 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) คุณลักษณะการเป็นผู้นำทางวิชาการ 2) คุณลักษณะการเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมโดดเด่น 3) คุณลักษณะการปฏิบัติงานดี 4) คุณลักษณะการมีเจตคติที่ดีและรักในวิชาชีพ 5) คุณลักษณะการมีวิสัยทัศน์และใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ และ 6) คุณลักษณะการเป็นผู้มีความมุ่งมั่นพัฒนาเข้าถึงชุมชนและท้องถิ่น และผลการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย มีองค์ประกอบดังนี้ 1) ชื่อข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 2) หลักการและเหตุผล 3) วัตถุประสงค์ 4) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ 6 กลุ่ม (5) ขั้นตอนการสร้างเสริมและปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 6) ตัวชี้วัดความสำเร็จ และ 7) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

แสงเดือน ตรีนันทวัน (2559: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ในโรงเรียนโสตศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) คุณลักษณะของผู้บริหารในโรงเรียนโสตศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 2) การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนโสตศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และ 3) คุณลักษณะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนโสตศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนโสตศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำนวน 601 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1. คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนโสตศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้าน

พบว่า ด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุดคือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ และด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุดคือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านความคิดริเริ่ม และด้านเจตคติที่ดีต่อการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ตามลำดับ 2. การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนโสตศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้านพบว่า ด้านมีวินัย อยู่อันดับสูงสุด รองลงมาคือ ด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ด้านชื่อเสียงสุจริต ด้านใฝ่เรียนรู้ ด้านรักความเป็นไทย ด้านมีจิตสาธารณะ ด้านอยู่อย่างพอเพียง และด้านมุ่งมั่นในการทำงาน ตามลำดับ 3. คุณลักษณะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในภาพรวม ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ และด้านเจตคติที่ดีต่อการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้วร้อยละ 25.20 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จิรภา คำทา และ สมบัติ วรินทร์นุวัตร (2559: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษา ระดับปริญญาตรี คณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 316 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบอย่างเดียว ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีระดับคุณธรรมและจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักศึกษามีคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในระดับมาก 5 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ ด้านความเมตตา ด้านความรับผิดชอบ ด้านความอดทนอดกลั้น ด้านความมีวินัย และด้านความเสียสละ ส่วนด้านความซื่อสัตย์ และด้านความกัญญุกตเวที นักศึกษามีคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อนักศึกษาเปรียบเทียบคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาที่มีเพศต่างกัน นักศึกษาที่มีสถานภาพของครอบครัวต่างกัน และนักศึกษาที่มีรายได้ต่อเดือนของผู้ปกครองต่างกัน มีคุณธรรม และจริยธรรม โดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกันนักศึกษาที่กำลังศึกษาในหลักสูตรต่างกัน มีคุณธรรมและจริยธรรม โดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน นักศึกษาที่กำลังศึกษาในระดับชั้นปีต่างกัน มีคุณธรรมและจริยธรรมโดยรวมแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความมีวินัยไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านอื่นๆ แตกต่างกัน และนักศึกษาที่ระดับการศึกษาของผู้ปกครองต่างกัน มีคุณธรรมและจริยธรรมโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเมตตา มีความแตกต่างกัน ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร คณาจารย์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในสถาบันอุดมศึกษา สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักศึกษา

วีระ โอบอ้อม (2560: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3) ประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยมี 3 ระยะ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. คุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย ด้านคุณธรรมต่อตนเอง

ด้านคุณธรรมต่อผู้ร่วมงาน และด้านคุณธรรม ต่อหน้าที่การงาน 2. คุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ใน ระดับมากทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงที่สุดไปหาต่ำที่สุดพบว่า ระดับการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ คุณธรรมต่อตนเอง รองลงมาคือ คุณธรรมต่อผู้ร่วมงานและค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ คุณธรรมต่อหน้าที่ การงาน 3. รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษามี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ ของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ 4) แนวทางการดำเนินงาน ของรูปแบบ 5) แนวทางการประเมินรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขของรูปแบบ 4. ผลการประเมินรูปแบบ การพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ทั้งด้านคุณธรรมต่อตนเอง คุณธรรมต่อ ผู้ร่วมงาน คุณธรรมต่อหน้าที่ การงาน และการเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ตามเกณฑ์ความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด และตามเกณฑ์ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก

พระมหาขานนท์ ชัยมงคล (2561: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร 2) เสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก ประชากร ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก จำนวน 332 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก จำนวน 163 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ รวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ ด้วยวิธีการทางสถิติ ได้แก่ ร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการวิเคราะห์สภาพคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปริณายกภาพรวมและ รายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ ด้านการมีวินัยและ รับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความประหยัด และด้านความเมตตา 2. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก มีดังนี้ 1) ด้านการมี วินัยและรับผิดชอบ ส่งเสริมให้นักเรียนแต่งกายให้ถูกต้องตามกฎระเบียบของโรงเรียน 2) ด้านความ ซื่อสัตย์สุจริตควรส่งเสริมให้นักเรียนเมื่อเก็บสิ่งของผู้อื่นได้แล้วนำไปมอบให้ครูเพื่อส่งคืนเจ้าของ 3) ด้านความเมตตาควรส่งเสริมให้นักเรียนให้มีความเมตตาและรู้จักช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานบ้าน อยู่เสมอเมื่อว่างจากการเรียน 4) ด้านความประหยัด ควรส่งเสริมนักเรียนในเรื่องความประหยัด เช่น ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ให้หมดเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ 5) ด้านความกตัญญูกตเวทีควรส่งเสริมให้ นักเรียนแสดงความเคารพต่อผู้มีพระคุณและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน

สุรชัยนุกูล นุ่นภูบาล (2561: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบในการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมเยาวชนโดยใช้การบูรณาการวรรณกรรมและสื่อพื้นบ้านในจังหวัดเลย วัตถุประสงค์ การวิจัยนี้เพื่อสำรวจปัญหา สร้างรูปแบบ ทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบสื่อการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชนในจังหวัดเลย รูปแบบการวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยบูรณาการจากการจากรวรรณกรรมและสื่อพื้นบ้าน มาเป็นเครื่องมือในการจัดทำรูปแบบ ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เครื่องมือในการสำรวจปัญหาได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่ม

ตัวอย่าง ควบคู่กับแบบสังเกต การประเมินผลใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างนำเสนอข้อมูลในรูปแบบ พรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาที่เยาวชนร่วมกันนำเสนอ มีอยู่ 12 รายการ เมื่อนำปัญหามาจัดทำเป็นแบบสอบถามแบบปลายปิดเพื่อจัดลำดับหาความถี่ จากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 100 คน 3 อันดับแรกของปัญหา ที่เยาวชนกลุ่มเป้าหมายให้ข้อมูลค่าความถี่มีปัญหาการหนีเรียนและเลิกเรียนกลางคัน, ปัญหาเรื่องติดเกม ติดการพนันและปัญหา ยาเสพติด การใช้คำถ่มสับแบบปลายเปิด อันเป็นที่มาของการเลือกรูปแบบหรือกิจกรรมระดับประถมศึกษาได้รูปแบบเป็นสื่อหนังสือเล่มเล็ก (นิทานคุณธรรม) ระดับมัธยมศึกษาได้รูปแบบสื่อวีดิทัศน์ ระดับอุดมศึกษาได้ใช้ศิลปะการแสดงละคร มาเป็นรูปแบบในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมฯ การประเมินผล พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละสูงที่สุดคือ การนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 คิดเป็นร้อยละ 90.47 รองลงมาคือรูปแบบสื่อวีดิทัศน์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 คิดเป็นร้อยละ 87.90 ความพึงพอใจรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.40 คิดเป็นร้อยละ 87.90 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละสูงที่สุด คือ รูปแบบสื่อวีดิทัศน์มีสาระด้านคุณธรรมจริยธรรมสามารถนำไปใช้ได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 คิดเป็นร้อยละ 89.60 รองลงมาคือรูปแบบสื่อวีดิทัศน์มีเนื้อหาเข้าใจง่ายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 คิดเป็นร้อยละ 88.20 และข้อรูปแบบสื่อวีดิทัศน์มีความทันสมัย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 คิดเป็นร้อยละ 86.00

ณัฐพร สงศรี (2562: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายบ้านโป่งที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) การบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรม ของโรงเรียนกลุ่มเครือข่าย บ้านโป่งที่ 3 2) แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรม ของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายบ้านโป่งที่ 3 ประชากร ได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายบ้านโป่งที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย 1) ผู้บริหาร 2) ผู้รับผิดชอบ โครงการโรงเรียนคุณธรรม 3) หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 8 กลุ่มสาระ จำนวน 3 โรงเรียนเครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรม และแบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างเพื่อ ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรม ของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายบ้านโป่งที่ 3 สถิติที่ใช้ในการ วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่ามัธยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรม ของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายบ้านโป่งที่ 3 โดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่ามัธยเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ การวางแผนงานคุณธรรม สร้างกลไกการลงมือปฏิบัติงาน กำหนดการติดตามนิเทศงาน และการประเมินผลการปฏิบัติงาน 2. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรม ของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายบ้านโป่งที่ 3 ประกอบด้วยแนวทางดังนี้ 1) ด้านการวางแผนงานคุณธรรมโดยร่วม ดำเนินการ SWOT analysis และให้ความสำคัญ กับทุกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการประชุม ระดมสมองใช้เป็นแนวทางในการวางแผนงานคุณธรรม 2) ด้าน สร้างกลไกการลงมือปฏิบัติงาน โดยประพฤตินเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ นักเรียน ปฏิบัติตนตามแนวทางของคุณธรรม เป้าหมายและ พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก และร่วมกำหนดเกณฑ์การประเมิน ใช้เป็น แนวปฏิบัติอย่างมีทิศทาง 3) ด้าน

การกำหนดการติดตามนิเทศงานโดยให้คำแนะนำอย่างเป็นกัลยาณมิตร และแนะนำ ส่งเสริมให้เกิด การสร้างนวัตกรรม และกิจกรรมมาใช้ในการพัฒนางานคุณธรรมของโรงเรียน 4) ด้านการประเมินผล การปฏิบัติงานโดยกำหนดตัวชี้วัด ภาพความสำเร็จในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ส่งเสริมองค์ความรู้ ให้แก่ครูเพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรม และส่งเสริม กระบวนการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

ธีระ ชันบุตร (2562: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การบริหารจัดการโรงเรียน คุณธรรมที่มีสัมฤทธิ์ผล โรงเรียนบ้านปากน้ำ (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาชะเมา-เขาวงกต) อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรม ที่มีสัมฤทธิ์ผล โรงเรียนบ้านปากน้ำ (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาชะเมา-เขาวงกต) 2) เพื่อสร้างกลยุทธ์การบริหารจัดการ โรงเรียนคุณธรรมที่มีสัมฤทธิ์ผล โรงเรียนบ้านปากน้ำ (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาชะเมา-เขาวงกต) 3) เพื่อทดลองใช้ กลยุทธ์การบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรมที่มีสัมฤทธิ์ผล โรงเรียนบ้านปากน้ำ (เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าเขาชะเมา-เขาวงกต) 4) เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรมที่มีสัมฤทธิ์ผล โรงเรียนบ้าน ปากน้ำ (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาชะเมา-เขาวงกต) วิธีการวิจัย มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบ การบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรมที่มีสัมฤทธิ์ผล โรงเรียนบ้านปากน้ำ(เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาชะเมา-เขาวงกต) มี 2 ส่วน คือ 1) การสังเคราะห์องค์ประกอบและรายการบริหารจัดการโรงเรียน คุณธรรมที่มี สัมฤทธิ์ผล โรงเรียนบ้านปากน้ำ (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาชะเมา-เขาวงกต) โดยการสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ที่ เกี่ยวข้อง 2) การศึกษาองค์ประกอบ การบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรมที่มีสัมฤทธิ์ผล โรงเรียนบ้านปากน้ำ (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาชะเมา-เขาวงกต) โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างกลยุทธ์ฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ 12 คน ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้กลยุทธ์ฯ ในโรงเรียนบ้านปากน้ำ (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาชะเมา-เขาวงกต) มี 2 ส่วน คือ 1) การประเมินระดับการปฏิบัติงาน การทดลองใช้ตามกลยุทธ์โดยสอบถามความคิดเห็นจาก ครูผู้สอน จำนวน 22 คน 2)การพัฒนา กลยุทธ์ โดยการประชุมสัมมนา อิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 9 คน ขั้นตอนที่ 4 การประเมินกลยุทธ์ฯ มี 2 ส่วน คือ 1) การประเมินผลการ ดำเนินงานตามกลยุทธ์โดยใช้ผลการ ประเมินตามมาตรฐาน ตัวชี้วัดและประเด็นพิจารณาโรงเรียนคุณธรรม สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 4 มาตรฐาน 7 ตัวชี้วัด 24 ประเด็นพิจารณา ที่เป็นเครื่องมือประเมินโรงเรียนทั่วไปเพื่อเป็นโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบ โดยใช้ผลการประเมิน โรงเรียนคุณธรรมของคณะกรรมการ ระดับเขตพื้นที่การประถมศึกษาชุมพร เขต 1 มาวิเคราะห์และ นำเสนอผลอ้างอิงผลการใช้กลยุทธ์ 2) การประเมินความพึง พอใจที่มีต่อกลยุทธ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ โรงเรียน คือ ครูผู้สอน จำนวน 22 คน กรรมการโรงเรียน จำนวน 13 คน และนักเรียนที่เป็น หัวหน้าห้อง จำนวน 12 คน รวม 47 คน 1. ผลการศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการโรงเรียน คุณธรรมที่มีสัมฤทธิ์ผล โรงเรียนบ้านปากน้ำ(เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าเขาชะเมา-เขาวงกต) พบว่า มี 5 องค์ประกอบหลัก คือ 1) การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน 2) การบริหารจัดการของผู้บริหาร โรงเรียน 3) การ จัดการเรียนการสอนของครู 4) การเรียนรู้และคุณภาพนักเรียน 5) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียน รวม 14 องค์ประกอบย่อย และ 50 รายการ 2. ผลการสร้างกลยุทธ์ พบว่า มี 5 องค์ประกอบหลัก คือ 1) การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน 2) การบริหารจัดการ ของผู้บริหารโรงเรียน 3) การจัดการเรียน การสอนของครู 4) การเรียนรู้และคุณภาพนักเรียน 5) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง นักเรียน รวม 14 องค์ประกอบย่อยและ 50 รายการ โดยจำแนกตามหลักการวิเคราะห์เชิงระบบเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่ม

ปัจจัยนำเข้า (Inputs: I) จำนวน 10 รายการ กลุ่มกระบวนการ (Process : P) จำนวน 32 รายการ และกลุ่มผลผลิต (Outputs : O) จำนวน 8 รายการ 3. ผลการทดลองใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรมที่มีสัมฤทธิ์ผลโรงเรียนบ้านปากน้ำ (เผด็จจินนาวาสงเคราะห์) 3.1 ผลการประเมินระดับการปฏิบัติในการดำเนินงานตามกลยุทธ์ ในภาพรวมครูผู้สอน มีความคิดเห็นว่า การดำเนินงานตามกลยุทธ์ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 4 กลยุทธ์หลัก มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 1 กลยุทธ์หลัก 3.2 ผลการพัฒนากลยุทธ์ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าควรมีการพัฒนาในกลยุทธ์หลักที่ 1 การจัดสภาพแวดล้อม ในโรงเรียน จำนวน 2 รายการ กลยุทธ์หลักที่ 2 การบริหารจัดการของผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 2 รายการ กลยุทธ์หลักที่ 3 การจัดการเรียนการสอนของครู จำนวน 2 รายการ กลยุทธ์หลักที่ 4 การเรียนรู้และคุณภาพนักเรียน จำนวน 1 รายการ และกลยุทธ์หลักที่ 5 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 1 รายการ รวมทั้งสิ้น 8 รายการ 4. ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารจัดการโรงเรียนคุณธรรมที่มีสัมฤทธิ์ผล โรงเรียนบ้านปากน้ำ (เผด็จจินนาวาสงเคราะห์) 4.1 ผลการประเมินผลการใช้กลยุทธ์ พบว่า มาตรฐานที่ 1 ด้านโรงเรียน ประเด็นพิจารณาได้ระดับดีเยี่ยม จำนวน 6 รายการและระดับดี จำนวน 1 รายการ มาตรฐานที่ 2 ด้านผู้บริหาร ประเด็นพิจารณาได้ระดับดีเยี่ยม จำนวน 4 รายการมาตรฐานที่ 3 ด้านครู ประเด็นพิจารณาได้ระดับดีเยี่ยม จำนวน 5 รายการ และระดับดี จำนวน 2 รายการ มาตรฐานที่ 4 ด้านนักเรียน ประเด็นพิจารณาได้ระดับดีเยี่ยม จำนวน 6 รายการ ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการประเมินทุกประเด็น ได้รับการ ประกาศให้เป็นโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1 ประจำปีการศึกษา 2562 4.2 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อกลยุทธ์พบว่าความพึงพอใจของครูผู้สอน คณะกรรมการโรงเรียนและนักเรียนที่เป็นหัวหน้าห้องมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า มีความพึงพอใจต่อกลยุทธ์ อยู่ในระดับ มากที่สุดทุกกลยุทธ์หลัก

งานวิจัยต่างประเทศ

เทอร์รี่ (Terri, 1997) ได้ทำการศึกษายุทธวิธีที่ครูใช้ในการแก้ปัญหาด้านจริยธรรมศีลธรรมในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของครูโดยใช้กับครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 33 คน ในโรงเรียนใกล้กรุงเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ การเก็บข้อมูลใช้ในการสัมภาษณ์โดยตั้งคำถามให้ครู วิจัยประเมินปัญหาด้านจริยธรรมศีลธรรมที่ยุ่ยากที่พวกเขาเผชิญ ในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ครู และถามให้ครูระบุถึงยุทธวิธีดังกล่าวมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด นอกจากนั้นใช้แบบสอบถามสำหรับ วัดความใส่ใจต่อการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วย ผลการศึกษาพบว่า ครูได้ระบุปัญหาด้านจริยธรรมศีลธรรม จำนวน 4 ประการ คือ ปัญหาเกี่ยวกับงานที่ครูรับผิดชอบ ปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมในการทำงานของนักเรียน ปัญหาด้านสิทธิของนักเรียนกลุ่มน้อยและปัญหา เกี่ยวกับกฎระเบียบทั่วไปของโรงเรียน

สตือเบอร์ (Stueber, 2000: 61 – 05 A) ได้ศึกษารูปแบบของการเป็นผู้นำ ประวัติการทำงานและคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยม ที่มีประสิทธิภาพในเรื่อง Lutheran ตลอดจนศึกษาคุณลักษณะของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ การเป็นผู้นำที่ขอบบริการผู้อื่นและความเป็นผู้นำที่มีน้ำใจกับผู้อื่น โดยศึกษากับผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ จำนวน 23 คน จากผู้บริหารทั้งหมด 71 คน ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพไม่มีรูปแบบความเป็นผู้นำที่สอดคล้องกันเลย

แต่ส่วนมากใช้รูปแบบผู้นำที่เข้มแข็งมากที่สุด แต่ก็สามารถเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบผู้นำอื่นๆ ด้วยจากการประเมินผลการรับรู้ตนเองและการรับรู้ผู้อื่น พบว่าผู้บริหารประเมินความเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ทั้ง 5 ประการ อยู่ในระดับสูงและประเมินความปรารถนาในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน และการประเมินแบบอย่างให้กับบุคลากรของโรงเรียน อยู่ในระดับสูงสุด จากการประเมินตนเอง และให้ผู้อื่นประเมินในเรื่องการแสดงออก หรือปฏิบัติตนในด้านการให้บริการผู้อื่นและการมีน้ำใจต่อผู้อื่น พบว่าอยู่ในระดับปกติหรือปฏิบัติบ่อยมาก โดยประเมินในเรื่องการพัฒนาบุคลากรและการมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ตลอดจนการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้กับบุคลากรอยู่ในระดับสูง และมีการประเมินคุณลักษณะความเป็นผู้นำด้านความมีน้ำใจ อยู่ในระดับสูงสุด ในเรื่องการใส่ใจ ผู้ร่วมงานและการมีความจริงใจต่อเพื่อนร่วมงาน

โบนาวิตซ์ (Bonowitz, 2002: 1433 – A) ได้ศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาที่จะต้องเรียนรายวิชาจริยศาสตร์ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษา โดย ศึกษาจากสาขาวิชาการบัญชีธุรกิจและสาขาอื่นๆ ที่ไม่ใช่ธุรกิจการเรียนรายวิชาจริยศาสตร์ และระดับผลการเรียน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาที่เรียนรายวิชาจริยศาสตร์มีระดับการพัฒนาจริยธรรมสูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้เรียนรายวิชานี้ ซึ่งมีผลการเรียนเท่ากัน มีพัฒนาจริยธรรมแตกต่างกับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ซึ่งเรียนรายวิชาจริยศาสตร์กับนักศึกษาปีที่ 3 ที่ไม่เรียนรายวิชานี้ นักศึกษาพัฒนาด้านจริยธรรม ได้ดีกว่ารายวิชาการศึกษา หลังจากนำวิชาจริยศาสตร์ศึกษามาไว้ในห้องเรียน แล้วนักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมไม่เพิ่มขึ้นจากก่อนเรียน แต่นักศึกษาชายที่เรียนวิชาแตกต่างกัน มีพัฒนาจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนนักเรียนหญิงมีระดับการพัฒนาจริยธรรมเพิ่มขึ้น หลังจากเรียนรายวิชานี้แต่นักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาเอกต่างกัน มีการพัฒนาจริยธรรมหลังจากเรียนแล้วไม่แตกต่างกัน

นาวา-ไวท์เฮด (Nava-Whitehead. 2002) ได้วิจัยผลกระทบของห้องเรียนธรรมชาติจากโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาของนักเรียนในโรงเรียนระดับกลาง โดยทำการศึกษาในกลุ่มนักเรียนไม่เกินระดับชั้น 6 จำนวน 110 คน โดยการเข้าร่วมกิจกรรม 5 วัน ในโปรแกรมห้องเรียน ธรรมชาติ ซึ่งพบว่าโปรแกรมทางห้องเรียนธรรมชาติมีผลต่อไหวพริบในกลุ่มควบคุมและภาวะจิตขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของโรงเรียนด้วย

มาร์สเด็น (Marsden. 2005) ได้วิจัยความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในด้านความปลอดภัยทางสิ่งแวดล้อมและความมีระเบียบของเด็ยกายจนในโรงเรียนทางทิศใต้ของแคลิฟอร์เนีย โดยทำการเก็บตัวอย่างในกลุ่มนักเรียน จำนวน 256 คน ใน 10 โรงเรียน ซึ่งพบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกในโรงเรียน สิ่งแวดล้อมในห้องเรียน ความสะอาดในโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันกับความสำเร็จของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสำเร็จของนักเรียน แต่พฤติกรรมของนักเรียนที่ยากจนจะมีบทบาทที่สำคัญในการสนับสนุนในการรักษาระเบียบวินัยเป็นอย่างดี

Akar Vural et al, (2013: 225) ได้ทำการพัฒนาโมเดลการวัดความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนในจังหวัดไอติน จำนวน 781 คน ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2=80.93$ $df=34$ $p=0.06$ $CFI=0.98$ $NNFI=0.97$ $RMSEA=0.05$) โดยความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน จำนวน 2 องค์ประกอบ

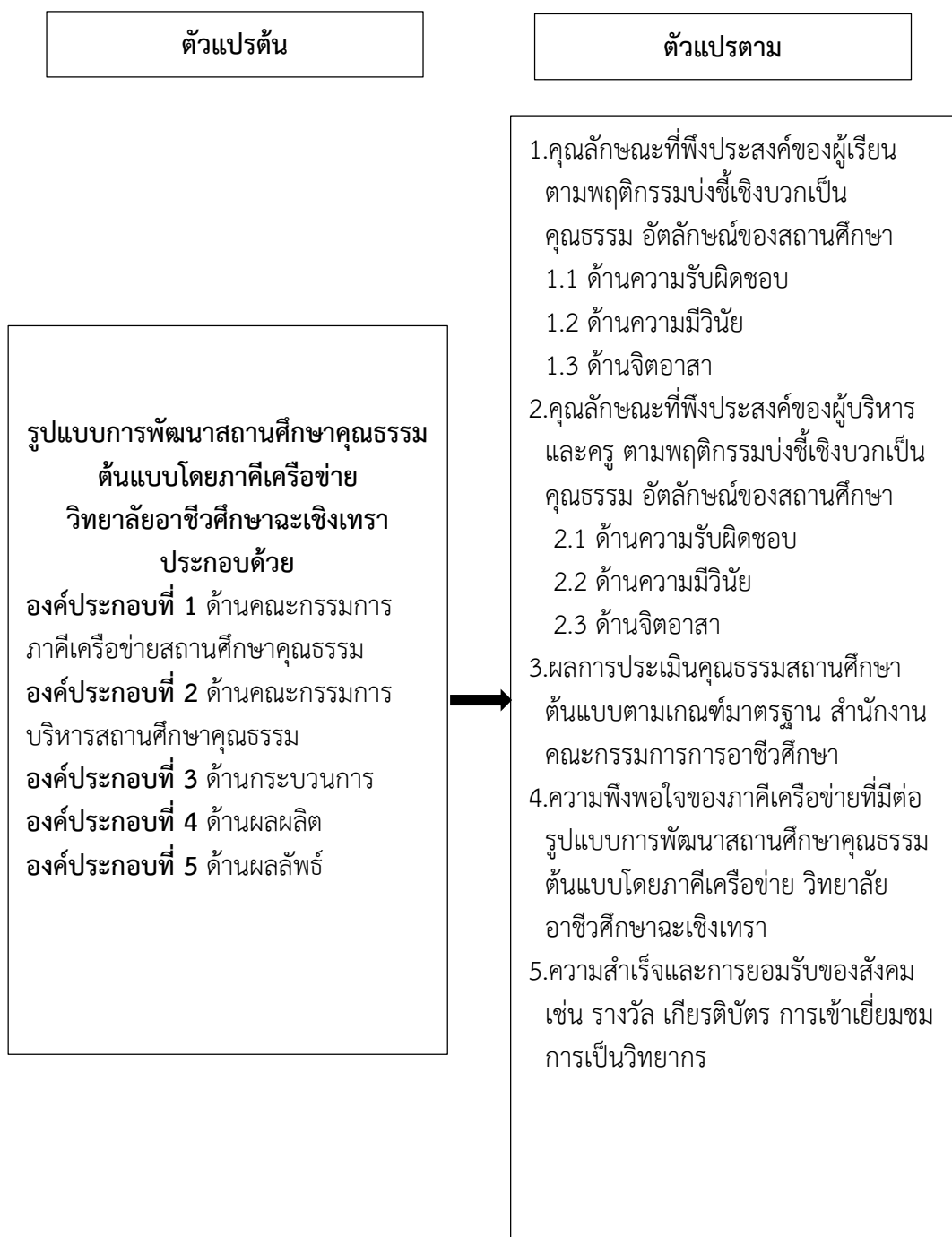
ประกอบด้วย การเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน และความพึงพอใจในโรงเรียน ซึ่งการพัฒนาความเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนนั้น ควรพัฒนาให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน โดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน ทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือกัน ในยามที่มีปัญหา ทำให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันต่อโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนมีการเคารพกฎเกณฑ์ในโรงเรียน มีความพึงพอใจในโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนอยู่ร่วมกันในโรงเรียนได้อย่างมีความสุข

Bryan R. Warnick (2013) ได้ทำรายงานวิจัยเรื่องกรอบหลักสูตรจริยธรรมวิชาชีพครู การศึกษา ผลปรากฏว่า หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า จรรยาบรรณวิชาชีพในขณะนี้ เป็นเรื่องที่ถูกทอดทิ้ง ในโปรแกรมการศึกษาของครู ในบทความนี้ ผู้เขียนทบทวนคำถามของการศึกษาดังกล่าว สำหรับครูผู้สอนเขียนได้นำเสนอแนวทางการจรรยาบรรณวิชาชีพของการเรียนการสอนที่ใช้กรอบวิเคราะห์กรณีที่ปรับแต่งเป็นพิเศษ เพื่อรับมือกับการปฏิบัติของการเรียนการสอนที่ถูกรื้อแบบมา เพื่อแสดงการพิจารณาคุณธรรมเบื้องต้นที่มีความเป็นครูให้คำตัดสินเกี่ยวกับจริยธรรมกรอบไม่ได้ให้คำตอบที่แน่นอน แต่จะนำไปสู่กระบวนการที่เพิ่มวัตถุประสงค์ขั้นตอนในการตัดสินใจเชิงจริยธรรม ดังนั้นจึงช่วยให้อิสระนักเรียนเคารพศีลธรรมขณะที่การต่อต้านสไลด์ลง

Kitty (2014) การวิจัยเรื่อง ได้ทำจริยธรรมระดับมืออาชีพสำหรับความยุติธรรมทางสังคม หลักการและทรัพยากร ผลปรากฏว่า โอกาสที่จะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าสะท้อนจริยธรรม โดยคนงานมืออาชีพ เช่น ครูเป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงทุนและความยุติธรรมทางสังคมในสังคมความขัดแย้งมากขึ้น แต่ไม่ว่าจะเป็นรหัสกรงเล็บและหลักการที่เป็นประโยชน์ในการนำเสนอฉันเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์วิจารณ์ของกรอบจริยธรรมอย่างเป็นทางการ สำหรับขั้นตอนรหัสทั้งมืออาชีพของจริยธรรมและแนวทางในการจริยธรรมการวิจัยโดยเฉพาะในด้านการศึกษาและการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ความกังวลโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับ restrictiveness ของรหัสที่ผลกระทบของรหัสในการลอบทำลายการพิจารณาเป็นมืออาชีพและไม่มีความเกี่ยวข้องทางวัฒนธรรม ในกรอบแนวซีเฟรเซอร์ของความยุติธรรมทางสังคมที่จะเกี่ยวข้องกับปัญหาเหล่านี้ การพิจารณาของความไม่เท่าเทียมกันส่วนที่สองของงานนำเสนอที่สะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์ของการเรียนการสอนโมดูลที่จรรยาบรรณวิชาชีพในครูก่อนหลักสูตรการศึกษาในประเทศออสเตรเลีย แทนที่จะรหัสก่อนการพิจารณาหรือหลักการสำหรับนักเรียนที่จะนำมาใช้ฉันเริ่มต้นด้วยวิธีการ smorgasbord นำเสนอทฤษฎีจริยธรรมต่างๆ และวัสดุเหล่านี้เป็นทรัพยากรสำหรับนักเรียนเพื่อสร้างของตัวเอง เครื่องมือทางจริยธรรมวิชาชีพ ผมให้ตัวอย่างของทรัพยากรเหล่านี้และวิธีที่พวกเขาถูกนำมาใช้โดยนักศึกษาสุดท้ายผมกลับไปคำถามเซสชันของวิธีจรรยาบรรณวิชาชีพอาจนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันลดน้อยลงผมตรวจสอบหลักการที่ใช้กันทั่วไปในกรอบจริยธรรมการวิจัยในระดับนานาชาติ (ความเคารพต่อท่าน/เอกราชผลประโยชน์/ที่ไม่ใช่การประพฤติชั่วและความยุติธรรม) เช่นเดียวกับทรัพยากรทางจริยธรรมผ่านเลนส์ของเฟรเซอร์ของการกระจายการรับรู้และการเป็นตัวแทน ผมสรุปว่าในการที่จะใช้จริยธรรมสำหรับส่วนของเราจะต้องระมัดระวังน้ำหนักขึ้นผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการของวิธีการขั้นตอนและอื่น ๆ วิธีการสอนที่ไม่เป็นทางการ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสาร มีสาระสำคัญ ประกอบด้วย หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งหมายถึง การที่ผู้บริหารใช้การจูงใจให้บุคลากรผู้ปฏิบัติงานหรือบุคคล ผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมรับผิดชอบ เพื่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้มีคุณภาพสูงสุด ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากร หรือกลุ่มบุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ตลอดจนการประเมินผลให้ทุกฝ่ายได้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกัน อันจะนำไปสู่เป้าหมายขององค์กร ใช้คู่มือปฏิบัติโรงเรียนคุณธรรมและแนวทางการดำเนินงาน สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ประจำปีการศึกษา 2561 ซึ่งเป็นเอกสารขั้นตอนการดำเนินงาน สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ประจำปีการศึกษา 2561 อธิบายถึงรายละเอียดของการดำเนินงาน สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ให้ประสบผลสำเร็จ โดยผ่านขั้นตอนหรือกระบวนการต่างๆ โดยใช้ควบคู่กับการจัดโครงการต่างๆ เพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถดำเนินการตามโครงการ ด้วยตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม และใช้ทฤษฎีการควบคุมคุณภาพวงจรมิง (Deming Cycle: PDCA) ระบบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมที่มีคุณภาพ ประกอบด้วยขั้นตอนการวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบหรือ ประเมิน (Check) การนำผลการประเมินย้อนกลับไปปรับปรุงแก้ไขการทำงาน (Action) โดยระบบการบริหารต้องดำเนินการอย่างมีวินัยให้ครบวงจรหมุนเวียนไป ไม่มีหยุดหย่อน เพื่อให้ได้ข้อมูลในการสร้างการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบโดยภาคีเครือข่าย วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทราโดยรูปแบบที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล มี 5 องค์ประกอบ (7 โครงการ) ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 คณะกรรมการภาคีเครือข่ายสถานศึกษาคุณธรรม องค์ประกอบที่ 2 คณะกรรมการบริหารสถานศึกษาคุณธรรม องค์ประกอบที่ 3 ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย 2 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรม และสร้างครูแกนนำ ผู้เรียนแกนนำ 2) โครงการจัดตั้งศูนย์ประสานงานสถานศึกษาคุณธรรม องค์ประกอบที่ 4 ด้านผลผลิต ประกอบด้วย 3 โครงการ ได้แก่ 3) โครงการค้นหาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ของผู้บริหาร ครู และผู้เรียน 4)โครงการ ค้นหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ของผู้บริหาร ครู และผู้เรียน 5) โครงการวางแผน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม องค์ประกอบที่ 5 ด้านผลลัพธ์ ประกอบด้วย 2 โครงการ 6) โครงการสร้างองค์ความรู้/นวัตกรรมการสร้างเสริมคุณธรรม 7) โครงการศูนย์การเรียนรู้ สถานศึกษาคุณธรรม สถานศึกษา จากนั้นนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบโดยภาคีเครือข่าย วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และนำไปทดลองใช้กับผู้เรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบโดยภาคีเครือข่าย วิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา และนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และผู้เรียน ดังกรอบแนวคิดแสดงถึงตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ดังภาพที่ 2.11

ภาพที่ 2.11 กรอบแนวคิดการวิจัย